SVĚTOVÁ KNIHOVNA

Č. 1293-95.

JOSEPHUS FLAVIUS:

DOBYTÍ JERUSALEMA.

REDIGUJE JAROSLAV KVAPIL.

1·20. KAŽDÉ JEDNODUCHÉ ČÍSLO ZA 40 HAL. (bez přirážky).

Vydává
NAKLADATELSTVÍ J. OTTO
V PRAZE, KARLOVO NÁM. 34.
POBOČ. ZÁVOD VE VÍDNI I., GLUCKG. 8.

SVĚTOVÁ KNIHOVNA ČÍS. 1293-95.

JOSEPHUS FLAVIUS:

DOBYTÍ JERUSALEMA.

PŘELOŽIL A PŘEDMLUVU NAPSAL

Dr. FERDINAND ROMPORTL.

V PRAZE.
NAKLADATELSTVÍ J. OTTO.

PŘEDMLUVA.

I.

Židovský dějepisec J o s e p h u s F l a v i u s (Φλαούϊος Ἰώσηπος) narodil se v prvém roce císaře Gaia Caliguly r. 37 po Kr. v Jerusalemě. Po otci pocházel z kněžského rodu, po matce byl spřízněn s královským rodem Hasmeneovců. Dostalo se mu záhy pečlivého vzdělání a nabyl důkladné znalosti zákonův a písem. Aby poznal všechny strany tehdejšího Židovstva a mohl snáze mezi nimi voliti, stal se postupně členem všech: byl brzy po sobě Fariseem, Sadduceem, Essenem, delší dobu pak ztrávil též u poustevníka a askety Bana. Konečně se rozhodl pro stranu, jejíž členové jako zástupci pravověrného židovství požívali u národa největší vážnosti, pro stranu Fariseů, jíž zůstal, pokud víme, věren až do smrti.

R. 63 vykonal cestu do Říma, kde vešel v styk s vysoce postavenými osobnostmi a kde si získal zvláště přízeň choti Neronovy Poppeje Sabiny.

Brzy po návratu odtud počíná se jeho veřejná dráha. Útisky římských místodržících, zvláště Gessia Flora, vznítily konečně v r. 66 dlouho připravované povstání Židů proti Římanům. Josef, znaje jednak z vlastního názoru římskou moc a jsa mimo to v blízkých vztazích k císařovu domu, snažil se sice hned s počátku odvrátiti od něho své krajany. Po šťastné bitvě s Cestiem Gallem zachvátilo však nadšení celý národ a tu bylo se i těm, již s podnikem nesouhlasili, alespoň na venek připojiti k hnutí. Tak stal se též Josef, jenž se po smrti císařovnině necítil již tak vázán k císařskému domu, jedním z předních vůdcův odboje. Do různých částí země vysláni byli důvěrníci s rozsáhlou plnou mocí, aby organisovali vzpouru. Josefovi a dvěma jiným bylá přikázána důležitá Galilea. Zde opevnil některá vhodná místa a zorganisoval galilejské mužstvo po římském vzoru. Přízeň lidu získal si zřízením lidového soudu na způsob jerusalemského synedria[1]), jehož členové tvořili pravděpodobně jeho generální štáb.

Doba vojevůdcovské a místodržitelské činnosti Josefovy v Galilei bývá obyčejně rozdělována na tři období. V první periodě pokládán byl za hlavu revoluce a byl jí také vskutku. Ač měl na své straně většinu obyvatelstva země, působila mu přece nemalé potíže některá důležitá města se silnou římskou stranou. Náleželo k nim především první město kraje Sephoris, jež vy-

stoupilo proti Josefovi s otevřeným nepřátelstvím a přijalo římskou posádku. Silnou římskou stranu měla též Tiberias. Poměr Josefův k tomuto městu je zvláště temný — třikráte bojoval proti Tiberiadě, kde nabývala vrchu brzy válečná, brzy pokojná strana. Podobné byly poměry v Gischale, kde na vrcholu válečné strany byl Jan, pozdější zuřivý protivník Josefův, s nímž byl nyní ovšem v dobré shodě. Konečně měl Josef důležitou úlohu získati odboji silnou pevnost Gamalu na východním břehu jezera, což se mu s použitím lsti i násilí podařilo. Pokud Josef takto působil, těšil se přízni galilejských i jerusalemských vůdců povstání, u lidu docházel pak stále větší obliby vzácným svým darem výmluvnosti.

Tu však nastává druhé období Josefovy činnosti. Rozhodným bojovníkům v osvobozovací válce zdál se brzy nerozhodným a chladným, počali v jeho jednání ponenáhlu spatřovati obojetnost a konečně došli úsudku, že jest zrádcem. Jeho někdejší stoupenci vystoupili proti němu, obžalovali jej v Jerusalemě a žádali o jeho sesazení. Z Jerusalema vyslána byla vyšetřující komise, záležející z tří Fariseův a velekněze, aby pohnala Josefa k zodpovědnosti a v případě, že by se snažil vyhnouti spravedlnosti, aby jej dopravila živého nebo mrtvého do Jerusalema. Ten však, zpraven včas o chystající se bouři, shromáždil kolem sebe množství věrného sobě

lidu, prohlásil obžalobu za lživou a vyslal do Jerusalema poselství 100 Galilejanů pod ochranou 500 vojákův, aby tam vedli jeho při. Těm se skutečně podařilo očistiti jej a zjednati mu důvěru. Byl ve svém úřadě místodržícího potvrzen a většina jeho protivníků přešla opět k němu. Tak se podařilo Josefovi znovu získati svým obojakým jednáním otřesenou důvěru krajanův, a to takovou měrou, že byl opět pokládán za hlavní oporu boje za osvobození. Nabyl však důvěry té, aby ji zakrátko ztratil zcela a pro vždy.

R. 67 vyslán byl Neronem starý Vespasianus k ukončení židovské války. Chystal se podmaniti nejprve Galileu. Hrůza, jež jej předcházela, rozptýlila většinu Josefova mužstva. On sám utekl do Tiberiady a odtud do silné pevnosti Jotapaty. Po delší statečné obraně padla pevnost do rukou Římanův a sevřené v ní galilejské povstalecké vojsko zničeno. Již za obležení pokusil se Josef zachrániti útěkem, ale plán jeho byl odkryt a zmařen. Při ztečení tvrze ukryl se s mnoha jinými v podzemní chodbě, odkud později vylezl a vzdal se Římanům, jichž vojevůdce mu zabezpečil milost. Vespasianus chtěl jej původně poslati Neronovi. Ale i toto poslední nemalé nebezpečí dovedl obratný tento muž od sebe odvrátiti: vstoupil prorockým duchem naplněn před vojevůdce a předpověděl mu, že bude povolán na trůn pána světa. Toto proroctví a zvláštní ná-

klonnost, již k němu nyní Vespasianus pojal, byly příčinou, že s ním bylo, jakkoli byl zprvu přísně střežen, přece nanejvýš slušně a čestně nakládáno. Byl od té doby v bezprostřední blízkosti Vespasianově, po jehož vyzdvižení na císařský trůn provázel Tita před Jerusalem a byl svědkem jeho obležení a pádu. Od Židů, k nimž za obležení několikrát promluvil o nerozumnosti dalšího odporu, zuřivě nenáviděn, od římského pak vojska, kdykoli je potkala nehoda, za zrádce vyhlašován, stoupal přece den ode dne v přízni obou císařů, jejichž rodové jméno Flavius přijal pravděpodobně v této době. K jeho cti třeba přiznati, že tohoto vlivného postavení používal k zmírnění osudu svých soukmenovců.

Po pádu Jerusalema odebral se s Titem do Říma, kde mu Vespasianus vykázal za obydlí svůj vlastní dřívější dům, udělil mu měšťanské právo a přiřkl roční důchod i pozemky v Judei. Stav se takto zámožným žil v Římě výhradně svým studiím. V projevech přízně následoval Vespasiana i jeho syn Titus, ba i Domitianus, jenž jinak učencům a spisovatelům málo byl nakloněn, a jako kdysi Neronova choť Poppea, tak byla nyní také Domitia jeho mocnou příznivkyní a dobroditelkou. Jest nápadné, že ve svém životopise nezmiňuje se ani slovem o Nervovi a Trajanovi, za něhož byl jistě sepsán. Zdá se to býti svědectvím, že po smrti posledního Flaviovce Domitiana žil v úplné odloučenosti

od císařského dvora. Rok jeho smrti není bezpečně znám, dobu vlády Trajanovy (98 —117) však sotva přežil.

Spisy Josefovy mají velký význam již pro poznání stavu římské říše v I. století po Kr., především však pro dějiny židovské, zvláště v posledním jejich obratu tak důležité pro hlubší dějinné pochopení křesťanství. Časově i co do významu první místo zaujímá spis O válce židovské, nesoucí v rukopisech různé názvy: *Ἰουδαϊκά*, *Ἰουδαϊκὴ πραγματεία*, *Περὶ τοῦ Ἰουδαϊκοῦ πολέμου*, *Ἱστορία Ἰουδαϊκοῦ πολέμου πρὸς Ῥωμαίους* nebo také *Περὶ ἁλώσεως* — O dobytí (Jerusalema). Rozdělení na 7 knih pochází od Josefa samého. Nenapsal spisu původně řecky, ale pro asijské Židy aramejsky. Původního spisu nemáme, jen řecký jeho překlad nebo spíše přepracování. Toto řecké dílo odevzdal také Vespasianovi a Titovi. Pramenem díla byl Josefovi především vlastní názor, neboť hrál sám ve válce vynikající úlohu; mimo to čerpal jistě také mnoho z výpovědí židovských zběhů, jimž děkuje zvláště za zprávy o stavu v Jerusalemě za doby obležení. Nemálo zpráv získal konečně rozsáhlou korespodencí z Říma, kde dílo spisoval. Doby sepsání a vydání díla nelze zcela přesně udati. Rozhodně spadá ještě do doby vlády Ves-

pasianovy; od dobytí Jerusalema uplynula však již jistě delší doba, než bylo dílo dokončeno. Původní spis cirkuloval déle před řeckým zpracováním. Vylíčení Josefovo nebylo ovšem první předcházela mu četná jiná zpracování látky, která měla býti právě jeho dílem jaksi mlčky vyvrácena a opravena. Od mnohých jest pro sepsání díla označován rok 75 za terminus a quo. Dílo rozpadá se obsahem ve dvě části: první, obsahující mnohé nesprávnosti, jest jakýmsi úvodem k hlavním událostem a zabírá dobu od r. 168 př. Kr. — 66 po Kr.; druhá část, počínající 17. kap. II. knihy, je teprve vlastním vylíčením židovské války, vypisujícím s velkou zevrubností a názorností celý její průběh až do pádu Jerusalema.

Z ostatních spisů jsou nejdůležitější Židovské starožitnosti (*Ἰουδαϊκὴ ἀρχαιολογία*) o 20 knihách, napsané řecky a určené pohanským národům. Líčí se v nich dějiny židovského národa od stvoření světa až do r. 66 po Kr. Hlavním pramenem byl tu Josefovi starý zákon, čerpal však také z podání i ze zbožných románův a legend, o něž nebylo v jeho době nouze, a neméně z vlastní bujné fantasie. Dílu dodávají ceny četné výňatky ze ztracených dějepisných děl řeckých i orientálních. Vlastní životopis Josefův (*Φλαουΐου Ἰωσήπου βίος*) nepodává vylíčení jeho života v postupu chronologickém; jest z největší části obranou proti obviňování z ne-

správného vypsání událostí v díle O válce židovské. Ve spise Proti Apionovi (*Κατὰ Ἀπίωνος*) o 2 knihách hájí svůj národ proti hanobení pohanských spisovatelův a proti předsudkům vůbec. Učená a duchaplná tato apologie Židovstva povedla se Josefovi mnohem lépe než obrana vlastní. Spis O Makkabejských neb o vládě rozumu (*Εἰς Μακκαβαίους ἢ περὶ αὐτοκράτορος λογισμοῦ*) má ráz řeči nebo kázání o chvále mučednictví. O pravosti tohoto spisu mnozí badatelé pochybují.

* * *

Již stručný životopis Josefův vzbuzuje dojem, že jeho charakter nebyl nejčistší. Přes to zaujímá mezi současníky vynikající místo svým nadáním. Od Fariseů, k nimž náležel, ostře jej odlišoval zvláště jeho velký rozhled. Jest jistě podivuhodné, že Žid, Farisej, právě v nejbouřlivějších dobách svého národa vynikl jako jeden z nejučenějších mužů, jako znalec literatury orientální i řecké (z latinských spisovatelů cituje pouze Livia). A tento učenec nežil jen v ústraní svým studiím, ale hrál i ve světě delší dobu úlohu nikoli bezvýznamnou; byl vůdcem lidu a vojevůdcem, později oblíbeným dvořenínem. Vespasianus pokládal jej za nejnadanějšího z Židův a věřil, bude-li jej míti ve své moci, že bude pánem Judeje.

Jeho obratnost, zvláště když šlo o vlastní záchranu, zaslouží obdivu. Nebylo nesnáze, z níž by si nebyl dovedl pomoci. Sám sobě byl vždy nejbližší. Tím založil také své štěstí. Loď, jejímž velitelem se stal — ať již ze své vůle nebo z nutnosti — opustil, když se blížila zkáze, a ponechal ji osudu; sám vstoupil do záchranného člunu a dovedl jej v okamžiku, když mu již hrozilo rozbití o úskalí, dostati do klidného přístavu — císařské přízně. A tuto přízeň uměl si udržeti nejen u Vespasiana a Tita, kteří jinak židovskou krev prolévali potoky, ale i u krutého Domitiana.

Je toto vše možno srovnati s láskou k vlasti? Jsou-li vlastenci jen ti, již své osobní blaho spojují nerozlučně s blahem vlasti, pak jím zajisté nebyl. Byl jím jen k určité mezi a s určitou výhradou. Byl hotov kdykoli pro vlast mluviti, psáti, jednati, nedovedl pro ni však trpěti — na to jeho mravní síla nestačila. Sám chvalořečník mučednictví neměl na sobě nejmenšího rysu mučedníka. Přes to nezasluhuje snad jména zrádce, apostaty, renegáta, jak byl zvláště za své doby některými nazýván. Neboť i po svém přechodu k Římanům zůstává Židem a nestydí se za své jméno. Služby, jichž nemohl svému národu prokázati mečem, koná proň zaměniv jej perem. Jím bojuje rytířsky za svůj národ, v říši římské tak nenáviděný a zneuctívaný, a statečně hájí svého náboženství. Podává řeckým a římským čtenářům staré i nové dějiny svého národa

v nejpříznivějším světle. Jest sice tvrdým obžalobcem hříchů Židů, za něž přikvačil na ně zasloužený trest, než i tu rozlišuje mezi svedeným lidem a nesvědomitými svůdci, k nimž by byl měl ovšem přičísti též strany, jež vyjímá z obžaloby, jako Fariseje. Při tom jest obdivovatelem moci Římanů, jíž nelze podle něho odolati, jejich ohromné říše, v jejímž vybudování spatřuje řízení božské Prozřetelnosti. Velebí jejich velkomyslnost a náboženskou snášelivost. Líčí nejskvělejšími barvami činy Vespasianovy a Titovy, ač nezamlčuje ani jejich krutého způsobu válčení. Jakkoli chválí ve srovnání s lotry v Jerusalemě řádícími jejich mírnost, nezadrží přece trpké výčitky, že vůči Židům nic za zločin nebylo pokládáno. Co Josefa v smutné době zničení jeho národa utěšovalo, nebyl jen pocit osobního blaha na výsluní císařské přízně, ale pevná naděje v příští rozšíření židovského náboženství a víra ve vyšší dějinné určení národa i v jeho budoucí obnovení.

Mezi antickými spisovateli zaujímá Josef čestné místo. Píše přesnou a čistou řeckou prósou, takže nazýván byl řeckým Liviem. Jeho líčení vyznačují se jasností a názorností, nezřídka malebností. Dovede udržeti čtenáře v napětí a poutavým líčením jímavých událostí působiti na jeho cit. To platí především o jeho nejpůsobivějším díle, Válce židovské. Z řečí tu obsažených je patrno, že byl sám vynikajícím řeč-

níkem. Otázky Josefovy hodnověrnosti nelze zde ovšem podrobně probírati, jest se tu omeziti jen na některé poznámky. Ve spisech jeho jest patrna orientální náklonnost k nadsazování, jevící se i v odhadování velikosti, výšky, hloubky a pod. Vinu nesprávných údajův o počtu nesou však často některé rukopisy, ve vydáních až dosud používané, kdežto v jiných jsou správné. Správnost jeho údajů geografických a topických jest znovu potvrzována. Vnější dějiny poslední židovské války a její podrobnosti jsou v jeho díle vylíčeny jistě podle pravdy. Byltě Josef největší její části očitým svědkem a psal pro očité svědky, z nichž nejvážnější chválí výslovně jeho dějiny pro jejich věrnost. Poněkud zkreslena jsou místa, líčící úlohu, již sám hrál ve válce, a místa, kde se pojednává o židovských stranách a o příčinách války. Fariseové byli podle něho nevinní filosofové, kněží snažili se stále o obnovení míru, ač ve skutečnosti bylo tomu právě naopak; Essenští žili podle něho pietistický tichý život, kdežto vpravdě byli takřka v čele hnutí, pročež se nikoli neprávem zvláště proti nim obracelo záští Římanů. Revoluce neměla podle Josefa v národě půdy, lid byl k válce donucen z vnějška, hlavně svými tyrany. Pseudotheokratické a pseudomesiánské ideje, jež byly vlastně hybnou silou posledního pozdvižení židovského národa, hluboké záští Židů proti jejich vladaři-pohanu — to vše jest pečlivě

zastřeno a proniká jen jako mimochodem z dějepisného líčení Josefova. Jakkoli tedy vnější průběh posledních událostí jest podán správně, v pátrání po jejich příčinách nebyl by nám Josef spolehlivým vůdcem.

II.

V českém jazyce bylo z Josefa Flavia vydáno:

„O válce židovské knížky sedmery“, přeložené Pavlem Aquilinou Hradeckým, r. 1553 v Prostějově a opět r. 1805 v Levoči;

„O válce židovské a vlastní životopis, přeložení staré docela opravené“ od Františka Sušila, v Brně 1856.

Překlad tento jest částí spisu O válce židovské (kniha V. a VI.), kde jest právě líčeno hrozné ono dějinné drama: obléhání a dobytí Jerusalema Titem. Poněvadž má překlad tvořiti jakýsi celek, jsou v něm číslovány kapitoly VI. knihy jako pokračování knihy V. (I. kap. VI. knihy jest v překladě označena jako XIV. kap. atd.). Překládáno bylo z řecko-latinského vydání Dindorfova (Paříž 1845), přihlíženo bylo však též k vydáním jiným, jako Naberovu (Lipsko 1888) a Nieseovu (Berlín 1888). K překladu připojeny některé důležitější poznámky.

III.

Poněvadž, jak zmíněno, jest spisek tento úryvkem Josefova díla O válce židovské, nebude, tuším, od místa, budou-li zde úvodem k němu zcela stručně naznačeny dějiny židovského pozdvižení, zvláště pokud v něm nejsou obsaženy (překlad počíná teprve popisem tažení Titova k Jerusalemu.)

Židé v Palestině, kteří od r. 44 po Kr. byli spravováni římskými prokurátory, snášeli toto cizí panství s velikou nevolí. Příčiny byly více náboženské než politické. Z náboženství, jemuž oddány byly zvláště širší vrstvy lidu, ve kterých nabývali vždy více půdy fanatičtí Fariseové proti aristokratickým, cizímu vlivu přístupným Sadduceům, čerpala nenávist proti římskému živlu svoji hlavní sílu. Velekněží tento fanatismus lidu ještě podněcovali. A tak docházelo každé chvíle z náboženských pohnutek k prudkým srážkám mezi Římany a Židy. Římští prokurátorové, rozhořčení vzdorem Židů, konali svůj úřad tvrdě a bezohledně, vymáhajíce nelítostně těžké jim uložené daně. Tím byly ovšem revolucionářské živly ještě posilovány. Utvořila se strana Zelotů (Horlivců), jejíž působnost obracela se především ke zpustlým živlům společnosti, rozněcovaným mesiánskými nadějemi; ta mohla pro případ povstání spoléhati na pomoc

banditův a lupičů zvláště drsného východu země. V městech pak pracovali Sikariové[22]), nejdivočejší strana revolucionářská, dýkou proti svým protivníkům. Těchto poměrů nedovedli ovládnouti politicky neschopní, lakotní prokurátorové. Konečně došlo r. 66 k rozhodné vzpouře.

Poslední podnět k válce vyšel z Cesareje. V tomto městě bydlili Řekové a Židé se stejnými občanskými právy. Řekové upírali však Židům, kteří byli počtem v převaze, stížností na nejvyšším místě občanské právo. Z Říma bylo rozhodnuto v neprospěch Židů. Rozhodnutí vedlo, jak pochopitelno, k prudkým pouličním bouřím. Římské úřady zasáhly, ovšem zase v neprospěch Židů. Tito vyšli z města, byli však přinuceni k návratu a pak v pouličním boji hromadně porubáni (6. srpna 66). Vláda toho ovšem nepřikázala a jistě ani o tom nevěděla. Tím však odpoutány byly živly, jež ovládnouti nebylo již v její moci.

Byli-li v Cesareji útočícími nepřátelé Židů, byli jimi v Jerusalemě Židé sami. S jejich strany bývá věc líčena tak, že prokurátor Palestiny Gessius Florus, aby ušel obžalobě pro špatnou správu, chtěl nadměrnou trýzní vyvolati vzpouru. Jisto jest, že tehdejší místodržící v ničemnostech a útiscích překročili povážlivě obvyklou míru. Ale měl-li Florus takový plán, právě po těchto zprávách mírnili rozmyslní Židé masy a bránili nepořádkům. Nebezpečnější nežli

všechno byly však pokroky židovské theologie. Dřívější židovství otvíralo svobodomylně cizincům brány své víry; do vnitřního chrámu byli sice vpouštěni jen vlastní souvěrci, ale proselyté[33]) mohli ve vnějších síních bez překážky modliti se k Hospodinu a přinášeti mu oběti. Tak bylo zde obětováno i za římské císaře. Tyto oběti za císaře zakázal tehdejší správce chrámu Eleazar, syn velekněze Anania, mladý, vášnivý muž, ctnostný a proto tím nebezpečnější. Marně mu bylo dokazováno, že je to Římanům urážkou a zemi nebezpečím — trval na povznesení zbožnosti a na vyloučení zeměpána ze služeb božích. Odedávna dělilo se věřící Židovstvo na ty, již skládali svou důvěru v Hospodina a snášeli trpělivě římské panství až do doby, kdy se mu zalíbí uskutečniti království boží na zemi, a na praktické muže, kteří byli odhodláni založiti toto království nebeské vlastníma rukama. Počet a vliv těchto stále vzrůstal. Vidouc to strana umírněných odhodlala se ovládnouti fanatiky mocí a požádala o pomoc Římany v Cesarei. Vlastenci z hor vtrhli však do města a záhy je opanovali. Hrstka římských vojáků, kteří měli obsazený hrad při chrámě, byla přemožena a pobita a neudržel se ani sousední královský palác s mocnými věžemi, kde byli umírnění s malým počtem Římanů pod tribunem Metiliem. Když se tito na záruku, že budou zachováni při životě, vzdali, byli nejprve odzbrojeni a pak porubáni.

Tak se stalo i vůdcům umírněných. Eleazar sám zhrozil se svého vítězství.

Po těchto příbězích vzplanula v zemi strašná válka občanská. Ve všech městech mezi Damaškem, Tyrem a Askalonem nastaly seče, v nichž podle převahy nebo menšiny bylo v tisících vražděno židovské nebo helénské obyvatelstvo. Bylo třeba rychlého zakročení, aby zamezeno bylo dalšímu šíření požáru. Na první zprávu vytrhl římský místodržící Syrie Gaius Cestius Gallus s vojskem proti povstalcům. Vedl asi 30.000 mužů, z nichž bylo na 16.000 římských vojínův, ostatní z vasalských států. Vytrhl od Ptolemaidy, opanoval Galileu a vzav Joppe stanul již v září před Jerusalemem. Záhy podařilo se mu zatlačiti Židy do dolního města. Když však se mu po několika dnech nezdařil útok na pevné posice Židů, odhodlal se ustoupiti do postavení severně od Jerusalema. Na tomto ústupu jali se jej Židé zuřivě pronásledovati a způsobili mu při tom veliké ztráty. Teprve u Antipatridy mezi Joppe a Cesareí došli Římané klidu. Odvaha Židů dostoupila tím ovšem vrcholu. Judea s Idumeí a Galileí dostala se do jejich rukou a také Samaria byla přinucena k připojení; některá města byla rozbořena, Cesarea a jiná řecká města jen stěží uhájena. Palestina byla prozatím pro říši ztracena a bylo potřebí vésti válku ve velkém slohu.

Když císař Nero v listopadu 66 obdržel tyto

neblahé zprávy, učinil hned náležitá opatření. Neschopný legát Cestius Gallus byl hned ze Syrie odvolán a na jeho místo jmenován Gaius Licinius Mucianus. Válku proti Židům měl pak vésti jeden z nejosvědčenějších vojevůdců té doby Titus Flavius Vespasianus. Židé konali zatím horlivě přípravy. Opravdovou odhodlaností naplněni byli vskutku jen Zeloté, kteří měli mezi venkovským lidem a horskými bandity více stoupenců než v Jerusalemě samém. Spojili se alespoň na čas s energičtější částí Fariseův a Sadduceův k společné činnosti. Nová revolucionářská vláda v Jerusalemě rozdělila k organisaci války celou zemi na 5 vojenských okresů. Do Idumeje, té doby docela neohrožené, poslala rázného Eleazara, syna Ananiova, v ostatních okresích zastávali vedoucí místa mladší mužové nevyzkoušených dosud vojenských schopností. Tak pro důležitou, úrodnou a lidnatou, pro její silné pevnosti důležitou Galileu určen byl mladý Josef, jenž sice byl již široce znám jako učený zákoník a horlivý pravověrec, jenž však jako voják měl jen diletantské znalosti. Mimo to neměl, jak bylo již v jeho životopise uvedeno, při svém názoru na stav věcí, při svém značném vzdělání a důkladné znalosti římské moci pravého nadšení ani důvěry v tuto válku a v úlohu, již posléze přece na se vzal. Tak nemohlo ovšem býti od něho na tomto důležitém místě nic významného podniknuto. Z voj-

ska, jež zorganisoval, bylo sotva 4500 žoldnéřů skutečně boje schopných. Z opevňovacích prací, jež započal, nemohla býti značná část dokončena. S divokými a surovými, ale vojensky zdatnými domácími vůdci zelotského směru nemohl se shodnouti. Římsky smýšlejících živlů provincie nedoved pak získati na svou stranu.

Mucianus1 a Vespasianus sešli se na jaře r. 67 v Antiochii. Odtud táhl Vespasianus přes Tyros do Ptolemaidy, kde rozbil hlavní stan, a vrhl hned 6000 pěších a 1000 jezdců pod Placidem k důležitému, Římanům věrnému městu Sephoridě v Galilei. Do Ptolemaidy pak staženo bylo velké římské vojsko. K vedení židovské války určeny byly 2 legie západu (V. a X.) a ona syrská legie (XII.), která při nešťastné výpravě Cestiově nejméně utrpěla, kdežto syrská armáda pod C. L. Mucianem s přidělenou legií XV. zůstala zatím na svém dřívějším místě. K tomu přistoupily pomocné sbory a vasalské kontingenty s arabskými četami. V čele asi 60.000 mužů, z nichž asi třetina byla jádro římského vojska, mohl nyní Vespasianus dosti rázně postupovati do Palestiny. Když byli povstalci slabou římskou posádkou města Askalonu energicky odraženi, přestali útočiti na města, jež byla ve spojení s Římany. Toto náhlé vzdání se vší ofensi vysvědčilo o beznadějnosti, jež počala pronikati celé hnutí. Když pak Římané přešli k útoku, nepostavili se jim

nikde na odpor v otevřeném poli. Obezřelý římský vojevůdce nedělil vojska, nýbrž udržoval alespoň ony 3 legie pohromadě. Přes to byl, poněvadž ve většině míst často jen malý počet fanatiků terorisoval obyvatelstvo, odpor tvrdošíjný. Cílem prvního svého polního tažení učinil Vespasianus dobytí pevností Galileje a pobřeží až k Askalonu. Když v květnu 67 vytáhl z Ptolemaidy k východu, rozprášil galilejské vojsko a mohl brzy uzavříti množství židovských bojovníků do pevnosti Jotapaty (dvě hodiny severně od Sephoridy), v níž velel Josef. Mimořádně pevná poloha tohoto místa, smrtí pohrdající bojovnost Židův a obdivuhodná houževnatost jejich obrany podrobila Vespasianovu vytrvalost těžké zkoušce. 24. května počalo obležení, ale teprve po 47 dnech podařilo se vzíti pevnost nočním útokem. 40.000 Židů padlo, jen 2 zajatci dostali se do rukou Římanů. Jedním z nich byl Josef, jenž potom, nejprve jako zajatec, později jako klient flaviovského domu provázel římský tábor a pomáhal svými znalostmi Římanům proti vlastním souvěrcům. Dobyv ještě mnoha jiných menších pevností a horské posice Garizim, zastavil Vespasianus na 3 měsíce boje, aby se vyhnul žáru syrského léta. Na podzim pak dobytím Tiberiady a Gischaly skončilo se podmanění Galileje. V zimě 67-8 ležela jedna legie ve Skythopoli na jižní hranici Galileje, obě druhé v Cesareji.

Zatím se v Jerusalemě strany navzájem zuřivě potíraly. Čím více jevila strana umírněných ochoty nehnati boje proti Římanům až k boji o existenci židovského národa, nýbrž za pokud možno snesitelných podmínek se opět poddati, tím zuřivěji si počínali Zeloté, kteří mocným přílivem uprchlíků nabývali stále více stoupenců. Eleazar, syn Šimonův, prováděl nejhroznější terorismus, svrhl farisejskou vládu a opevnil se v chrámě. Ještě jednou zasáhl velekněz Ananos se svými přívrženci a podařilo se jim konečně zavříti Zeloty v chrámě. Tu poradil obleženým divoký galilejský vůdce Jan z Gischaly, jenž se v říjnu 67 po pádu svého města uchýlil do Jerusalema, aby povolali na pomoc Idumejské, udatný horský lid z jihu Palestiny, jenž se od 150 let hlásil nadšeně k židovství. Stalo se. Na počátku roku 68 objevilo se 20.000 Idumejských před Jerusalemem, vnikli v noci do města, osvobodili Zeloty a jali se s nimi drancovati město a připravovati strašné krveprolití přívržencům mírové strany. 1200 odpůrců bylo pobito, mezi nimi Ananos. Panství bojovné strany bylo v Jerusalemě upevněno, soupeřili však nyní opět spolu Eleazar a Jan z Gischaly.

Vespasianus přihlížel k tomuto sebeničení židovských stran v Jerusalemě s velkou zdrželivostí. Ač byl s mnoha stran vyzýván, aby použil roztržek ve městě, setrval při svém úmyslu postupovati zvolna, chtěje nejdříve dobytou

zemi zorganisovati a Jerusalem dříve, než by jej vzal útokem, úplně isolovati. Idumejští vrátili se ke konci ledna r. 68 opět do svých hor a v únoru obnovili Římané boj. Vespasianus dal nejdříve obsaditi zajordánské území, zvláště důležitá města Gadaru a Gerasu. Sám vrátil se ještě jednou do Cesareje, až úpěnlivé volání Zeloty a bandity sužovaného obyvatelstva vnitřní země jej přimělo, aby konečně s lepší roční dobou postupoval přímo na Jerusalem. Zatím co nesčíslní uprchlíci z Pereje uchylovali se do přeplněného hlavního města, postupovali Římané nezadržitelně se svým vrchním velitelem ze Samarie k Idumei a upravovali všude hlouběji v zemi ve výběžcích pohoří ležící body ve vojenské stanice. Tím byla Judea zcela spoutána. Dobytím pak Jericha ke konci května 68 byla židovská země — až na Jerusalem — opět podmaněna. Obležení města mělo právě nastati, když došla zpráva o smrti Neronově. Vespasianus, politicky neméně obratný než vojensky, zastavil všechny operace až na další rozkazy. Než tyto došly od Galby, minula příznivá roční doba. Na jaře r. 69 nadešel pád Galbův a bylo rozhodováno mezi císařem římských praetoriánův a germánských legií. Teprve po vítězství Viteliově v červnu 69 obnovil Vespasianus opět operace. Obsadil Hebron. Ale zanedlouho provolán byl všemi vojsky východu císařem. Tím nastala ve válce opět přestávka, a teprve když

ke konci r. 69 byla skončena válka o trůn a uznáno bylo panství Vespasianovo nad celou říší, uložil tento dokončení židovské války synu svému Titovi.

Na vzrůst bojovného nadšení Židů měl opětný odklad rozhodné římské rány proti Jerusalemu veliký vliv. Lidé ti neměli ani tušení o velkých událostech v římské světové politice. Při tom však přibývalo ještě vnitřních svárů. Před Vespasianovým postupem uchýlil se také divoký vůdce banditů Šimon-Bar-Giora z tvrze Masady u Mrtvého moře do hlavního města. A nyní, když Eleazar byl opevněn ve velesvatyni, poněkud umírněnější Jan z Gischaly ve vnějším chrámě a Šimon měl ve své moci vrch Sion, terorisovali tito tři vůdcové sotva s 24.000 muži velké město, sami však byli proti sobě v ustavičných bojích. Byla tu uvolněna všechna pouta občanských, náboženských i mravních řádův. Otrokům dána svoboda, velekněží dosazováni lidem, obřadní zákony nohama šlapány, zajatci ve vězeních pobíjeni, k smrti odsouzení a utracení nepohřbíváni. Denně bojovalo se v ulicích města. Svornost dostavila se teprve se společným nepřítelem. Když počal útok, vstoupila malá tlupa Eleazarova pod velení Janovo, a ačkoli Jan v chrámě, Šimon ve městě dále vládli a vespolek se hašteřili, bojovali přece svorně proti Římanům. Přes to, že poskytnuta byla Židům tak dlouhá lhůta k přípravě na obležení, byly zásoby

jejich nedostatečné, zvláště když mnoho jich vzalo za své v pouličních bojích. Poněvadž pak obležení počalo o velikonocích, četní do Jerusalema přišedší venkované byli tu spolu zavřeni. Nicméně boj byl veden bez ohledu na hladovějící masy.

Úloha útočících nebyla také snadná. Vojsko stačilo sice dobře k obklíčení města, ale k pouhé blokádě nemohl se mladý vojevůdce odhodlati — obležení čtyřmi legiemi tímto způsobem ke konci přivedené nebylo by mu přineslo slávy a také vojsko toužilo vyznamenati se. Na město, tvořící pevnostní systém v obvodu dvou hodin cesty a rozpadající se uvnitř opět v množství samostatných, výborné obrany schopných tvrzí, chráněné se všech stran nepřístupnými skalními srázy, byl možný útok jen se strany severní. Ani zde však nebylo snadno zmoci trojnásobné, z bohatých chrámových pokladů bez ohledu na náklad vybudované hradby a vyrvati fanatické a zoufalé obraně hrad, chrám a mohutné tři věže Herodovy. Jan a Šimon (Eleazar byl zatím odklizen od Jana úkladnou vraždou) odráželi nejen odhodlaně útoky, ale útočili často sami s dobrým výsledkem na oblehající a bořili nebo zapalovali obléhací jejich stroje. Než přesila a válečné umění rozhodlo pro Římany. Hradby byly ztečeny, po nich hrad Antonia. Potom po dlouhém odporu lehla popelem nejprve chrámová loubí a 10. srpna chrám sám se všemi

poklady od šesti století v něm nashromážděnými. Konečně byl pak po krvavých pouličních bojích 8. září 70 zlomen poslední odpor ve městě. Pět měsíců trvala krvavá práce. Meč, oštěp a více ještě hlad vyžádaly si nečíslných obětí.

V krajině u Mrtvého moře bránily se ještě dlouhou dobu zbytky povstalců ve skalních hradech Macheruntě a Masadě, až konečně poslední svobodní Židé, syn Judův Eleazar a jeho družina připravili nejprve ženám a dětem a potom sobě hrdinnou smrt. Dílo bylo dokonáno.

F. R.

JOSEPHUS FLAVIUS:

DOBYTÍ JERUSALEMA.

I.

Titus tedy, jak jsme dříve pověděli, prošed pouští od Egypta k Syrii dorazil do Cesareje, kde uznal za dobré spořádati vojsko. Když totiž s otcem v Alexandrii vedl vládu, kterou jim Bůh před nedávnem udělil, v Jerusalemě obnovená vzpoura rozdělila se na tré; strana proti straně bojovala, což by se mohlo nazvati štěstím v neštěstí a spravedlivou pokutou za páchané neřesti. Vždyť o tom, jaké nadvládí nad lidem provozovali Zeloté, kteří právě byli příčinou vyvrácení města, napřed zevrubněji jsme pověděli, též o jejich počátku a kam až pokročili v svých neřestech. A nechybil by nikdo, kdo by řekl, že vzpoura ve vzpouře povstala, neboť jako lítá zvěř, když se jí pokrmu odjinud nedostává, zuřili proti vlastnímu tělu.

Eleazar, syn Šimonův, který hned na počátku oddělil od lidu Zeloty a kázal jim vniknouti do chrámu, jakoby z rozhořčení nad tím, co Jan prováděl ani na okamžik od vražd neustávaje, vskutku však, že nechtěl býti poddán pozděj-

šímu tyranovi a toužil po vlastní moci a nadvládí. Oddělil se tedy od nich přibrav si z mocných Judu, syna Chelkiova, a Šimona, syna Ezronova, dále Ezechiáše, syna Chobarova, muže ze vznešeného rodu; mimo to každý z těchto Zelotů měl několik svých stoupenců. Tito tedy opanovavše vnitřní zeď chrámovou nad posvátnými branami v čele svatyně vztyčili zbraně. Majíce pak potřebných věcí dostatek v té příčině strachu neměli, neboť nadto byla tam hojnost posvátných předmětů, zvláště když jim nic bezbožným nebylo. Ale pro skrovný počet bojovníků se obávajíce, když odložili zbraň, setrvávali na svém místě. Jan, oč je převyšoval počtem mužů, o to slabší byl polohou, a nepřátele maje nad sebou ne bez ztráty mohl na ně útočiti, ale pro svoji bojovnost v klidu nesetrvával. Ačkoli tedy větší škody snášel než působil Eleazarovi a jeho druhům, přece neustával v nájezdech, a časté výpady a střílení dálo se s obou stran, takže chrám byl poskvrňován na všech stranách vraždami.

Šimon, syn Giorův, kterého si lid povolal v zoufalství na pomoc a tím učinil tyranem nad sebou, maje ve své moci město horní jakož i velkou část města dolejšího, tím odvážněji dorážel na Jana a jeho druhy, když také shora na ně útoky byly podnikány. Měl však nepříznivé postavení k útokům na ně, jakož oni zase na ty, kteří měli místa vyšší obsazena. A když

tedy Jan byl s obou stran sevřen, přiházelo se, že někdy porážku způsobil i utrpěl, neboť v jaké byl nevýhodě k Eleazarovi jsa proti němu níže, tak zase nad Šimona vynikal jsa polohou výše. Útoky zdola snadno odrážel rukama, shora pak s chrámu na něho střílející zaháněl válečnými stroji[4]); měl zajisté samostřílův a praků nemálo, jimiž nejen na útěk zaháněl dorážející, ale mnoho také obětujících zabíjel. Neboť ačkoli Zeloté páchali všechen druh bezbožnosti, přece ty, kteří si žádali přinésti oběť, vpouštěli do chrámu. domácí sice s podezřením a opatrně je prohledávajíce, cizí s menší obavou; tak oni když ukrutníky uprosivše směli vejíti, přece byli zabiti od buřičů. Neboť střely z metacích strojů byly vymršťovány velkou silou až k chrámu i oltáři a zasahovaly kněze i obětující. Tak mnozí, již tam přišli s velikou touhou z dalekých končin země, k místu proslavenému, které od všech lidí za svaté bylo pokládáno, před obětmi padli a skropili svou krví oltář všem Řekům i barbarům úctyhodný. A s mrtvolami domácích leželi tam cizinci a s kněžími mrtvoly světských, smíšená pak jejich krev tvořila takořka jezero v síních chrámových. Zdaž co tak krutého, přebídné město, jsi vytrpělo od Římanů, kteří přišli plameny očistit tvoje domácí zločiny! Božím místem jsi zajisté již nebylo, ani jím zůstati nemohlo, stavši se hrobem mrtvol domácích a učinivši z chrámu mohylu občanské války

Mohlo bys se snad opět polepšiti, kdybys někdy usmířilo Boha, který tě vyvrátil. Než ovšem pro vytčený úkol jest mi zadržeti bolest, ježto jsem si neobral naříkati nad městem, ale vylíčiti události, které se sběhly. Protož k vypravování o vzbouření se vracím.

Když se buřiči ve městě rozdělili na tré, Eleazar se svými druhy, kteří ostříhali posvátné prvotiny[5]), bojovali opilí s Janem. Jeho poddaní olupovali občany a se Šimonem se potýkali, tohoto pak proti buřičům potravou zásobovalo město. A když bylo doráženo na Jana s obou stran, rozdělil svou družinu na dvé: z města útočící odrážel z loubí střelami, s chrámu pak střílející zaháněl válečnými stroji. Kdykoli měl pokoj od těch, kteří ho shora tísnili, neboť tito často pro opilost a ochablost ustávali v boji, tím odvážněji se řítil se svými na Šimona a jeho druhy. Vždy pak jak daleko je zahnal do města, tak daleko zapaloval domy obilím i všelikými potřebami naplněné; a totéž opět, když ustupoval Jan, prováděl Šimon pronásleduje jej, jako by zúmyslně za Římany ničili všechno, co město nashromáždilo k vydržení obležení, a podetínali žíly svých sil. Tím se stalo, že všechno kolem chrámu bylo spáleno a prostora mezi ním a městem tak byla zpustošena, že se hodila jen k sešikování vojska; všechno obilí, až na něco málo, bylo spáleno, kteréž na mnoho let by bylo mohlo vystačiti obleženým. Proto také potom byli hu-

beni hladem, což se nemohlo státi, kdyby ho již před tím nebyli sami sobě připravili.

Když tedy lupiči a lotři znepokojovali město na všech stranách, lid mezi nimi jako veliké tělo od nich byl rozchvacován. Starci a ženy nevědouce si rady v domácích pohromách modlili se za Římany, neboť doufali, že vnější válka je vysvobodí z domácích strastí. Veliké zděšení a strach svíral lid ve městě, neboť neměli ani příležitosti poraditi se o záměrech svých, a na brzký mír nebo na útěk nebylo naděje, jakkoli by si toho toužebně byli přáli. Neboť vše bylo střeženo, a náčelníci lupičův, ač jinak se nemohli shodnouti, jako společné nepřátele zabíjeli ty, kdokoli přáli Římanům nebo byli v podezření, že chtějí k nim přeběhnouti, a zajedno byli jen v zabíjení těch, již byli záchrany hodni. Křik bojujících ve dne v noci neustával, nadto pak dojemnější bylo hořekování plačících. A příčinu k naříkání zavdávaly ustavičné pohromy, pro strach však i pláč byl potlačován; a když ze strachu zadržen byl nářek, trápili se ješte více utajeným bolem. Nebylo již ani úcty k svazkům příbuzenským, ani o pohřeb mrtvých nebylo pečováno, a přičina toho byla, že každý zoufal nad sebou. Kdo s buřiči nesouhlasili, nad vším svým zoufali, jako by měli co nejdříve již umříti. Buřiči bojovali šlapajíce po nakupených mrtvolách, a tím vědomím zoufalejšími se stávajíce, ještě více zuřili. A stále něco nového proti sobě

vymýšlejíce, a co si umínili, bez milosrdenství provádějíce, neopomenuli žádného bezpráví ani ukrutnosti. Jan užíval k zhotovování válečných strojů posvátného dříví. Když totiž druhdy lidu i velekněžím zdálo se potřebným podepříti chrám a zvýšiti jej o dvacet loktů[6]), král Agrippa dal svézti s převelikým nákladem a námahou s pohoří Libanonu potřebné k tomu dříví, dřeva délkou i rovností podivuhodná. Když však práce válkou byla přerušena, Jan dal je otesati a věže z nich vystavěti usoudiv, že pro svoji délku se budou dobře hoditi proti těm, kteří bojovali shora s chrámu. Rozkázal je tedy přistrčiti a postaviti za ohradou proti síním na straně západní, na kterémž také jediném místě to bylo možno, poněvadž na ostatních stranách byly dlouhé schody.

Myslilť, že nástroji bezbožně zhotovenými přemůže nepřátele; ale Bůh mu chlubné ono dílo zmařil, dříve, než někdo na věž vkročil, Římany přived. Titus zajisté, povolav k sobě část vojska a dav ostatním rozkaz, aby se s ním spojili u Jerusalema, vytrhl z Cesareje. Byly s ním tři legie, které dříve za otce jeho zpustošily Judsko, a dvanáctá, jež druhdy utrpěla porážku pod Cestiem; ta i jinak vynikala statečností, nyní pak pamětliva jsouc toho, co utrpěla, tím usilovněji spěchala se pomstíti. Páté legii římské rozkázal, aby přitáhla k němu přes Amaunt, desáté pak, aby táhla přes Jericho. Sám vytrhl

s ostatními; s nimi postupovala všechna pomocná vojska králův a mnohá ze Syrie přišedší na pomoc. A tolika muži doplněny byly čtyři legie, kolik jich Vespasianus poslal s Mucianem do Italie vybraných z těch, kteří vytáhli s Titem. Neboť dva tisíce tu bylo vybraných z alexandrijského vojska a tři tisíce ze stráží u Eufratu táhlo za ním. Z přátel jeho byl s ním svou mírností a moudrostí známý Tiberius Alexander, který před tím spravoval Egypt, tehdy pak hodným byl uznán, aby řídil vojsko, proto, že první uznal nového vladaře a se zjevnou důvěrou se s ním spojil, ač postavení jeho dosud bylo nejisté. Ten, jsa moudrý a zkušený, byl mu také rádcem ve věcech válečných.

II.

Tita, táhnoucího do nepřátelské země, předcházela královská a všechna jiná pomocná vojska, za nimi šli cestáři a měřiči, potom vezena byla zavazadla tribunův, a za ozbrojenci, kteří byli k jejich ochraně, jel sám Titus s kopiníky a jinými vybranými vojíny. Za ním táhli jezdci k legii přidělení, kteří jeli před válečnými stroji, za nimi tribunové s vybraným vojskem a kohorty se svými vůdci, potom prapory okolo orla[7]), a před praporci trubači, za nimi pak bojovný šik, mající na šíř po šesti mužích. Vzadu táhli služeb-

níci jednotlivých legií, vezouce před sebou zavazadla vojínů, ze všech pak nejposlednější byli námezdní vojíni a jejich strážcové, zadní to voj. Postupuje pak s vojskem v úplném pořádku, jak jest u Římanů obyčejem, přišel přes Samarii do Gofny dříve od otce dobyté a tehdy posádkou opatřené. Tam zdržev se jednu noc Titus vydal se ráno na další cestu, a když vykonal ustanovený denní pochod, položil se táborem na místě, které Židé nazývají svým jazykem Trnovým údolím, při městečku Gabath-Saul řečeném, což značí vrch Saulův, vzdáleném od Jerusalema asi třicet honův[8]). A odtud, vzav s sebou šest set jezdců, vyjel si prozkoumati pevnost města jakož i smýšlení Židů, zdali spatříce jej nevzdají se ze strachu, dříve než by došlo k bitvě. Neboť slyšel, což bylo také pravda, že lid, vydaný buřičům a lotrům na milost a nemilost, touží po míru, poněvadž však slabší jest, než aby se mohl dáti s nimi do boje, že ničeho nepodniká.

Dokud jel po nakloněné cestě, jež vedla k hradbám, nikdo se před hradbami neukázal. Když však zahýbal s cesty k věži Psefinos a odkryl s boku šik jezdců, nesčíslné množství náhle se vyřítilo vedle věží, jež Ženské se nazývají, branou, která jest se strany pomníku Helenina, a prorazili jízdu; a s čela se proti nim postavivše, ostatním, kteří sem spěchali po cestě, bránili spojiti se s těmi, kteří se obrátili, Tita pak s několika málo oddělili od družiny. Dále tedy jeti

nemohl, neboť za příčinou vzdělávání zahrad všechno tam obklíčeno bylo příkopy a ohrazeno zdmi a četnými ploty, k svým pak zpět se dostati bylo zhola nemožno pro množství nepřátel mezi ně vniknavších. Z těch přemnozí o Caesarově nebezpečí nevěděli a domnívajíce se, že se s nimi vrací, sami také utíkali. Tu vida, že jen ve vlastní statečnosti spočívá naděje na záchranu, obrátiv koně a zavolav mocným hlasem na ty, kteří s ním byli, aby ho následovali, vrhl se do středu nepřátel snaže se proniknouti silou k svým. Z této příhody zajisté nejlépe lze poznati, že Bůh řídí války a vysvobozuje krále z nebezpečenství. Neboť ač tolik střel bylo na Tita vrženo a ačkoli ani přílbice ani brnění na sobě neměl, ježto, jak jsem pověděl, nevyjel do boje, nýbrž jen na výzvědy, přece tělo jeho zůstalo netknuto a nezraněno, ale naprázdno, jako by úmyslně chybovaly, všechny střely svištíce kolem něho lítaly. Od boku stále na něho dorážející odháněl mečem a mnoho jich před sebou porážeje hnal přes ležící koně. Nepřátelé zdvihli pokřik nad touto odvážností Caesarovou a povzbuzovali se navzájem, aby na něho útok učinili, ale rozutekli se všichni, kamkoli zamířil. S ním však se spojili soudruzi v nebezpečenství, kteří byli napadáni od zadu a s boku, neboť jediná jen každému z nich zbývala naděje na záchranu, když Titovi proklestí cestu, aby dříve nebyli obklíčeni. Dva z posledních byli zabiti: jednoho

s koněm obklíčivše ubili střelami, druhého, když s koně seskočil, usmrtili a koně odvedli. S ostatními Titus zdráv do tábora se navrátil. Židy, že zvítězili v první bitce, učinila pošetilá naděje smělejšími, a velikou důvěrou v budoucnost je naplnilo to krátké štěstí naklonění.

Caesar, když k němu v noci dorazila legie z Amaunta, nazítří odtud vytáhnuv odebral se k místu, jež nazývá se Skopos. Odtud již tehdy bylo lze spatřiti i město i patrnou chrámu velikost, pro kteroužto okolnost byla nazvána planina k severní části města směřující vhodně Skopos. Když pak byl vzdálen sedm honův od města, rozkázal, aby dvě legie spolu na témž místě, pátá pak tři hony za nimi rozbila tábor, neboť si přál, aby se vojínům útrapami nočního pochodu znaveným dostalo přístřeší a aby mohli budovati zeď s menším strachem. Hned pak, jak bylo započato s dílem, byla tu již i desátá legie, která přitáhla přes Jericho, kde část vojínův ustanovena byla k střežení průchodů, již dříve Vespasianem opanovaného. Té nařízeno bylo, aby se položila táborem šest honův od Jerusalema při hoře zvané Olivové, jež leží východně od města a mezi níž a městem se prostírá hluboké údolí, jež zove se Cedron.

Neustálému vzájemnému rozbroji zápasících ve městě tu teprve konec učinila válka vnější, veliká a nenadále přikvačivší. A s úžasem patříce buřiči na třech místech tábořící na Římany

umínili si, že se usmíří. I tázali se vzájemně, nač čekají a proč nechávají si zatajovati dech trojí zdí, neb zatím co nepřátelé stavějí si opevnění jako města, dívají se jen na dobrá a užitečná jejich díla hradbami jsouce uzavřeni a pustivše ruce i zbraň z rukou. „Proti sobě jen", volali, „stateční jsme, Římané pak z našeho rozbroje ten zisk míti budou, že dobudou města bez krveprolití". Takto, když četně se byli shromáždili, povzbuzovali se navzájem a uchopivše zbraně, hned se vyřítili proti desáté legii a překročivše údolí, udeřili s velikým křikem na Římany, opevňující tábor. Ti, zaměstnáni jsouce prováděním ustanoveného opevnění, poněvadž také při práci odložili z velké části zbroj, neboť se domnívali, že Židé výpad učiniti se neodváží, a kdyby nakrásně chtěli, že úmysl jejich nesvorností bude zmařen, neočekávaného útoku se ulekli a díla zanechavše někteří hned utekli, mnozí ke zbrani spěchajíce byli pobiti, dříve než se mohli proti nepřátelům obrátiti. Židů pak stále přibývalo a zadní nabývali odvahy vítězstvím předních, takže se zdáli sobě i nepřátelům mnohem četnějšími než vskutku byli, jen proto, že jim štěstí přálo. Vojíny, kteří jsou zvyklí zachovávati pořádek a bojovati přesně podle rozkazů v řadách, nepořádek snadno uvede v zmatek. Tak tehdy i Římané nenadálým příchodem nepřátel překvapeni, když na ně učiněn byl útok, ustupovali. A když se pak

obrátili, od nepřátel jsouce pronásledováni zastavovali Židy v běhu a méně opatrné z nich útokem se ženoucí poraňovali. Když však se útočící stále množili, Římané zcela zmatení byli posléze vypuzeni z tábora. A jak se zdá, po celé legii by bylo bývalo veta, kdyby Titus, když mu to bylo zvěstováno, nebyl jim včas přispěl na pomoc. Mnohým nestatečnost vytknuv zadržel své od útěku a sám s vybranými vojíny, kteří s ním prišli, útok na Židy proti nim se ženoucí podniknuv mnohé zabil, více jich ranil, všechny obrátil na útěk a zahnal dolů do údolí. Oni, ač utrpěli na srázu mnoho ztrát, když se dostali na druhou stranu, opět se obrátili a přes bystřinu s Římany zápasili. Tak bojovali až do poledne. Zanedlouho potom Titus ty, kteří s ním přišli na pomoc, a jiné z kohort rozestaviv proti útočícím, poslal zbývající část legie opět na vrch hory, aby pokračovala v stavbě náspu

Židům odchod ten zdál se útěkem. A když vyzvědač, kterého si na zdi ustanovili, šatem mávaje dal jim znamení, veliké mnoství vyřítilo se znova s takovou prudkostí, že by se byli vyrovnali v běhu nejlítějším šelmám. A také nikdo z protivného šiku nevydržel jejich útoku, ale jakoby silou válečného stroje rozraženi v zmatek byli uvedeni a na útěk zahnáni byvše k hoře se uchylovali. Uprostřed však svahu Titus s několika vojíny se zastavil. A ačkoli jej velice napomínali přátelé, kteří setrvávali z úcty

k svému veliteli v tak velikém nebezpečenství, aby ustoupil Židům po smrti toužícím a nevydával se v nebezpečí pro ty, jimž samým by se slušelo, aby pro něho zadrželi útok, ale aby na zřeteli měl své postavení a konaje službu prostého vojína nevytrvával sám v tomto tak nebezpečném postavení, on, války i světa pán, na němž závisí osud všech, dělaje, jako by toho neslyšel, násilím na něho dorážejícím odporoval, je porážel a doléhaje na množství jich sháněl je po svahu dolů. Oni pak ač byli zastrašeni takovou duchapřítomností a útokem, ani tehdy do města neutekli, nýbrž na strany se uchylujíce opět pronásledovali utíkající. Než i na ty s boku udeřiv útok jejich mařil. Když toto se dálo, také ty, kteří opevňovali tábor o něco výše, když viděli dolejší utíkati, opět pojal strach a hrůza a všichni se rozutekli domnívajíce se, že útoku Židů nebylo lze vydržeti, a že sám Titus byl zahnán na útěk, neboť nikdy, kdyby byl vytrval na místě, by ostatní nebyli utekli; a jako panickým strachem jati uháněl každý na jinou stranu, až někteří, když spatřili, že vojevůdce je dosud ve středu bitvy, počali míti o něho veliký strach a zdvihše pokřik, oznámili jeho nebezpečí celé legii. Dolejší pak nazpět poháněl stud a výčitka, že opustili Caesara; pročež všemi silami udeřivše na Židy, zatlačovali je po svahu dolů. Ti bojovali i na ústupu, ale Římané, poněvadž polohou jsouce výše byli ve-

výhodě, sehnali všechny do údolí. Titus pak poslav zpět legii k zřizování náspu, odporoval sám bojujícím dosud nepřátelům s těmi, s jichž pomocí dříve vyvázl. Protož, sluší-li se pověděti pravdu, jest mi vyznati beze všeho lichocení i nenávisti, že Caesar sám vytrhl dvakráte celou legii z nebezpečenství a způsobil, že se mohla opět odebrati bez pochromy k opevňování tábora.

III.

Když nakrátko ustala válka vnější, opět povstal rozbroj domácí. A když nastával svátek Přesnic, dne čtrnáctého měsíce Xanthika[9]), kteréhož Židé, jak věří, od Egypťanů byli osvobozeni, Eleazar a jeho druhové otevřevše brány vpouštěli do chrámu každého, kdokoli chtěl obětovati. Tu Jan použiv svátku, aby zakryl své úklady, opatřil skrytými zbraněmi některé z druhů méně známe, z nichž mnozí ani očištěni nebyli, a poslal je s ostatními lidem nahoru s tím úmyslem a přáním, aby opanovali chrám. Oni, když byli uvnitř, odhodivše svrchní šat náhle se ukázali ozbrojenými. Hrozný tu hned kolem chrámu povstal křik a zmatek, poněvadž lid rozbrojů neznalý myslil, že budou bojovati se všemi bez rozdílu, Zeloté pak, že pouze s nimi. Tito tedy nechavše brány beze stráží seskákali s bašt, a dříve než došlo k boji, unikli do chrá-

mových stok; lid pak u oltáře se chvějící a shluknuvší se kolem chrámu byl pošlapáván a kyji i meči pobíjen. Nepřátelé zabíjeli mnohé pokojné občany z osobního záští, jako by byli z protivné strany, a kdokoli kdy před tím někomu z buřičů ublížil, tehdy poznán byv jako Zelot byl smrtí potrestán. A ti, kteří tak rozličnými způsoby prováděli ukrutnost svoji na nevinných, udělili vinníkům milost a vylezší ze stok propustili; sami pak, když zmocnili se vnitřního chrámu a všech věcí v něm, obrátili se s odvahou proti Šimonovi. A tak vzpoura, která před tím byla trojnásobná, byla uvedena na dvě strany.

Titus odhodlav se posunouti tábor se Skopu blíže k městu, rozestavil tam vybrané jezdce i pěší, kolik myslil, že jich dostačí k zabránění výpadům, a rozkázal celému vojsku, aby urovnali místo odtud až ke zdi. Všechny tedy ploty a ohrady, jimiž obyvatelé obehnali zahrady a háje, byly rozbořeny, štěpné stromy, jichž tam byla hojnost, vysekány a všechny prohlubiny zemí vyplněny; kde jaké kameny vyčnívaly, byly železnymi pákami dobyty, a veškeren prostor od Skopu až k hrobům Herodovým, blízko rybníka, jenž Hadí se nazývá, byl vyrovnán.

V ten čas Židé zosnovali takovýto úklad proti Římanům. Odvážlivější z buřičů vylezli z města na věže, jež se Ženské nazývají, předstírajíce, že byli od pokojných občanů vyhnáni, a jako

by se obávali útoku Římanů, setrvávali před hradbami skrývajíce se za sebe. Jiní stanuvše na hradbách žádali pokoj jako lidé po míru toužící a prosili Římanův o milost slibujíce, že otevrou brány. Toto pak vykřikujíce házeli kamením na buřiče, jako by je odháněli od bran. Ti zase dělali, jako by se snažili vniknouti mocí do města a prosili těch, kteří byli uvnitř; a několikráte již byvše na cestě, vždy se vraceli jako poděšeni zase k Římanům. Tato jejich chytrost nacházela víry u vojínův, a jako by již měli buřiče v rukou pohotově k potrestání a doufajíce, že jim ti, kteří jsou uvnitř, otevrou město, odhodlali se k provedení záměru. Titus tomuto podivnému volání zcela nedůvěřoval, neboť když je předešlého dne vyzýval prostřednictvím Josefa k míru, nedostalo se mu vážné odpovědi; rozkázal tedy vojínům, aby setrvali na svém místě. Vtom však již někteří, již veleli dělníkům, zbraní se chopivše běželi k branám. Ti, kteří byli pokládáni za vyhnané z města, nejprve ustupovali, když však Římané přišli mezi věže, Židé se vyřítivše je obklíčili, a ze zadu na ně doráželi; kteří pak byli na hradbách, vrhali po nich spoustu kamení a všeho druhu střel, takže mnoho jich usmrtili a velmi mnoho poranili. Neboť bylo nesnadno zachrániti se útěkem ode zdi, když na ně Židé ze zadu vší silou dotírali; a mimo to je nabádala v nebezpečném tom postavení setrvati hanba, že neupo-

slechli rozkazu, jakož i strach před trestem. Konečně, když dosti ran od Židů utrpěli, avšak neméně jich také zasadili, prorazili po dlouhé potyčce ty, od nichž byli obklíčeni. Židé pronásledovali utíkající střelami až k náhrobku Heleninu.

Pro toto nahodilé vítězství Židé více, než se slušelo, stavše se zpupnými tupili Římany, že se tak dali navnaditi, a skákali hřmotíce štíty a výskajíce radostí. Vojíni pak s domluvou od setníků byli přijati a Caesar rozhněván takto asi k nim promluvil: „Židé, které jediné zoufalství pobádá, ničeho nepodnikají bez dobrého rozmyslu a opatrnosti, osnujíce lest i úklady zároveň; a jejich lsti štěstí přeje, poněvadž se navzájem poslouchají a v záměrech se shodují. Římanům také vždy štěstí přeje, když zachovávají kázeň a poslouchají svých vůdců; avšak nyní opačně jednajíce jsou poráženi a pro nevázanost jímáni; a což nade vše hanebnější jest, dávají se do boje bez vůdců v přítomnosti Caesarově. Jistě že žalostně zalkají zákony vojenské, žalostně i otec můj, až o této ráně se doví: neboť zajisté tento, ač ve válkách zestaral, nikdy tímto způsobem se neprovinil, zákony pak smrtí trestají ty, kteří i v nejmenším jinak jednají, než řád předpisuje. Nyní všechno vojsko proti řádu se provinilo. Nuže zvědí také ti, kteří takové smělosti se odvážili, že u Římanů neslavné jest i vítěziti bez rozkazu vojevůdcova.“ Když

takto promluvil s rozhořčením k vůdcům, nebylo pochybnosti, že chce všechny potrestati podle zákona. A vojíni počali již malomyslněti, jako by v brzku a to spravedlivě měli smrt vytrpěti, shromážděné legie jaly se však úpěnlivě prositi Tita za spolubojovníky, aby nerozvážlivosti několika odpustil pro poslušnost všech, a slibovaly, že přítomnou vinu napraví budoucí svou statečností.

Caesar dal se k tomu pohnouti jednak prosbami jejich, jednak pro věc samu, neboť se domníval, že jednotlivci mají se trestati skutkem, množství však toliko slovy. Smířil se tedy s vojíny, když je důtklivě napomenul, aby budoucně jednali obezřeleji, sám pak u sebe rozvažoval, jak by se pomstil na Židech pro jejich úklady. Když veškeren prostor až ke zdi za čtyři dny byl urovnán, postavil proti zdi nejsilnější z vojínů na severozápadní straně v sedmeronásobné řadě, vpředu rozestaviv pěší, vzadu jízdné, každé v trojí řadě, a uprostřed mezi obojími jakožto sedmou řadu umístiv střelce, to vše za tím účelem, aby mohl bezpečně převézti zavazadla a ostatní věci. Poněvadž Židé pro vojíny takto rozestavené nemohli konati výpadů, byli dopraveni soumaři tří legií i ostatní věci bezpečně k městu. Titus pak sám utábořil se ve vzdálenosti asi dvou honův ode zdi při úhlu jejím proti věži Psefinos, a to v místě, kde zeď k jihu směřující zahýbá se potom k zá-

padu. Druhá část vojska při věži Hippikos ohradila se náspem, taktéž ve vzdálenosti dvou honův od města. Desátá legie setrvávala na témž místě, na hoře Olivové.

IV.

Město bylo opevněno trojí zdí, kromě kde bylo obklíčeno nepřístupnými roklemi, s kteréžto strany bylo ohrazeno jednoduchou zdí. Bylo totiž vystavěno na dvou vrších proti sobě ležících, jež byly od sebe odděleny údolím, do něhož vybíhalo s obou stran velmi mnoho domů. Z vrchů ten, na němž horní město bylo vystavěno, mnohem jest vyšší a prostrannější a pro pevnost svou tvrzí byl nazýván od krále Davida, otce Šalamounova, jenž první chrám vystavěl, od nás pak jest jmenován náměstím hořejším. Druhý, zvaný Akra, na němž leželo dolejší město, jest s obou stran srázný. Proti němu pak byl vrch třetí, přirozenou polohou nižší než Akra a oddělený dříve od druhých širokým údolím; později však za vlády Hasmoneovcův údolí to bylo zasypáno za tím účelem, aby město bylo spojeno s chrámem, a výška Akry snížena, by chrám nad ni vynikal. Údolí zvané Thyropoion, jímž, jak jsme pravili, město hořejší od dolejšího bylo odděleno, táhne se až k Siloe; tak totiž se jmenoval pramen sladký a hojný.

S vnější strany oba ty vrchy byly obklíčeny hlubokými údolími, a pro příkrá úbočí odnikud k nim nebylo přístupu.

Ze tří zdí nejstarší nedobytna byla jak pro hluboká údolí a zdvíhající se nad nimi vrch, na němž byla vystavěna, tak proto, že mimo přirozenou polohu a pevnost místa byla nadto Davidem a Šalamounem a jeho nástupci uměle opevněna, na kteréžto opevnění mnoho péče i nákladu bylo vynaloženo. Počínajíc pak na severu u věže Hippikos táhla se až ke Xystu a potom s radnicí se spojujíc končila u západního loubí chrámového. S druhé strany na západě u téže věže počínajíc přes místo, jež Bethso se nazývá, táhla se až k Essenské bráně a dále na východ k pramenu Siloe se sklánějíc, odtud zase k severu zabíhala k rybníku Šalomounovu a k místu řečenému Ofel, kdež se spojovala s východním chrámovým loubím. Druhá zeď měla svůj počátek u brány Gennath zvané, která byla při první zdi, a toliko po severní straně se táhnouc dosahovala až k Antonii. Počátkem třetí zdi byla věž Hippikos, odkudž na sever pokračujíc směřovala k věži Psefinos, potom k náhrobku Heleninu, kteráž byla adiabenská[10]) královna a matka krále Izaty, a k hrobkám Královským, kde se zahýbala u základní věže blíže náhrobku Valchářova, se starou pak zdí se spojujíc končila v údolí, jež Cedron se nazývá. Touto zdí obklíčil král Agrippa tu

část města, která přistavěna byla k staré a před tím byla zcela neopevněna. Neboť město vzmáhajíc se rozšiřovalo se ponenáhlu za zdi, a když byla zastavována při chrámu severní část, vrchu nejbližší, postoupilo se značně za staré vrchy, takže zastavěn byl vrch čtvrtý, jenž sluje Bezetha, ležící sice proti Antonii, od ní však oddělený hlubokým, úmyslně vykopaným příkopem, aby základy Antonie, kdyby s vrchem tím byla spojena, nebyly nízké a snadno přístupné. Tím se stalo, že hloubka příkopu přidala o mnoho na výšce věžím. Ta pak část města, která k nové přibyla, domácím jazykem zvána byla Bezetha, což přeloženo značí Nové město. Když tedy ti, kteří tam bydlili, pociťovali potřeby zděných hradeb, otec nynějšího krále, příjmím Agrippa, počal stavěti zmíněnou zeď; obávaje se však císaře Claudia, aby pro velikost stavby nenabyl podezření o vzpouře, položiv toliko základy, ustal v díle. Nedobytným by se zajisté bylo stalo město, kdyby zeď byl dokončil, jak ji započal. Neboť kameny, z nichž byla budována, byly dvacet loktů dlouhé, deset široké, takže ani železnými pákami snadno podvrátiti ani stroji pohnouti se nedaly; na těch položena byla zeď sama, deset loktů široká, a větší výšky by byla dosáhla, jak jest jisto, kdyby schloubě onoho, jenž ji započal, nebylo bývalo zabráněno. Později táž zeď, když horlivě v stavbě její od Židů bylo pokračováno, dosáhla dvaceti loktů

a cimbuří hradební nadto dva lokty, bašty tři lokty měly, takže celá výška dosahovala dvaceti pěti loktů.

Nad zeď vynikaly věže dvacet loktů široké, tolikéž vysoké, čtyřhranné a hmotné jako i sama zeď, mimo to stavbou a krásou kamenů za chrámem nezůstávaly. Nad hmotnou pak výškou věží o dvaceti loktech byly nádherné příbytky, nad nimi byly umístěny jídelny a mnoho nádržek na zachycování dešťové vody, ke každé pak vedly široké schody, po nichž se vystupovalo. Věží takových ona třetí zeď měla devadesát, mezery pak mezi jednotlivými obnášely dvě stě loktů. Prostřední zeď měla čtrnáct věží, stará šedesát. Obvod pak celého města obnášel třicet tři hony. Než ačkoli třetí ona zeď byla podivuhodná, přece podivuhodnější ještě byla věž Psefinos, jež se zdvíhala na severozápadní straně, proti níž Titus položil se táborem. Neboť byla vysoká sedmdesát loktů, takže s ní při východu slunce bylo možno přehlédnouti celou Arabii a nejzazší končiny země židovské až k moři. Byla osmihranná. Proti ní byla Hippikos a vedle ní dvě od krále Heroda na staré zdi zbudované věže, které převyšovaly krásou a pevností všechny na světě. Neboť mimo to, že král již povahou svou byl velkého a vznešeného ducha a při výzdobě města pečoval o nádheru, zvláště při těchto stavbách řídil se svou zálibou, neboť je na památku posvětil třem osobám nejdražším,

po nichž věže nazval, bratru totiž, příteli a manželce, této totiž, jak jsme dříve pověděli, že ji ze žárlivosti zabil, oněm pak, že ve válce udatně bojujíce zahynuli. Hippikos, po příteli nazvaná[11]), byla čtyřhranná a strany její měly na šířku i na délku dvacet pět loktů, na výšku pak třicet, a všude hmotná. Nad pevným, z kamenů vystavěným sroubením byl vodojem dvacet loktů hluboký k zachycování dešťové vody. Nad ním byla budova o třech patrech, dvacet pět loktů vysoká, na různé časti rozdělená, na ní pak byla cimbuří dva a bašty tři lokty vysoké, takže celá výška obnášela osmdesát loktů. Druhá věž, kterou po bratrovi nazval Fasaelon, měla jak na délku tak na šířku čtyřicet loktů, rovněž tolik na výšku, a byla celá hmotná. Kolem ní bylo loubí deset loktů široké, obklíčené zábradlími a baštami. Uprostřed loubí se zdvíhala jiná věž rovněž rozdělená v nádherné byty s lázněmi, takže jí nic nescházelo, čím by se podobala královské. Na straně vnější byla ozdobena cimbuřími a baštami více než druhá, o níž jsme se zmínili, celá pak její výška dosahovala devadesáti loktů; tvarem podobala se věži na Faru, jež k Alexandrii se plavícím světlo do dáli ukazuje[12]), ale rozměrů byla mnohem větších. Tehdy byla sídlem tyrana Šimona. Třetí věž, zvaná Mariamme (tak totiž se jmenovala královna), byla hmotná do výše dvaceti loktů, dvacet loktů

jsouc široká a tolikéž vysoká. Příbytky měla nad ostatní nádhernější a ozdobnější, poněvadž král za slušné pokládal, aby věž nazvaná jménem manželčiným byla vyzdobena nádherněji než ty, které nesly jména mužů, jako zase ony pevnější byly nad tuto, která měla jméno ženy. Celá výška této věže obnášela padesát pět loktů.

Jakkoli věže ty byly tak vysoké, zdály se ještě mnohem vyššími polohou místa, ježto i sama stará zeď, na níž byly vystavěny, byla zbudována na vysokém vrchu a nad vrch vynikala třicet loktů, takže věžím na ní vystavěným mnoho tím výšky přibylo. Podivuhodná byla také velikost kamenův. Neboť nebyly věže zbudovány z obyčejných kamenův, ani z takových, které by lidé unésti mohli, ale z tesaného bílého mramoru, z nichž každý byl dvacet loktů dlouhý, deset široký a pět vysoký. A tak uměle mezi sebou byly spojovány, že každá věž zdála se býti jedním celistvým kamenem od přírody tak utvořeným a rukama umělců jen upraveným, neboť nikde stopy spojování nemohly býti zpozorovány. S těmito věžemi, které na severní straně zdi se zdvíhaly, z vnitřku spojen byl královský hrad, jehož krásu ani slovy nelze vylíčiti, neboť jeho nádhera převyšovala všechno ostatní. Byl celý obklíčen zdí třicet loktů vysokou a na obvodu věžemi nejozdobnějšími, stejně od sebe vzdálenými. Obsahoval převeliká večeřadla, která mohla pojmouti sto mužů; v nich nevy-

pravitelná byla pestrost kamenů, neboť kde jaké drahokamy byly, všechny sem v hojné míře byly nashromážděny. Střecha a stropy pro délku trámův a velkolepé ozdoby byly podivuhodné. Ložnic bylo nesčíslné množství, a kol dokola okrášleny byly různými sochami. Také loubí tu bylo více, za sebou do kruhu, každé jinými sloupy ozdobené. Kde pak byla prostora pod širým nebem, tam se vše zelenalo, neb tu bylo množství různých lesních stromů, mezi nimiž se táhly dlouhé, k procházkám upravené pěšiny, vůkol byly potůčky a nádržky zlatými ozdobami přeplněné, jimiž voda vytékala, a při vodách bylo množství holubníků. Než ovšem královského hradu, jaký vskutku byl, přiměřeně vylíčiti nelze, a trýzní by bylo podrobně vypravovati, jaké věci strávil oheň lotrovský, neboť to všechno nebylo spáleno od Římanů, nýbrž od buřičů domácích, jak již dříve jsme pověděli, a to hned na počátku vzpoury. Nejprve totiž Antonii zachvátil oheň, odtud pak přešel do královského hradu a strávil střechy tří věží.

V.

Chrám, jak jsem se již zmínil, byl vystavěn na příkrém hřbetu horském. Když se počalo se stavbou, sotva pro chrám a oltář postačovala rovina na vrcholu kopce, neboť se všech stran

byl příkrý a srázný. Když však král Šalomoun, týž, který vystavěl chrám, obklíčil východní jeho stranu zdí, založeno bylo potom na nasypané tam zemi jedno loubí; na ostatních stranách zůstal chrám volný. Postupem však času, když ponenáhlu lid násep zvětšoval, vyrovnaný vrch stal se širším. Potom také zeď severní byla prolomena, čímž tolik místa přibylo, kolik potom celý chrám zaujímal. A když pak od základů trojnásobnou zdí byl vrch obklíčen a nad očekávání se pokročilo v díle, při němž dlouhé věky uplynuly a všechny posvátné poklady, které z celého světa byly Bohu posílány, se na ně věnovaly, i hořejší ohrada i dolejší chrám byl vystavěn. Část nejnižší vyhnali na tři sta loktů, na některých pak místech i výše. Neboť celou hloubku základů nebylo viděti, poněvadž údolí bylo z velké části vyplněno nasypanou zemí, aby bylo vyrovnáno s ulicemi města. Stavěno bylo z kamenů, majících v rozměru čtyřicet loktů. Neboť bohatství i štědrost lidu více, než se dá pověděti, k tomu napomáhala, aby. v díle bylo pokračováno, a o čem ani naděje nebylo, že se vůbec vykoná, vytrvalostí a délkou času bylo provedeno.

Takových základů důstojné dílo bylo na nich zbudováno. Všechna zajisté loubí byla dvojitá a vykládanými cedrovými stropy krytá; je pak podpíraly sloupy dvacet pět loktů vysoké, z celistvého kamene, nejbělejšího to mramoru. Tato

přirozená nádhera tak vkusně a účelně uspořádaná poskytovala divadla skvělého a pamětihodného, jakkoli tu zevnitř nebylo žádného díla malířského ani sochařského. Šířka jejich byla třicet loktů, místo pak, jež zaujímala, mělo i s Antonií v obvodu šest honů. Veškeren prostor pod širým nebem vydlážděn byl rozličnými kameny. Cesta k další části chrámu byla ohrazena kamenným zábradlím, tři lokty vysokým a velmi uměle zhotoveným. Tam byly v stejné vzdálenosti od sebe sloupy, jež upomínaly vcházející řeckými a latinskými písmeny na zákon čistoty, že není cizinci dovoleno vejíti do svatyně. Svatyní nazývala se druhá část chrámu, k níž se vystupovalo od první po čtrnácti stupních; byla čtyřhranná a ohrazená zvláštní zdí, jejíž vnější výška, ačkoli obnášela čtyřicet loktů, byla zakryta schody, vnitřní pak měla jen dvacet pět loktů, neboť, ježto byla pro schody vystavěna na vyšším místě, nemohla celá její vnitřní část vrchem jsouc zakryta býti viděna. Vzdálenost pak od těch čtrnácti stupňů ke zdi byla deset loktův a místo to bylo zcela rovné. Odtud opět jiné schody o pěti stupních vedly k branám, jichž na straně severní a jižní bylo osm, s každé strany po čtyřech, dvě pak mimo to od východu. Neboť, poněvadž bylo ženám odděleno zdí zvláštní místo k bohoslužbě, seznalo se, že jest potřebí ještě druhé brány, a ta pak stála naproti bráně dřívější. I na ostatních stranách

byly brány, jedna na jižní a druhá na severní, jimiž se vcházelo do síně žen, neboť jinými branami vcházeti nebylo ženám dovoleno, ba ani vlastními mimo jim stanovenou ohradu. Jinak bylo místo přístupno ženám, bydlícím nejen v Judsku, ale i mimo ně, které sem přicházely k bohoslužbě. Západní strana brány neměla, ale zeď tam vedla bez přerušení. Loubí mezi branami ode zdi dovnitř k pokladnici směřující spočívala na velkých a pěkných sloupech; byla jednoduchá a kromě velikosti nelišila se v ničem od dolejších loubí.

Devět z těch bran bylo všude potaženo zlatem a stříbrem, i jejich veřeje a stěžeje, jedna pak vně chrámu byla z mědi korinthské, jež o mnoho převyšovala cenou stříbrem potažené a pozlacené. V každé bráně byly dvojí dveře, třicet loktů vysoké a patnáct široké. A od vchodu dále dovnitř se otvory rozšiřovaly mezi výstupky, jež byly po obou stranách vystavěny na způsob věží a měly třicet loktů zdéli a zšíři a čtyřicet i více zvýši. Každý výstupek podepíraly dva sloupy, mající v obvodu dvanáct loktův. Ostatní brány stejně byly veliké, ta však, jež za Korinthskou na východní straně u síně žen vedla přímo do svatyně, byla mnohem větší, neboť byla padesát loktů vysoká a čtyřicet široká s dveřmi stejné velikosti, které byly také bohatěji a nádherněji ozdobeny a potaženy tlustší vrstvou zlata a stříbra. Tolik zlata a

stříbra, kolik se ho na devět těch bran vešlo, daroval otec Tiberiův Alexander. Ode zdi, jež oddělovala ženy, vedlo k větší bráně patnáct stupňů; byly totiž nižší než těch pět schodů, které vedly k ostatním stranám.

Do vnitřního chrámu, to jest do svatyně samé, vcházelo se po dvanácti stupních. Zpředu byla její výška i šířka stejná, sto loktů, zezadu však o čtyřicet loktů byla užší; neboť po obou stranách vybíhaly z boků chrámu jako ramena dva výstupky na dvacet loktů se šířící. První její brána, sedmdesát loktů vysoká a pětadvacet široká, neměla dveří, neboť naznačovala nebe odevšad viditelné a vždy otevřené, celé pak její průčelí bylo pozlacené, a jím bylo viděti celou přední část vnitřní svatyně, která byla největší. Pohled diváků zaujalo též okolí vnitřní brány, kde všechno zlatem se skvělo. Poněvadž vnitřek svatyně byl přepažen, bylo viděti pouze přední její část, která se zdvíhala do výše devadesáti loktů, dlouhá pak byla padesát loktův a široká dvacet. Vnitřní brána v předsíni byla, jak jsem pověděl, celá pozlacená, jakož i zeď při ní, nahoře pak měla zlaté révoví, s něhož visely dolů hrozny velikosti člověka. Že však chrám střední byl přepažen, zdála se vnitřní část svatyně nižší než vnější; dveře měla zlaté, padesát pět loktů vysoké a šedesát široké. Před vchodem visela opona stejně dlouhá z pestrobarevné babylonské látky, jež byla z hyacinthu,

kmentu, šarlatu a nachu uměle setkaná, obdivuhodná jsouc pestrostí barev; představovala obraz světa. Neboť šarlatem se značí oheň, hyacinthem vzduch, kmentem země a nachem moře, oněmi totiž pro podobu barvy, kmentem a nachem pro původ svůj, ježto kment země, moře nach rodí. Na tkanině té bylo zobrazeno celé nebe kromě hvězd.

Vstupující do svatyně nacházel se v dolejší její části, jejíž výška byla šedesát loktův a délka tolikéž, šířka pak dvacet loktů. První část čtyřicet loktů dlouhá obsahovala tři předměty nejobdivuhodnější a z vypravování lidí také nejznámější, totiž svícen, stůl a kadidelnici. Sedm lamp značilo planety, neboť právě tolik ramen vybíhalo ze svícnu, dvanáct pak chlebů na stole položených zobrazovalo ekliptiku a rok. Kadidelnice naplněná třinácti vůněmi, jež pocházely z moře, z pouště a obydlené země, naznačovala, že všechno jest od Boha a pro Boha. Nejvnitřnější pak část byla dvacet loktů dlouhá, rovněž oponou od předešlé oddělená. Zcela nic v ní nebylo uloženo, byla však nepřístupná a nedotknutelná a poněvadž nikdo jí spatřiti nesměl, svatyní svatých se nazývala. Po stranách dolejšího chrámu bylo mnoho příbytků o třech patrech, do nichž vcházelo se s obojí strany od brány chrámové. Hořejší část oněch příbytků neměla a tím byla také užší; byla čtyřicet loktů vysoká, ale užší než dolejší část. Připočteme-li

pak i těch šedesát loktův od země, veškerá výška obnášela sto loktů.

Vnější tvářnosti chrámu ničeho se nedostávalo, čemu by se oči i duše neobdivovala. Byl zajisté se všech stran pokryt velmi těžkými zlatými pláty, takže při prvním slunce východu ohni ne nepodobnou zář vydával a oči těch, kteří naň patřili, zrovna jako paprsky slunečními odtud odvracel. Proto cizím příchozím z dálky se zdál zasněžené hoře podobným, neboť kde nebyl pozlacen, sestával z nejbělejšího mramoru.

Na vrcholu byla připevněná zlatá kopí a to velmi ostrá, aby od sedajícího ptactva nebyl znečisťován[13]). Kameny, z nichž byl zbudován, některé byly čtyřicet pět loktů dlouhé, pět vysoké a šest široké. Oltář před chrámem byl patnáct loktů vysoký, padesát dlouhý a rovněž tolik široký. Byl čtyřhranný, úhly jeho vybíhaly na způsob rohův, a příchozímu od jihu bylo k němu povlovně stoupati. Byl zhotoven bez železného nastroje a nikdy se ho železo nedotklo. Chrám i oltář obkličovalo zábradlí z krásného kamene na loket vysoké, které oddělovalo lid od kněží. Chamotokým jakož i malomocným byl přístup bráněn do celého města, ženy pak v době čmýry nebyly do chrámu vpouštěny a, i když čisté byly, hranice, o níž jsme se zmínili, překročiti nesměly. Mužům, kteří dokonale očištěni nebyli, byl bráněn přístup

vnitřní ohradou, a rovněž tak byli vyloučeni kněží, kteří nebyli čisti.

Kteří z rodu kněžského pro vadu nějakou úřadu nevykonávali, přece byli přítomni v ohradě s ostatními, kteří byli zdravého těla, a dostávali části oběti po právu rodu svého; šat nosili obyčejný, neboť posvátným rouchem jediné ten oděn byl, jenž konal službu. Do chrámu a k oltáři vstupovali jen ti kněží, kteří čisti byli a neměli tělesných vad, oděni jsouce kmentovým rouchem. Předně musili se zdržovati vína z úcty k bohoslužbě, aby mohli při ní vše náležitě vykonati. Velekněz vcházel s nimi, ne však vždy, především ve dnech sobotních a o novoluniích, a pak kdykoli nějaký národní svátek nebo výroční slavnost byla slavena od celého národa. Službu vykonával maje stehna až k ohanbí zakryta pásem, vezpod maje lněnou suknici a přes ni modrý šat dolů až ke kotníkům splývající, třapci zdobený. Na třapcích visely střídavě zlaté zvonečky a granátová jablka; zvonečky totiž představovaly hřímání, granátová pak jablka blýskání. Páska, která přitahovala šat k prsům, byla utkána z pěti různých stuh, zlaté, nachové, šarlatové, kmentové a hyacinthové, z týchž látek, ze kterých, jak jsme pověděli, také opona chrámová byla utkána. Tytéž barvy měl náramenník, ve kterém však bylo více zlata; podobal se brnění. Zapínal se dvěma zlatými sponami na způsob malých

štítů, v nichž zasazeny byly chalcedony velmi veliké a krásné, v nichž vyryta byla jména kmenů. S druhé strany viselo dvanáct jiných kamenů, po třech ve čtyřech řadách: karneol, topas, smaragd; rubín, jaspis, safír; achát, ametyst, turmalin; onyx, beryl, olivin. Na každém z nich vyryto bylo opět jedno jméno pokolení.

Hlavu jeho kryl turban z kmentu zhotovený, fialovou stuhou protkaný; kolem něho se vinul zlatý věnec, na němž napsány byly posvátné litery, což jsou čtyři hlásky. Tento šat oblékal velekněz pouze tehdy, když vcházel do svatyně, ve všední dny nosil roucho obyčejné; jednou pak za rok vstupoval do svatyně samojediný, kteréhožto dne všichni uctívali Boha postem. Co se týče města a chrámu, jaké obyčeje a zákony vzhledem k nim se měly zachovávati, vyložíme důkladněji na jiném místě, neboť nemálo o těch věcech zbývá ještě pověděti.

Antonia vystavěna byla při úhlu, který tvořilo severní loubí vnějšího chrámu se západním. Postavena byla na skále padesát loktů vysoké a na všech stranách příkré. Bylo to dílo krále Heroda, jímž nejvíce projevil svou nádherymilovnost. Neboť hned při úpatí pokryta byla skála velkými pláty z tesaného kamene, aby se jí tím dostalo jednak ozdoby, jednak aby sklouzali ti, kteří by se pokusili buď na ni vylézti nebo slézti, před samou pak stavbou hradu zeď byla tři

lokty vysoká. Za touto veškerá budova Antonie zdvíhala se na čtyřicet loktů. Vnitřek měl rozměry i úpravu královského hradu. Neboť rozdělen byl podle tvaru i potřeby na různé příbytky, síně, loubí, lázně a prostranné sály, dobře se hodící k ubytování vojska, takže pro zásobu všech potřeb činil dojem města, královského pak paláce pro nádheru stavby. Celý hrad podobal se věži, neboť čtyři měl věže v úhlech a mimo to čtyři jiné věže, z nichž ostatní byly padesát loktů vysoké, ta však, jež stála v jihozápadním úhlu, byla sedmdesát loktů zvýši, takže s ní celý chrám mohl býti spatřen. Tam, kde se stýkala s loubím chrámovým, měla na obě strany dolů schody, po nichž sestupovaly stráže, neboť stále byla v Antonii římská legie, a na různých místech u loubí se zbraněmi stávaly hlídajíce ve sváteční dny lid, aby neosnoval odbojů. Stráží města byl zajisté chrám, chrámu pak Antonia. Tam byly stráže oněch tří míst, kdežto horní město mělo mimo to také vlastní ochranu, královský hrad Herodův. Vrch Bezetha, jak jsem pověděl, byl oddělen od Antonie; poněvadž však byl ze všech nejvyšší, byl spojen s novou částí města a jediný na severní straně zakrýval chrám. O městě a jeho hradbách úmysl maje na jiném místě podrobněji vypravovati, pro nyní, jak myslím, dosti jsem pověděl.

VI.

Bojovných všech ve městě a buřičů, kteří stáli při Šimonovi, bylo na desct tisíc, vedle Idumejských, deset pak těch tisíc mělo padesát vůdců, nad nimiž on sám měl vrchní velení. Pět tisíc Idumejských, kteří se k Šimonovi klonili, měli deset vůdců. Z těch, jak se zdá, prvními byli Jakub, syn Sosův, a Šimon, syn Kathlův Jan, jenž opanoval chrám, měl šest tisíc ozbrojenců pod dvaceti vůdci. S ním tehdy také Zeloté zanechavše sváru se spojili, počtem dva tisíce čtyři sta, pod svými dřívějšími vůdci Eleazarem a Šimonem, synem Arovým. Těmto mezi sebou bojujícím byl lid kořistí, a ti, kdož s jejich bezprávím nesouhlasili, byli od nich hubeni. Šimon držel hořejší město a velkou zeď až k Cedronu, staré pak zdi onu část, která se táhla od Siloe k východu, až ke královskému hradu Monobazovu, jenž byl králem Adiabenů za Eufratem. Měl též obsazený pramen s Akrou, dolejším to městem, a všechen prostor až ke královskému hradu Heleny, matky Monobazovy. Jan zase měl v držení chrám a všechno jeho okolí, místo nemalé, pak Ofel a údolí, jež se zove Cedron. A část města mezi sebou vypálivše, připravili si uprostřed místo k válčení. Neboť ani když se Římané utábořili na blízku zdí, ve městě rozbroj neustával, a ačkoli po prvním jejich útoku na kratičkou chvíli nabyli rozumu, v brz-

ku zase upadli do dřívější své nemoci a jedni proti druhým opět zuřivě bojujíce činili všechno, co jen mohlo býti po přání obléhajících. Nic zajisté krutějšího nevytrpěli od Římanů, než co sami sobě navzájem způsobili, ani město po nich žádné nové pohromy nezakusilo, neboť vytrpělo větší pohromy, než bylo vyvráceno; a ti, když ho dobyli, spíše dobré mu tím prokázali. Pravím, vzbouření zničilo město, a Římané učinili konec vzbouření, které nad hradby bylo pevnější a bylo příčinou všeho žalostného a veškeré záhuby domácí; což pak slušné a spravedlivé bylo, po zásluze jest přičísti Římanům. Než z událostí samých každý o tom suď.

Když takovéto poměry panovaly ve městě, Titus s vybranými jezdci objížděje zkoumal, kde by měl podniknouti útok na hradby. Na rozpacích pak jsa, ježto ani s té strany, kde bylo údolí, nebylo přístupu, a s jiné strany zdála se mu zeď příliš pevná na válečné stroje, posléze se rozhodl udeřiti na město při náhrobku velekněze Jana. Neboť na té straně jednak první zeď byla nižší a s druhou se nespojovala, mimo to pak se zde nedostávalo opevnění, ježto nové město nebylo tak četně obydleno, jednak i snadný zde byl přístup ke zdi třetí; pročež soudil, že tudy jest možno dobýti horního města a s Antonií pak chrámu. Při této obhlídce jeden z přátel jeho, jménem Nikanor, raněn byl oště-

pem do levého ramene, právě když s Josefem blíže ke zdi přistoupil a na zdi stojící k míru přemlouvati se pokoušel jsa s nimi dobře znám. Odtud seznav Caesar urputnost jejich, když ani těch nešetří, kteří s dobrým úmyslem k nim přicházejí, ustanovil se na obléhání a dovoliv vojínům pleniti podměstí zároveň rozkázal snášeti potřebné dříví a budovati náspy[14]. A rozděliv vojsko k práci na tré umístil uprostřed na náspech kopiníky a lučištníky, před ně pak postaviti dal praky, berany[15] a samostřily, aby jimi bráněno bylo nepřátelům jednak ve výpadech na pracující vojíny, jednak v útocích se zdí. Stromy všechny byly zporáženy, takže podměstí stálo holé. Když pak dříví bylo sneseno k náspům a všechno vojsko přiložilo ruce k dílu, tu ani Židé nelenili. A lid, který byl samými loupežemi a vraždami již zcela ustrašen, tehdy přece nabyl odvahy, neboť se domníval, že si oddechne, když buřiči budou zaměstnáni proti vnějším nepřátelům, a po vítězství Římanů že se na vinnících pomstí.

Jan, ačkoli druhové jeho chtěli vytrhnouti na vnější nepřátele, přece ze strachu před Šimonem se toho varoval. Šimon však, jenž byl blíže obléhajících, nelenil, ale rozestavil po zdech válečné stroje, jež druhdy odňal Cestiovi i kterých nabyl přemožením posádky na Antonii. Z těch mnohé Židům pranic neprospívaly, ježto s nimi neuměli zacházeti, ti pak, které

tomu zběhové naučili, nevhodně jich užívali; než přece střely a kamení se zdí na násep zuřivě metali a v klínových řadách výpady činíce s Římany se potýkali. Pracující však chráněni byli pletivem nad náspy rozestřeným a proti výpadům se bránili stroji, které měly všechny legie vhodně rozestavené, zvláště legie desátá, jež měla praky prudší a samostříly větší, takže jimi zaháněla nejen útočící, nýbrž i na zdech stojící. Kameny, jež byly metány, byly talent[16]) těžké a doletovaly do dálky dvou i více loktů; úder pak jejich nesnesitelný byl nejen těm, na něž nejprve dopadly, ale i daleko vzadu stojícím. Židé zprvu kamenům se vyhýbali, neboť byly bílé, takže mohli je poznati nejen po fičení, ale i pro bělost jim byly patrné. Proto vyzvědači na zdech dlící jim mohli napřed oznamovati, když stroj v pohyb byl uveden a kámen letěl, rodným jazykem volajíce: „Kámen letí“. Ti, na něž směřoval, se rozestupovali a k zemi shýbali. Tím se stalo, že, když se měli na pozoru, kameny lítaly nadarmo. I napadlo Římanům očerniti je. A tu, když již nemohly jako dříve býti napřed spatřovány, tak dopadaly, jak Římané chtěli, a mnoho mužů zároveň jednou ranou zabíjely. Židé však ani tu přes mnohé své ztráty jich náspy pokojně budovati nenechávali, ale všemi možnými výmysly odvážlivě ve dne v noci jim překáželi.

Když pak dílo bylo hotovo, stavitelé vrhnuvše s náspův olovo na motouzu připevněné přeměřovali vzdálenost mezi náspy a zdí, neboť jinak se to státi nemohlo, ježto shora na ně bylo stříleno. Nalezše pak místo, odkud by se mohlo z helepolí[17] až tam dohoditi, přisunuli je. A Titus dav přistaviti metací stroje blíže, aby nebylo beranům se zdi překáženo, rozkázal bíti do zdi. Když pak strašný rachot náhle zazněl na třech stranách města, ti, kdož uvnitř byli, dali se do křiku, ano i na buřiče padl strach. A když viděli, že nebezpečenství jest oběma stranám společné, konečně jim nyní napadlo, aby spojenými silami se proti němu bránili. Volali tedy na sebe navzájem s obou stran, že konají vše jen ku prospěchu nepřátel, ač by přece třeba bylo, když jim Bůh neudělí již stálé svornosti, aby alespoň v přítomnosti odložili nepřátelství a spojili se proti Římanům. Šimon pak skutečně prostřednictvím hlasatele dovolil těm, kteří byli v chrámě, aby bezpečně postoupili ke zdi, a Jan, ač s nedůvěrou, na to přistoupil. Zapomenuvše tedy dřívějšího záští a nesvornosti, spojili se jako v jedno tělo a osadivše zeď, metali odtud množství pochodní na válečné stroje a útočili bez přestání střelami na ty, kteří stroje spouštěli. Odvážnější pak hromadně výpady činíce protrhávali pletiva strojův a ty, kteří při nich byli, přemáhali ne tak obratností jako spíše svou odvážli-

vostí. Titus sám nikdy neustával v nesnázi jsoucím přispívati na pomoc a rozestaviv po obou stranách strojů jezdce a střelce bránil je zapáliti a zaháněl střílející s věží, čímž zjednal možnost použíti strojů. Zeď však úderům nepodléhala, jen beran patnácté legie urazil hranu věže; zeď však sama stála neporušena nejsouc nikterak ohrožena věží, která mnohem výše čněla a nemohla tak snadno strhnouti s sebou část zdi.

Židé, nechavše potom na nějaký čas útočení, když zpozorovali, že se Římané rozptýlili za svými pracemi a do tábora v domnění, že Židé pro ochablost a strach ustali, opět všichni učinili výpad tajnou branou při věži Hippikos, podložili dílům římským oheň a učinivše útok, doráželi na ně až k opevnění tábora. Na jejich pokřik i blízcí i ti, kteří dále byli, se sbíhali. Kázeň však římskou přemohla tato odvážlivost Židů, kteří ty, na něž první padli, na útěk obrátivše dotírali na ty, kteří se odjinud sběhli. Velký tu nastal boj kolem válečných strojů, když oni se snažili je zapáliti, tito pak vším úsilím požáru zabrániti. I panoval nejistý křik na obou stranách, a mnozí padli, kteří bojovali v předních řadách. Židé zoufalostí nad záchranou vítězili; díla zachvátil oheň, a nescházelo mnoho, že by bylo shořelo vše i s válečnými stroji, kdyby jich mnozí mužové z Alexandrijských byli nehájili nad očekávání

udatně bojujíce, takže vynikali udatností nad všechny v tomto boji, i nad nejslavnější. Konečně Caesar přibrav s sebou nejsilnější z jízdy, udeřil na nepřátele. Sám porazil dvanáct předních bojovníkův, a když ostatní množství dalo se na útěk přestrašeno touto jejich porážkou, za stálého pronásledování vehnal je všechny do města a zachránil díla od požáru. Stalo se pak v tom boji, že jeden z Židů živý byl zajat, a toho Titus přede zdmi kázal ukřižovati, za tím účelem, aby ostatní tímto divadlem přestrašeni dali se pohnouti ke vzdání. Po jeho odjezdu také Jan, vůdce Idumejských, rozmlouvaje přede zdí se známým římským vojínem byl raněn od jakéhosi Araba šípem do prsou a okamžitě skonal k velikému zármutku Židův i buřičů, neboť byl nejen statečný v boji, ale i radou věhlasný.

VII.

Noci následující nenadálý strach padl na Římany. Stalo se totiž, že o půlnoci zřítila se sama od sebe jedna ze tří věží, jež Titus rozkázal vystavěti o padesáti loktech, aby, až by tyto náspy byly postaveny, zaháněl s nich na útěk nepřátele na zdi stojící. Poněvadž to veliký způsobilo hřmot, hrůza padla na vojsko, které domnívajíc se, že to jsou nepřátelé chysta-

jící se na ně udeřiti, běželo všechno ke zbrani. Z toho povstal zmatek a poplach v legiích; a poněvadž jim nikdo nemohl vysvětliti, co se to přihodilo, dlouho bez rady jsouce každý jinak soudil. A když se jim nepřátelé nikde neukazovali, počali se strachovati sebe samých a bedlivě jedni od druhých vyžadovali hesla, jako kdyby Židé byli vpadli do tábora. Panickým přímo strachem byli svíráni, až Titus seznav, co se přihodilo, kázal věc všem oznámiti; potom jen stěží se upokojili.

Židé vše ostatní hrdinně snášeli, ale věže působily jim mnoho škod, neboť bylo odtud na ně stříleno z lehčích strojův a mimo to i od střelců, lučištníkův a prakovníků. Sami pak na ně pro výšku jejich dostřeliti nemohli, ani jich vzíti nebylo lze, ani podvrátiti pro tíži, ani zapáliti pro množství železa, jímž byly pokryty. Ustupujíce pak šípům na ně vrhaným, nemohli zase oslabovati útoku beranů, které bez ustání do zdi bijíce počaly ponenáhlu působiti. Konečně pak zeď podléhala Nikonovi, jak totiž sami Židé nazývali největšího berana Římanů, ježto všeho dobýval. Přemnozí Židé dále se uchýlili pozbyvše zmužilosti bojem a bděním i nocováním daleko od města, mimo to z lehkomyslnosti nebo že snad se klamně domnívali, že jim není třeba zdí střežiti, když ještě jiná dvě opevnění jim zbývají. A když Římané tam vtrhli otvorem, který utvořil

Nikon proraziv zeď, Židé všichni opustivše hlídky utekli se za druhou zeď. Oni však zeď přelezli a otevřevše brány vpustili dovnitř všechno vojsko. Tak se zmocnili Římané první zdi patnáctého dne, který byl sedmý měsíce Artemisia[18]), a velkou její část pobořili, mimo to i severní stranu města, jako dříve učinil Cestius.

Nyní přeložil Titus tábor dovnitř hradby na místo, jež se nazývalo Assyrským táborem, když byl opanoval všechen prostor odtud až k Cedronu, a vzdálen jsa na dostřel od druhé zdi, přikročil hned k jejímu dobývání. Židé na dvě části jsouce rozděleni s hradeb statečně jim odporovali. Jan se svými druhy s Antonie, se severního chrámového loubí a od náhrobku Alexandrova, Šimon pak se svým lidem zmocniv se přístupu vedle náhrobku Janova obsadili všechno stráží až k bráně, kterou na věž Hippikos voda byla vedena. A často vybíhajíce z bran, bojovali zblízka, a za hradby zaháněni byli poráženi byvše ve srážkách, neboť byli neznalí římského umění válečného; když však se zdí bojovali, vítězili. Římanům prospívala síla spojená s uměním, Židy pak posilovala odvaha strachem zvýšená a přirozená trpělivost v snášení pohrom. Až dosud měli naději na záchranu, Římané na rychlé vítězství. Žádná strana neochabovala, ale ustavičně se útočilo, dobývaly zdi, a časté byly výpady

v klínových řadách; nebylo druhu bitvy, jehož by nebyli zkusili. A od východu slunce bojujícím sotva v noci se dostalo odpočinku, obojí pak bezesné měli noci a nad den nesnesitelnější; Židé se báli, že již již dobyta bude zeď, Římané pak, aby jim Židé nevtrhli do ležení. A ve zbroji obě strany nocujíce od prvního svítání byly připraveny k bitvě. Židé o závod podnikali nebezpečenství, aby si získali přízeň vůdců, nejvíce pak je povzbuzoval strach před Šimonem; a tak každý z jeho poddaných ho byl poslušen, že i sebe zabíti by byli bývali odhodláni, kdyby to byl rozkázal. Římany k udatenství povzbuzoval zvyk vítěziti, neznalost porážek, časté válčení a ustavičný cvik, rovněž i sláva císařství, především však Titus, který vždy, všemu a všude byl přítomen. Tehdy zajisté hanebným by se jim bylo zdálo ochabovati, když Caesar v bitvě byl přítomen a spolu s nimi bojoval, dobře bojujícím jsa svědkem a odplatitelem; a za vyznamenání se již pokládalo, byl-li kdo od Caesara seznán statečným mužem. Tím se stalo, že mnozí udatnějšími se ukazovali, než byli silní. Tak v oněch dnech, když Židé stáli v silném šiku před hradbami a s obou stran se z dálky metaly oštěpy, jezdec jakýsi Longin z šiku římského vyraziv doprostřed šiku židovského se vrhl a jej tímto útokem rozraziv dva z nejstatečnějších zabil, jednomu, když mu vstříc

běžel, kopí ústy prokláv, druhému pak, když utíkal, bok probodl tímtéž kopím, které z prvního vytáhl; a ze středu nepřátel vítěz k svým se vracel. A jak onen statečností se proslavil, tak mnoho jiných se vyskytlo statečnosti té horlivých následovníků. Židé nedbajíce, co sami zakoušejí, o to jen usilovali, jak by se na jiných pomstili; a smrt zdála se jim velmi lehkou, když padli jiného zabivše. Titus však neméně pečoval o život vojínů než o vítězství a nerozvážný útok nazývaje zoufalstvím to jediné pokládal za vítězství, když kdo opatrně a obezřele a bez vlastní škody statečně si vedl. Pročež aby bez vlastního nebezpečí prokázali se býti muži, k tomu své vojíny vybízel.

Rozkázal pak přisunouti helepoli k prostřední věži severní zdi, na níž, když ostatní střelami byli zahnáni, Žid jakýsi potměšilý a úskočný, jménem Kastor, s deseti sobě podobnými osnoval úklady. Nějaký čas leželi za zábradlím skryti, když se však věž zatřásla, povstali, a Kastor prosebně ruce vztahuje Caesara prosil o milost a jej hlasem žalostným zapřisahal, aby ho ušetřil. Titus ve své dobromyslnosti mu uvěřil domnívaje se, že Židé již války litují, a dal rozkaz, aby se ustalo dobývati, rovněž pak lučištníkům zakázal stříleti na prosící: Kastora nato vybídl, aby mluvil, čeho by si přál. A když odpověděl, že chce sjednati smlouvu, pravil Titus, že dobrý ten úmysl vítá, že

by si však přál, aby všichni byli téhož smýšlení, a že jest ochoten také městu uděliti milost. Z těch deseti tvářila se pět prosebně, ostatní však křičeli, že nikdy Římanům sloužiti nebudou, dokud mohou jako svobodní mužové zemříti. A když dlouho mezi sebou se hádali, bylo obléhání zastaveno. Kastor pak posílaje posly k Šimonovi vybízel jej, dokud k tomu čas, aby se o věci naléhavé uradili, že by rád ještě nějakou chvíli tropil si posměch z římského vůdce. Zároveň pak co toto mu vzkazoval, dělal, jako by se snažil jinak smýšlející přemluviti k míru. Oni pak, jako by to těžce nesli, zdvíhali nad zábradlím bašty vytasené meče a probodše svá brnění padali jako zabití. Titus a družina jeho žasli nad takovou nepoddajností těch mužů a poněvadž z nižšího místa, jak se věc opravdu měla, viděti nemohli, statečnosti jejich se obdivovali a nešťastného osudu jejich litovali. V tom kdosi zasáhl Kastora oštěpem do obličeje u nosu, a on hned oštěp vytrhnuv ukazoval jej Titovi a dovolával se spravedlnosti nad tím bezprávím. Caesar tu na střelce se obořil a nařídil Josefovi, který při něm stál, aby podal Kastorovi pravici na usmířenou. Než Josef váhal jíti, neboť tušil, že prosebníci nezamýšlejí ničeho dobrého, a zdržoval od toho i své přátele, kteří chtěli rozkaz vyplniti. Zběh však jakýsi jménem Aeneas pravil, že k němu půjde. A když nadto

Kastor volal, aby někdo vzal od něho také peníze, které u sebe má, tím horlivěji Aeneas s otevřenou náručí se k němu rozběhl. Což když viděl Kastor, zdvihnuv kámen pustil jej dolů; a jeho sice nezasáhl, poněvadž se mu uhnul, ale poranil jiného vojáka, který se tu právě namanul. Caesar seznav, že to všechno jest podvod a lest, uvážil, že útrpnost ve válce škodí, neboť nelze tak snadno ošáliti ukrutnost; a pro výsměch se rozhněvav poručil s větší ještě silou bíti beranem do zdi. Kastor pak a jeho druhové, když věž již podléhala úderům, zapálili ji a seskákali ohněm do podkopů, čímž opět dali Římanům podnět k domnění o veliké své statečnosti, jako by se byli vrhli do ohně.

VIII.

Na této straně dobyl Caesar zdi pátého dne po dobytí první; a když Židé odtud byli zahnáni, vešel s tisícem ozbrojencův a se svou družinou do Nového města, kde byli prodavači vlny, kováři a obchodníci šatstvem, a kde úzké ulice směřovaly napříč ke zdi. A kdyby byl hned větší část zdi pobořil nebo zničil právem válečným, čeho dobyl, žádné, tuším, škody by nebyl vítězstvím tím utrpěl. Doufaje však, že ohledy svými si Židy nakloní, když budou viděti, že, ačkoli by mohl, přece s nimi

nijak zle nenakládá, ve zdi k snadnějšímu východu otvoru nerozšířil; nepomyslil, že mu úklady strojiti budou ti, jimž dobře činiti měl v úmyslu. Když tedy do města vešel, zakázal zajaté zabíjeti a domy zapalovati, buřičům poskytoval příležitosti k boji, jen když tím lid neměl trpěti, lidu pak sliboval, že mu statky budou navráceny. Neboť úkolem si ustanovil město zachovati sobě, chrám pak městu. Lid ovšem byl nakloněn již dříve jeho úmyslům, buřiči však šlechetnost jeho pokládali za zbabělost domnívajíce se, že Titus tyto podmínky jim klade, poněvadž ostatního města dobýti nemůže. Smrtí pak hrozíce lidu, kdyby jen zmínku o vzdání učinil, a usmrcujíce ty, kteří mír toliko jmenovali, i na Římany do města vešedší jali se útočiti, jedni úzkými ulicemi proti nim vyrazivše, jiní se střech na ně dorážejíce, jiní opět s vnější strany zdi hořejšími branami proti nim bojujíce; a tím přestrašení strážní seskákavše s věží vraceli se do tábora. Ve městě rozléhal se křik vojínův od nepřátel obklíčených, venku zase těch, kteří se báli o své druhy uvnitř. A ježto počet Židů stále vzrůstal, nabývali značně převahy pro znalost úzkých ulic, mnohé poraňovali a na útěk je zaháněli. Tito pak v nezbytí urputněji se bránili, neboť nemohlo jich mnoho najednou úzkým otvorem ve zdi utíkati, a nescházelo mnoho, že by všichni, kteří tam vtrhli,

byli zahynuli, kdyby jim Titus nebyl přispěl na pomoc. Ten rozestaviv střelce na koncích ulic, sám postavil se proti přívalu nepřátel a střelami je zatlačoval; s ním byl též Domitius Sabinus, jenž i v této bitvě se prokázal mužem udatným. Caesar pak neustal na Židy střelami dorážeti a jim v útoku brániti, dokud všichni vojíni se odtamtud nevzdálili.

Tak byli Římané po dobytí druhé zdi opět zahnáni. Buřiči pak ve městě opět smělosti nabyli a štěstím zhrdli přesvědčeni jsouce, že Římané ani na město udeřiti se neodváží, a půjdou-li sami do bitvy, že nemohou byti přemoženi. Oslepil Bůh jejich mysli pro jejich viny, jichž se byli dopustili, že neviděli, oč větší množství Římanům zbývá nad ono, jež od nich bylo zahnáno, a neznamenali ani hladu na ně doléhajícího. Ještě ovšem nasycovali se nářkem občanův a napájeli krví města. Dobří však již dávno trpěli nouzi a mnozí scházeli již nedostatkem potřebných věcí; buřiči však smrt lidu pokládali sobě za úlevu. Neboť chtěli, aby jedině ti živi byli, kteří míru nepřáli a kteří po životě netoužili leč proto, aby bojovati mohli s Římany; lid však, který byl jiného smýšlení, za zbytečnou obtíž pokládajíce radovali se z jeho záhuby. Tak tedy s těmi, kteří byli ve městě, nakládali, Římanům pak, kteří poznovu do města vtrhnouti usilovali, zbraní v tom bránili a zbořenou část zdi svými

těly chránili. Po tři dny odporovali udatně bojujíce, čtvrtého však dne neodolali Titovi prudce na ně udeřivšímu, ale utekli byvše zatlačeni mocí do dřívějšího svého postavení. On pak opět zdi se zmocniv severní její část hned zbořil, ustanoviv pak na věžích po jižní straně stráže, uvažoval o dobytí třetí zdi.

IX.

Uznal však za vhodné obléhání na nějaký čas přerušiti a dáti buřičům čas na rozmyšlenou, zda by se nenaklonili k míru, když jim druhá zeď byla zbořena, nebo také pro strach z hladu, ježto jim loupeže na dlouho již nemohly vystačiti. Za tím tedy účelem odpočíval. Když pak nadešel den, kterého se měl vojínům rozdělovati plat, nařídil vůdcům, aby, spořádavše vojsko na místě nepřátelům viditelném, rozdělili jim peníze. Oni pak jako obyčejně postupovali s tasenými meči, které jinak měli v pochvách, v brnění, jízdní pak vedli také vyzdobené koně. Celá krajina předměstská skvěla se vůkol zlatem i stříbrem do velké dálky; a nad to divadlo nebylo vojínům nic radostnějšího, nepřátelům pak protivnějšího. Staré hradby a severní strana chrámu byly plny divákův, i na střechách bylo viděti plno lidí, a vůbec nebylo ve městě místa, jehož by

nebyli zvědavci obsadili. Hrozný strach pojal i nejsmělejší, když viděli celé vojsko na jednom místě shromážděné, krásné zbraně i dobrý vojenský pořádek. A myslím, že by i buřiči na to se dívajíce byli změnili své smýšlení, kdyby pro neslýchané ukrutnosti, jichž se na lidu dopustili, nebyli zoufali nad milostí od Římanů jim nabízenou; ježto jim tedy, kdyby se byli vzdali, smrt s mukami hrozila, pokládali za slavnější zemříti ve válce. Tak také chtěl tomu osud, neboť bylo ustanoveno, aby nevinní s vinnými a město s buřiči zahynulo.

A uplynuly čtyři dni, kterých bylo u Římanů třeba k rozdělení platu jednotlivým legiím. Pátého pak dne, když do té doby s vyjednáváním míru se strany Židů nebylo započato, Titus, rozděliv legie na dvě strany, začal budovati náspy, a to vedle Antonie a u náhrobku Janova, soudě, že s oné strany horní město může býti dobyto, Antonií pak chrám; neboť kdyby ten nebyl dobyt, ani města bez nebezpečí nemohl držeti. Na obojí tedy straně budovali náspy, každá legie jeden. Pracujícím při náhrobku překáželi Idumejští a druhové Šimonovi dorážejíce na ně, k Antonii pak přistupujícím obtíže působili přívrženci Janovi a množství Zelotů. Tito byli ve výhodě, nejen že bojovali s vyššího místa, ale také, že se již naučili zacházeti se stroji, neboť každodenním jich užíváním nabývali cviku. A měli tři sta strojů

metacích a čtyřicet praků, jimiž Římanům při budování náspů zaměstnaným působili nesnáze. Titus věda, že jemu bude město zachováno nebo ztraceno, nastoupil v silnější obležení, zároveň však také se snažil, aby přiměl Židy k povolnosti. Se skutkem spojoval dobrou radu a dobře věda, že řeč jest často účinnější nad zbraň, jednak sám jim domlouval, aby pečovali o vlastní záchranu a vydali mu město, které již téměř jest dobyto, jednak Josefa poslal, aby rodným jazykem k nim promluvil, domnívaje se, že napomenutí krajanova snad přece poslechnou.

Ten obcházel zdi, neboť se mu jednalo o to, aby nalezl místo, kde by byl mimo dostřel a odkud by jej bylo dobře slyšeti. Mnohými pak slovy jich prosil, aby šetřili sebe i národa, šetřili vlasti a chrámu a aby nebyli proti všemu tomu ukrutnějšími než sami cizinci. Pravil, že Římané, ač jiného jsou náboženství, posvátné věci nepřátel mají v úctě a ruce své až dosud od nich zdržují, oni však, kteří mezi nimi vyrostli a kteří samojediní, budou-li zachráněny, budou je míti v držení, usilují o jejich zkázu. Že sami viděli, kterak padly zdi pevnější a že zbývají slabší než ty, jichž bylo dobyto; že dobře vědí, že moci římské odporovati nemohou a poddanství pod nimi že Židé zkusili. Ačkoli krásné jest za svobodu bojovati, to že se mělo díti dříve; kdo však se jednou podrobil

a po mnoho let nadvládí uznával, potom pak chce jho se sebe svrhnouti, ten že usiluje o svoji záhubu, nikoli o svobodu. Že se smí pohrdati nižšími, ne však těmi, v jichž moci jest všecko. Všechny země opanovali Římané kromě těch, jež pro horka nebo zimy k žádnému by jim nebyly užitku! Všade že jest štěstí na jejich straně, a Bůh, jenž nechává světové panství obcházeti po národech, nyní že sídlí v Italii. Ostatně že právě tak dobře lítým šelmám jako lidem pevný stanoven jest zákon: mocnějším ustupovati; a při těch že jest vítězství, již nejmocnější zbraně mají. Proto také že předkové jejich, kteří duševními mohutnostmi, statečností i jinými nadto přednostmi daleko nad ně vynikali, ustoupili Římanům, čehož by jistě nikdy nebyli učinili, kdyby nebyli bývali přesvědčeni, že jest s nimi Bůh. Nač oni však spoléhajíce kladou odpor? Město že z větší části jest dobyto; v něm pak uzavřeni jsouce i kdyby zdi neporušené měli, v horším že jsou postavení, než kdyby bylo rozbořeno. Není prý tajno Římanů, jakým hladem strádá město, a ačkoli nyní jen lid hyne, zakrátko že také buřičové hladem budou zmírati. Neboť i kdyby nyní Římané od obléhání ustali a s tasenými meči do města nevtrhli, že jim přece nepřemožitelná válka zůstane uvnitř, jež se bude vzmáhati každou hodinu, leč by i proti hladu mohli zbraně se chopiti, s ním bojovati

a jej přemoci. Tu připojil, že by bylo dobře, aby, než nezměnitelná záhuba přikvačí, změnili své smýšlení, a dokud ještě čas, rozhodli se pro záchranu. Neboť že Římané nebudou proti nim vystupovati nepřátelsky pro jejich činy, ani že se na nich netouží mstíti, leč jestli až do konce nesetrvají v téže tvrdošíjnosti; že jako obyčejně budou při vítězství shovívaví, neboť jim více než o ukojení hněvu jde o vlastní prospěch. Ten pak jest, aby neměli ani města bez mužův ani krajiny liduprázdné. Proto také že jim chce nyní Caesar podati pravici k smíření. Nikoho však že nepřijme na milost, bude-li město mocí dobyto, zvláště když ani v nejkrajnějším nebezpečí se mu nevzdají. Mimo to že co nejdříve i třetí zeď bude vzata, čehož záruku poskytuje dobytí prvních dvou; ai kdyby i zeď nedobytná byla, hlad že za Římany proti nim bude bojovati.

Josefovi, když k nim takto promlouval, mnozí se zdi se vysmívali, mnozí mu klnuli, někteří docela na něho stříleli. On pak, když radami svými nikterak jich přemluviti nemohl, k dějinám jejich přešel volaje: „Ó bídní a svých pomocníků nepamětliví, rukama a zbraní s Římany válku vedete? Kterého pak kdy nepřítele jsme tímto způsobem přemohli? Kdy pak Bůh Stvořitel náš se neprokázal Židům ochráncem, bezpráví-li trpěli? Ohlédněte se a uvažte, proč vlastně bojujete a jak bojem

tím velikého pomocníka svého urážíte! Uveďte si na paměť božská díla z času předků svých a jaké druhdy nepřátele toto svaté místo nám zahladilo! Však hrozím se vypravovati o skutcích božích posluchačům nehodným; než přece poslyšte, abyste seznali, že nejen s Římany, ale i s Bohem válku vedete. Nechao, jenž byl tehdy králem egyptským a faraonem byl zván, přitáhl s nesčetným množstvím a unesl královnu Sáru, matku našeho národa. A co učinil muž její Abraham, náš praděd? Zdaž mstil se na původci křivdy zbraní, ač měl tři sta osmdesát mužů, z nichž každého nesčíslné množství poslouchalo, neboť tuto moc za nic nepokládal, nebyl-li by mu nápomocen Bůh; ale vztahoval čisté ruce své k místu, jež vy jste poskvrnili, aby získal k boji nepřemožitelného sobě pomocníka. A zdali následujícího večera nebyla královna neposkvrněná propuštěna k manželi svému? Egypťan však modlil se na místě, které jste vy potřísnili vraždou svých rodáků, nočními pak viděními přestrašen utekl, a Židy Bohu milé zlatem i stříbrem obdaroval. Mám zamlčeti či pověděti o stěhování předků našich z Egypta, kteří čtyři sta let tyranům a cizím králům poddáni byvše sebe samy Bohu poručili, ač zbraní a rukama od nich osvoboditi se mohli? Kdo z vás neví o tom, kterak Egypt všelikými škodlivými zvířaty byl naplněn a různými ne-

mocemi až k zkáze sužován, země nevydávala plodů, Nil měl nedostatek vody, a o deseti oněch ranách, pro které předkové naši byli propuštěni, bez krveprolití, bez nebezpečí, neboť Bůh si je za služebníky své vedl? Zdaliž, když archa naše svatá bohaprázdným násilím Assyřanů byla vzata, nelkala Palestina a modla Dagon, nelkal všechen národ těch, kteří ji uloupili, když zadní části těla jim upadávaly a vnitřnosti i s pokrmem z nich vycházely? A zdali tytéž ruce, které ji uchvátily, jí nezanesly zpět za zvuku cymbálův a bubnův usmiřujíce Boha různými obětmi? Bůh to byl, jenž dopomáhal otcům našim k těmto vítězstvím, poněvadž ani zbraní se nedotknuvše ponechali věc jeho soudu. Assyrský král Sennacherib, když všecku Asii s sebou vedl a toto město vojskem obklíčil, zdaž přemožen byl lidskýma rukama? Zdaliž ony od zbraní vzdáleny nebyly sepiaty k modlitbě? A anděl boží jedné noci nesčíslné vojsko zničil a příštího dne, když se Assyřan probudil, nalezl sto osmdesát pět tisíc mrtvých a utíkal se zbytkem před Židy bezbrannými, kteří ho ani nepronásledovali. Znáte také zajetí babylonské, kde sedmdesát let lid jsa ve vyhnanství nenabyl dříve zase svobody, dokud Cyrus přízní boží jim jí neudělil. Od něho vyvedeni byli a stali se opět služebníky svému zachraniteli. A tak nic se nemůže uvésti, co by zbraní předkové

naši k prospěchu svému byli vykonali nebo čeho by opět beze zbraně nebyli dosáhli, poručivše se v ochranu Bohu. Doma zajisté zůstávajíce vítězili, jak se líbilo Soudci; když však šli do boje, vždy v naději své byli zklamáni. Tak se stalo, když král babylonský toto město obléhal, že náš král Sedekias proti proroctví Jeremiášovu bojem s ním se utkal a sám zajat byl, město pak a chrám viděl vyvrácené; a přece oč onen král umírněnější byl nad vaše vůdce a jeho lid nad vás! Neboť ani král ani lid neusmrtil Jeremiáše volajícího, že v nepřízni boží jsou pro hříchy, jichž se proti němu dopustili, a že zajati budou, nevydají-li města. Vy však, ať opomenu, co uvnitř provádíte, neboť tu bych ani nemohl náležitě vylíčiti nešlechetností vašich, mně, který vám jen k dobrému radím, zlořečíte a po mně střílíte horšíce se, že vás upomínám na vaše zločiny, nemohouce snésti ani vypravování o tom, co vskutku sami každodenně konáte. Než dále! Když Antiochus příjmím Epifanes, který mnoha ohavností proti božstvu se dopustil, obležením město svíral, předkové naši ve zbroji vyrazivše sami v bitvě zahynuli, nadto pak i město od nepřátel vypleněno a svatyně po tři léta a šest měsícův opuštěna byla. Než k čemu bych ostatní připomínal? Kdo pak popudil Římany k válce proti národu? Zdaž to nebyla vaše bezbožnost? Od kdy se datuje

poddanství vaše? Ne-li od vzbouření předků, když vztek Aristobulův a Hyrkanův a zápas jejich uvedl Pompeja do města a svobody nehodné Bůh vydal Římanům[19])? Tehdáž tři měsíce obleženi jsouce se vzdali, ničím jako vy proti posvátným věcem a zákonům se neprohřešivše, ač měli mnohem více prostředků k válce. Nevíte ničeho o konci Antigona, syna Aristobulova, za jehož kralování Bůh opět zajetím pronásledoval lid hřešící? Herodes, syn Antipatrův, Sosia a Sosius vojsko římské přivedl. A po šest měsícův obléháni byvše konečně za hříchy byli potrestáni, neboť město bylo od nepřátel vzato a vypleněno. A tak nikdy nebylo dovoleno národu našemu rozhodovati záležitosti své zbraní. Ale boj nepochybně za sebou vleče záhubu. Sluší se tedy, jak se domnívám, aby obyvatelé svatých míst přenechali Bohu soud všech věcí a lidskou mocí pohrdajíce snažili se nakloniti si vrchního Soudce. Co pak vy jste konali z těch věcí, které zákonodárce ustanovil? A čeho z těch jste opomenuli, jež zakázal? Oč pak vy vynikáte nad ty, kteří pro bezbožnost tak rychle zahynuli? Zdaž jste zanechali tajných hříchů, krádeží, úkladův a smilstva? Ale vy v loupežích a vraždách závodíte a stále nové druhy zločinů vymýšlíte! Posvátný chrám stal se útočištěm vaším a rukama domácích lidí poskvrněno jest svaté to místo, které Římané zdaleka uctívali

mnohé z obyčejů svých pro zákon náš si odpírajíce. A po všem tomto nadějete se ještě, že ten, k němuž jste byli tak bezbožnými, bude vaším pomocníkem? Připusťme však, že hodní jste prosebníci a čistýma rukama ochránce svého o pomoc prosíte! Tak modlil se druhdy král náš proti Assyřanu, když Bůh velké ono vojsko jedné noci porazil. Konají však Římané podobné věci jako Assyřané, abyste i vy v podobnou pomstu mohli doufati? Zdaliž onen, od krále našeho přijav peníze, aby ušetřil zpustošeného města, nezrušil přísahy a neustanovil se na vypálení chrámu? Římané však žádají pouze výročního poplatku, kterýž otcové naši vypláceli jejich rodičům. A dosáhnou-li toho, nehodlají města pleniti a svatyně se ani nedotknou. Mimo jiné dovolují nám též svobodné držení čeledi i statkův a ponechávají nám svaté zákony beze změny. Bláznovstvím je tu zajisté doufati, že Bůh takovým bude k spravedlivým, jakým se ukázal k nespravedlivým; Bůh rád se slitovává nad těmi, kteří vinu uznají a se kají. Ó zarputilí, odhoďte zbraně, zastyďte se nad vlastí již podvrácenou! Obraťte oči a popatřte na krásu toho, co zrazujete, jaké město, jaký chrám, jak mnohých národů v něm dary! Kdo první na věci ty uvrhne oheň? Kdo ztráty jejich by neoplakával? A co také nad ně záchrany jest hodnějšího? Ó tvrdošíjní a nec telnější než samo kamení! A nevidíte-li zauja-

týma očima těchto věcí, alespoň nad rodinami svými se slitujte a před oči si uveď jedenkaždý z vás syny, manželky a rodiče, které zakrátko buď válka nebo hlad zahubí. Dobře vím, že s ostatními v nebezpečenství bude též matka má i manželka i rod ne nepatrný a dům druhdy slavný, a snad si také myslíte, že proto vám takovou radu dávám. Zabijte je a vezměte krev moji za cenu spásy své! I já sám hotov bych byl zemříti, kdybych věděl, že smrtí mou se stanete moudřejšími.“

X.

Takto když Josef se slzami v očích mluvil, buřiči nikterak smýšlení svého nezměnili, neboť se domnívali, že by ani po vzdání se nebyli jisti životem; lid však naklonil se k přebíhání. A jedni statky své za nepatrnou cenu prodávali, jiní drahocenné věci, jako zlato polykali, aby jich loupežníci neobrali, a k Římanům přeběhše, když věci z nich vyšly, dosti měli na své potřeby. Titus je většinou propouštěl, kam kdo chtěl, a to je nejvíce pobádalo přebíhati, že se tím jednak zbavovali domácích nehod a mimo to nemusili otročiti Římanům. Ale družiny Janova a Šimonova střežily tato přebíhání více než vpád nepřátel, a kdo poskytl toliko stínu podezření, byl hned usmrcen.

Ostatně bohatých, ani když zůstali, záhuba neminula, neboť pro bohatství byli zabíjeni pod záminkou, že chtěli přeběhnouti k nepřátelům. S hladem pak rostla zuřivost buřičův, a obojí zlo vzmáhalo se den ode dne. A nikde žádného živobytí nebylo lze spatřiti, proto dobývajíce se do domů je prohledávali, a našli-li něco, ukrutně trápili majitele, že zapřeli, ač měli; nenašli-li však ničeho, mučili je, že to příliš bedlivě ukryli. Znamením, mají-li pokrmy nebo ne, byla jim také těla ubohých. O těch, kteří byli dosud pevného zdraví, soudili, že mají dosti výživy, kteří však chřadli, těch nechávali na pokoji, neboť se jim zdálo nerozumným zabíjeti lidi, kteří beztak mají již hladem zemříti. A mnozí bohatí vyměňovali tajně statky své za míru žita, chudí pak za míru ječmene; potom do nejtajnějších skrýší domů se uchylujíce někteří pro veliký hlad jedli obilí nemleté, jiní si připravovali chléb, jak to potřeba a strach dovoloval. A nikde nepředkládalo se na stůl, ale syrové ještě pokrmy z ohně vytahovali a pojídali.

Žalostný to byl pokrm a podívaná k slzám dojímající; kdežto silnější měli více, než spravedlivo bylo, slabým jen nářek zůstával. Hlad sice přemáhá každý cit, žádného však neničí takovou měrou, jako stud; neboť co jinak uctivosti jest hodno, to v hladu zcela se opomíjí. Neboť manželky svým mužům, synové rodi-

čům, a což nejžalostnější jest, matky dětem pokrm ze samých úst vyrvávali a nemluvňatům v rukou jim vadnoucím životní kapky odpírati nelitovali. Kterým pak pokrmu se dostalo, nemohli ho dosti ukrýti, neboť všude buřiči číhali na kořist a na loupeže. Kdekoli spatřili zavřený dům, měli to za znamení, že lidé, kteří jsou uvnitř, požívají pokrmu, a hned prolomivše dveře na ně se řítili a ze samých hrdel pokrm jim vytahovati marně se snažili. Starce, kteří drželi pokrm vší silou, bili, a ženy, které skrývaly to, co měly v rukou, za vlasy tahali. Neměli slitování nad šedinami, neměli slitování nad nemluvňaty, ale děti, které svá sousta křečovitě držely, do výše vyzdvihovali a o zem jimi tloukli. Předešel-li však kdo jejich násilí a toho, co měli uchvátiti, rychle požil, s tím ještě nelidštěji nakládali, jako by bezpráví od něho byli utrpěli. Vymýšleli nejukrutnější druhy muk, jen aby našli pokrm; nešťastníkům zacpávali otvory přirození hrachem a bodali je ostrými hroty do zadní části těla. A jen aby se někdo přiznal, že má kus chleba, nebo aby pověděl o hrsti skryté mouky, musel snášeti taková muka, která pouhým slyšením vzbuzovala hrůzu. Při tom ti, kteří mučili lidi, sami nikterak netrpěli nedostatkem, neboť by se to nezdálo tak ukrutné, kdyby nouzí dohnáni se toho byli dopouštěli, ale činili to, aby na ukrutnost svou

takovýmto cvičením přivykali a opatřili si zásobu na mnoho dní. A když někteří v noci až k táboru římskému se přiblížili, aby natrhali zelin a polních bylin, a vraceli se domů s tím blahým vědomím, že již unikli rukám nepřátel, náhle od ukrutníků byli přepadeni a o vše, co přinesli, obráni; a ač jich snažně prosili a jménem božím zapřisahali, aby jim ponechali alespoň část těch věcí, které přinesli s nebezpečenstvím života, zcela ničeho jim nedali, a Bohu ještě mohli děkovati, když obráni byvše vyvázli životem.

Takovéto útrapy zakoušel nízký lid od pomocníků tyranů; vznešenější pak a bohatí byli voděni k tyranům. Z nich jedni byli zabíjeni, byvše křivě obžalováni z úkladů, jiní pod záminkou, že chtěli zraditi Římanům město. Nejobyčejnější bylo, že byl nastrojen udavač nějaký, který řekl, že chtěli přeběhnouti. Koho Šimon oloupil, ten byl poslán k Janovi, a koho Jan obral, toho přijal Šimon; sobě navzájem připíjeli krví rodákův a dělili se o mrtvoly ubožáků. V panování zajiste se nemohli shodnouti, v zločinech však byly svorní. Neboť kdo alespoň části zločinů nepřenechal druhu svému ponechávaje všechny sobě, byl od něho pokládán za nejnešlechetnějšího; a toho, jenž ničeho neobdržel, mrzelo to nejinak, než jako by byl přišel o velikou nějakou výhodu, když mu bylo odepříti si část ukrutnosti.

Podrobně vyličovati jejich nepravosti jest věcí nemožnou, krátce však možno říci, že ani žádné jiné město nevytrpělo nic takového ani že od nejstaršího věku nebylo zločinnějšího pokolení lidského, neboť posléze zlořečili i národu židovskému, aby se zdáli cizím méně bezbožnými; vyznali se pak tím, čím vpravdě byli, otroky, sebrankou, vyvrhelem svého národa. Město oni sami vyvrátili, neboť přinutili Římany proti jejich úmyslu k smutnému tomu vítězství a oheň pomalu k chrámu se plížící téměř tam zahnali. Neboť když s hořejšího města viděli jej hořeti, nezamrzelo jich to a ani slzy pro něj neuronili, jisto však jest, že to učinili Římané. Než o všech těch věcech budeme vypravovati později na svém místě s doklady při jednotlivostech.

XI.

Titovi zatím přibývalo náspů, jakkoli vojáci mnoho zakoušeli od nepřátel. Poslal pak část jízdy do údolí a rozkázal, aby číhali na ty, kteří vycházeli k opatřování potravy. Mezi nimi byli též někteří z buřičů, kteří neměli dosti na loupežích, většinou však to byli chudí lidé, jimž bránil strach o příbuzné přeběhnouti k Římanům, neboť se mohli nadíti, že budou od buřičů zpozorováni, kdyby chtěli utéci s manželkami a dětmi; a zanechati je lotrům,

aby za ně byli zabiti, k tomu se nemohli odhodlati. Nadto jim hlad dodal odvahy k tomu, že vyšli z města, a po odchodu k nepřátelům jim hrozilo jen to, že mohli od nich býti zajati. Chyceni byvše mimovolně se bránili, ze strachu před popravou; po boji pak o milost prositi pokládali za nevhodné. Pročež byli bičováni a před smrtí všemi způsoby trápeni, posléze pak byli před hradbami křižováni. A bylo patrno, že Titus s útrpností pozoruje tu pohromu, když denně po pěti stech Židův a často i více bylo jímáno; měl však za nebezpečné zajatce propouštěti, a takové množství hlídati pokládal za vězení strážců; především však proto nebránil jich křižování, že měl naději, že se tím pohledem Židé přece snad pohnou, aby se vzdali, nechtějíce zakusiti podobného osudu. Vojáci křižovali zajaté různým způsobem z hněvu, z nenávisti nebo pro posměch, takže brzo pro velké množství jich nedostávalo se místa pro kříže ani křížů pro těla.

Tak daleci však toho byli buřiči, aby po pohromách těch se naklonili ke vzdání, že opak toho, co vskutku se dálo, namlouvali zbývajícímu lidu. A vyvedše na zdi příbuzné zběhů jakož i ty, kteří sami k Římanům chtěli přeběhnouti, ukazovali jim, jak Římané nakládají s těmi, kteří se k nim utíkají, neboť prý ti, kteří jsou křižováni, nejsou zajatci, nýbrž prosebníci. Tento klam zdržoval ve městě mnohé

z těch, kteří hodlali přeběhnouti, dokud se pravda neukázala. Někteří však přes to, že jim smrt hrozila, hned přeběhli, pokládajíce za vysvobození popravu od nepřátel u přirovnání k hladu. Titus mnohým ze zajatců ruce dav usekati, aby se poznalo, že to nejsou zběhové, a uvěřilo se jim pro jejich neštěstí, odeslal je k Janovi a k Šimonovi se vzkazem, aby nyní alespoň již v odporu ustali a k vyvrácení ho nedoháněli, když svým vzdáním by si zachovali jednak vlastní život, jednak vlast i chrám, který jiným nahraditi jest nemožno. Zároveň pak náspy obcházeje pobízel dělníky, jako by zanedlouho hodlal slova uvésti v skutek. K tomu na zdi stojící samému Caesarovi i otci jeho zlořečili křičíce, že smrtí pohrdají, neb ji cení nad otroctví, a že nic dobrého Římanům neudělají, dokud dýchati budou. Na vlasti že jim nezáleží, když, jak sám praví, v brzku mají zahynouti, a svět že jest chrámem božím nad tento velebnějším. Ostatně prý i ten bude zachován od toho, jenž v něm přebývá, jehož oni za pomocníka majíce všemi vyhrůžkami pohrdají o činech uvažujíce, neboť konec věcí jest u Boha. Takovéto řeči střídavě s nadávkami k nim vedli.

V tom přibyl sem také Antiochus Epifanes s množstvím vojska a se stráží svou, četou tak zvanou Makedonskou, z níž všichni byli stejného věku, štíhlí, sotva z chlapectví vyrostlí,

po způsobu Makedoňanův ozbrojení a ve vojenství vycvičení, odkud také jméno měli, jakkoli většina nemohla se slávou vyrovnati národu. Bylť právě ze všech králů, kteří Římanům byli poddáni, dokud se štěstí neobrátilo, nejšťastnějším král kommagenský[20]); i on potvrdil v stáří svém onu pravdu, že nikdo nemá se před smrtí nazývati blaženým. Syn jeho, který právě tu byl s otcem, když mu ještě štěstí přálo, pravil, že se diví, proč Římané váhají přistoupiti ke zdem. Byl zajisté povahy bojovné a odvážlivé a mimo to takovou měl sílu, že mnoho na odvážlivost svou nehřešil. Když se tomu Titus zasmál, právě, že to jest práce všech společná, vyřítil se hned s Makedonskými a podnikl útok na zdi. On sice silou svou a obratností střelám Židů se vyhýbal sám na ně střelami doražeje, ale celá jeho družina byla poražena. Neboť chtějíce slibu svému dostáti vytrvávali v boji, až konečně většina jich odešla raněna myslíc u sebe, že i pravým Makedoňanům je třeba k vítězství štěstí Alexandrova.

Římané, začavše budovati náspy dvanáctého dne měsíce Artemisia[18]) dokončili je sotva dvacátého devátého dne, pracovavše na nich nepřetržitě sedmnáct dní. Byly to zajisté čtyři náspy velmi veliké, z nichž jeden vystavěn byl od páté legie u Antonie proti středu rybníka, jenž se zove Struthios, druhý pak byl postaven

od dvanácté legie ve vzdálenosti asi dvaceti loktů odtud. Desátá legie ve větší vzdálenosti odtud zaměstnána byla pracemi na straně severní při rybníku Amygdalon zvaném; odtud pak opět asi třicet loktů legie patnáctá budovala náspy u náhrobku velekněze Jana. Když již i válečné stroje byly přisunuty, Jan podkopal místo mezi Antonií a náspem a dílo podepřel koly v podkopech zaráženými. Dav pak tam nanésti dříví smolou a klím napuštěné, zapálil je, a když koly shořely, příkop náhle se propadl a náspy s velikým rachotem do něho se zřítily. Nejprve zdvihla se spousta prachu a kouře, ježto ssutiny zpola udusily oheň; když však nakupené dříví se propálilo, tu mocný oheň vyrazil na venek. Římané nenadálým případem tím polekáni počali malomyslněti, neboť když již myslili, že budou vítězi, tato právě příhoda zmařila jejich naděje do budoucnosti. A marným se jim zdálo hasiti oheň, když viděli, že, i když bude udušen, náspy budou zničeny.

Po dvou dnech Šimon s pomocníky pokusili se také o ostatní náspy. S té strany totiž Římané berany přistrčivše počali již bíti do zdi. Tefthaios jakýsi, pocházející z galilejského města Garsy, pak Megassaros, jeden ze služebníků královny Mariammy a s nimi Adiabeňaň jakýsi, syn Nabataiův, podle přirozené své vady přezvaný Chagiras, t. j. kulhavý, ucho-

pivše pochodně běželi k válečným strojům. Nad tyto muže nebylo ani odvážnějších ani hroznějších mezi těmi, kteří za této války byli vyrazili z města mezi nepřátele. Neboť ne jako do šiku nepřátel, ale jako k přátelům běželi, nebáli se, ani neprodlévali, ani neutíkali, ale středem nepřátel prorazivše zapálili válečné stroje. Ač útočeno na ně střelami a byli zaháněni odevšad meči, neustoupili dříve z nebezpečí, dokud oheň nezachvátil strojů. Když plameny vyšlehly, Římané z tábora se sbíhali, aby stroje zachránili; než Židé jim v tom se zdi bránili a s těmi, kteří hasiti pospíchali, do boje se pouštěli vlastních těl při tom nikterak nešetříce. Když pak Římané berany z ohně vytahovali, neboť již střechy nad nimi hořely, Židé usilovali zadržeti je v ohni, a ačkoli železo, za které je drželi, bylo rozpáleno, přece beranů nepouštěli. Od těchto pak přecházel oheň na náspy, předcházeje všude hasící Římany. Ti, když viděli, že jsou odevšad plameny obklíčeni, zoufajíce nad záchranou svých prací, odcházeli do tábora. Židé pak stále počtem rostouce, poněvadž také ti, kteří byli ve městě, jim přispěchali na pomoc, a na vítězství spoléhajíce ještě odvážnější útok učinili a až k opevnění tábora postoupivše již i se strážemi do boje se dostávali. Před táborem římským stává totiž stráž stále se střídající, pro niž velmi přísný jest zákon, že smrtí má býti trestán, kdo by

pro jakoukoli příčinu ustoupil s místa. Stráže tedy, davše přednost slavné smrti před smrtí z trestu, setrvaly na svém místě a mnozí z utíkajících se zastyděli a obrátili se k nim, když viděli nebezpečné jejich postavení. Rozestavivše tedy po zdi metadla, zaháněli Židy od města se valící, kteří ani vlastní bezpečnosti ani opatrnosti nedbajíce pouštěli se s každým na potkání do boje a nezřídka na samé oštěpy neopatrně se řítíce poráželi nepřátele svými těly. Židé vítězili ne tak statečnými skutky jako svou odvážností, Římané pak ustupovali více ze strachu před jejich zuřivostí, než že by byli od nich trpěli velké škody.

A již tu byl Caesar od Antonie, kam samojediný odejel, aby vyhlédl místo pro nové náspy, a obořiv se na vojíny silně jim domlouval, že, když již nepřátelských zdí se zmocnili, nyní na vlastních jsou v nebezpečí, a jakoby ze žaláře Židy proti sobě pustivše sami nyní od nich jsou obleženi; sám pak s vybranými vojíny udeřil s boku na nepřátele. Ti, ačkoli také zpředu na ně bylo útočeno, proti Titovi se obrátivše setrvali v bitvě. Ve vřavě bitevní prach oslepoval oči, křik pak uši zaléhal, takže nikdo nemohl rozeznati, kdo přítel jest neb nepřítel. Kdežto Židé setrvávali ne tak již pro statečnost jako ze zoufalosti nad záchranou, Římany k statečnosti povzbuzovala vzpomínka na slávu zbraní a pohled na nebezpečí Caesara

před nimi bojujícího. A myslím, že by byli na konec pro přílišné rozhořčení pobili všecko množství Židů, kdyby tito nebyli před zakončením boje utekli do města. Pro zničení však náspů Římané velice na mysli poklesli, neboť dílo dlouhé jejich námahy v jedné hodině bylo zmařeno; a mnozí již pozbývali naděje, že by město mohlo býti dobyto nástroji, jichž až dosud užívali.

XII.

Titus potom s vůdci uvažoval. Prudší chtěli se vším vojskem násilím o hradby se pokusiti, neboť až dosud prý Židé jen s částí vojska bojovali, až však celé vojsko na ně udeří, útoku jeho že nesnesou, ale střelami zahrnuti že budou padati. Z opatrnějších jedni radili, aby nové náspy byly zdělány, druzí, by se bez nich v obléhání pokračovalo tím způsobem, aby se toliko východy z města střežily, aby žádná potrava nemohla se dopravovati dovnitř, a s nepřáteli nebojujíce aby tak město ponechali hladu, neboť prý nelze bojovati se zoufalými, jichž jediným přáním jest, aby padli mečem, takto však že je vydají horší záhubě. Titovi samému s tak velikým vojskem zaháleti se nezdálo právě čestným, ale za zbytečné pokládal bojovati s těmi, kteří se sami snaží vyhubiti. Dokazoval pak, že náspy budovati pro

nedostatek dříví jest věc velmi nesnadná a východů střežiti ještě nesnadnější. Neboť nelze města pro velikost a nepřístupná místa ani snadno obklíčiti a mimo to pro výpady Židů je to nebezpečné. A když veřejné cesty budou střeženy, Židé vynajdou z nouze tajné, ježto jsou místa dobře znalí. A budou-li se potřeby dopravovati tajně do města, že se obležení protáhne na delší dobu, a že jest se obávati, aby délkou obléhání neutrpěla sláva vítězství. Že sice časem všechno lze provésti, k slávě však že rychlost dopomáhá. Pročež má-li se rychle a zároveň opatrně jednati, že třeba jest obehnati celé město zdí, neboť pouze tak mohou býti uzavřeny všechny východy; pak že Židé vydají město buď ze zoufalství nad záchranou nebo budou snadno přemoženi hynouce hladem. Ostatně že nemíní zaháleti, nýbrž že bude hleděti zbudovati nové náspy, až budou slabší ti, kteří by mu v tom bránili. Zdá-li se to někomu příliš zdlouhavé a nesnadné k provedení, ať uváží, že se ani nesluší Římanům, aby podnikali malé věci, a že bez práce kromě Boha nelze nikomu vykonati něco velikého.

Touto řečí přesvědčiv Titus vůdce kázal jim rozděliti vojsko k dílu. Božská jakási síla tu vešla do vojínův a práci na části si rozdělivše nejen legie, ale i samy setniny závodily vespolek v díle. Prostý vojín hleděl se zalíbiti desátníkovi, desátník setníkovi, ten pak tribunovi,

a tribunové opět s vůdci závodili a závodění vůdcův odměňoval Caesar, který sám každého dne obcházeje k dílu dohlížel. Začav zeď od tábora Assyřanů, kde sám měl stany, vedl ji k dolejšímu novému městu a odtud přes Cedron k hoře Olivové; odtud zahýbaje ji k jihu obklíčil horu až k skále zvané Peristereon a k nejbližšímu vrchu, jenž vyniká nad údolí u Siloe a odtud opět k západu ji zahnuv zavedl ji do údolí Pramene. Dále pak ji táhna k náhrobku velekněze Anana a obklíčiv jí horu, kde Pompeius táborem se položil, zahnul ji na stranu severní a dovedl ke vsi, jež sluje Cizrnový dům; za touto otočiv jí hroby Herodovy opět k východu ji zahnul a připojil k svému táboru, odkud ji započal. Zeď měla třicet devět honů, zvenčí bylo na ní vystavěno třináct bašt, jichž obvod obnášel deset honů. Celé to dílo ve třech dnech bylo vystavěno, ač činilo dojem stavby v několika měsících vybudované, takže rychlost ta byla neuvěřitelná. Tou zdí obehnav tedy město a stráže po baštách rozestaviv v prvních hlídkách nočních sám obcházel a dohlížel, v druhých Alexandrovi to konati rozkázal, v třetích dostalo se toho vůdcům legií[21]). Tito rozdělovali si spaní a bdění losem a přecházeli po celou noc na místě mezi baštami.

Židům s možností vyjíti z města zmařena byla všechna naděje na záchranu, a hlad po domech i rodinách se vzmáhající hubil lid.

Střechy byly plny žen a nemluvňat hladem vysílených, úzké ulice zataraseny mrtvolami starců. Nemocní chlapci a jinoši vrávorali jako stíny po náměstích, a kde koho mdloba zachvátila, padali. Mrtvoly nebyly od příbuzných ani pohřbívány, neboť se k tomu nemocným nedostávalo sil, kteří pak dosud měli dosti síly, hrozili se toho jednak pro množství mrtvol, jednak že nebyli jisti svým životem. Mnozí zajisté, když jiné pochovávali, sami mrtví padali a mnozí také, než hodina smrti nadešla, odebírali se k hrobům. Jinak nebylo slyšeti ani pláče v neštěstí tom ani nářku, neboť hlad převyšoval veškeren cit. Ti pak, kteří se dosud nemocni vlekli, se suchýma očima a bledými ústy hleděli na ty, jimž dostalo se od osudu dříve odpočinku smrtí. Hluboké mlčení a pohřební noc vládly ve městě. Ale nad tato zla ukrutnější bylo řádění lupičů. Prokopavše domy, které v hrobky byly proměněny, mrtvoly obírali a roucha s těl jim stahujíce se smíchem odcházeli. Ba ostří mečů svých na samých mrtvolách zkoušeli, některé na zemi ležící ještě dýchající k vyzkoušení ostří zbraně probodávajíce. Prosil-li jich však někdo, aby ho mečem z útrap vysvobodili, pyšně jím opovrhujíce hladu na pospas ho ponechávali. Z umírajících někteří ztrnulýma očima patřili na chrám, kde zanechávali buřiče na živu zůstávající. Ti sice z počátku dávali pochovávati mrtvé na obecní

náklad, nemohouce snésti puchu z mrtvol, potom však, když pohřbívání těl nemohli postačiti, shazovali je se zdí do hlubokých roklí.

Tyto pak Titus obcházeje, když viděl, že jsou plny mrtvol, a pozoroval, kterak starý hnis vytéká z hnijících těl, zalkal a ruce vzpínaje Boha se dokládal, že to není jeho dílo. Takové byly poměry ve městě. Římané pak, když již nikdo z buřičů na ně výpadů nečinil, neboť i na ty smutek a hlad doléhal, byli veselí majíce zásobu obilí i ostatních potřeb ze Syrie a z jiných blízkých provincií, a mnozí při zdi stojíce a ukazujíce na velké množsví potravin drážďili hojností svou hlad nepřátel. Když však buřiči ani těmi pohromami ke vzdání se nepohnuli, Titus lituje ostatního lidu a chtěje zachrániti alespoň to, co ještě zbývalo, dal se opět do budování náspů, ač neměl k tomu ani s dostatek látky. Neboť všechny lesy v okolí města padly na první náspy, a nyní až ze vzdálenosti devadesáti honů bylo vojínům snášeti dříví. Naproti Antonii stavěly se pak čtyři náspy větší dřívějších. Caesar obcházeje legie a pobízeje k dílu dával tím buřičům na jevo, že jsou zcela v jeho moci. Oni však zcela nic nelitovali zločinů, jichž se dopouštěli, takže se zdálo, jako by duše od těl oddělivše užívali obojího jako cizího. Neboť ani žádného citu duše jejich nedávaly na jevo ani se bolest

nedotýkala jejich těl, ale jako psi rozsápávali mrtvé z lidu a naplňovali žaláře nemocnými.

XIII.

Konečně Šimon zahubil mnohými mukami i Matouše, jehož pomocí zmocnil se města. Byl to syn Boethův z velekněžského rodu, požívající velké vážnosti a důvěry lidu. On, když Zeloté, k nimž i Jan se přidal, nakládali zle s lidem, poradil mu, aby si vzal za ochránce Šimona, neučiniv s ním dříve žádné smlouvy ani se od něho neobávaje ničeho zlého. Šimon však, jakmile město měl v držení, jeho právě tak jako ostatní za nepřítele pokládal domnívaje se, že radu tu v jeho prospěch udělil lidu jen z hlouposti. Dav jej tedy přivésti vznesl na něho žalobu, že se kloní k Římanům, a nedav mu ani možnosti obhájiti se odsoudil jej s třemi jeho syny k smrti; čtvrtý totiž přeběhl dříve k Titovi. Ačkoli pak snažně prosil, aby dříve byl zabit než jeho synové, žádaje této milosti za to, že mu otevřel město, Šimon naposledy ho dal zabíti. A tak nad syny před jeho očima zavražděnými byl zabit na místě se strany Římanův; tak totiž Šimon nařídil Ananovi, synu Bamadovu, jenž byl nejkrutějším z jeho pomocníků, s posměchem, ať mu pomohou ti, k nimž chtěl utéci. Mrtvoly zakázal pohřbíti.

Mimo tyto zabiti byli ostatním na výstrahu kněz Ananiáš, syn Masambalův, ze slavného rodu, dále písař radniční Aristeus, rodem z Amaunta, a s těmito jiných patnáct z lidu. Otce však Josefova ve vězení ostříhali nařídivše ze strachu před zradou, by nikdo z města k němu nedocházel ani s ním nerozmlouval; ty pak, kteří to nemile nesli, zabíjeli beze všeho předchozího vyšetřování.

To vida Judas jakýsi, syn Judův, jeden z těch, které Šimon ustanovil náčelníky, a kterýž ostříhal věž od něho svěřenou, snad z lítosti nad ukrutně utracenými, spíše však ze strachu o sebe, povolav k sobě deset nejvěrnějších z těch, již mu byli podřízeni, pravil k nim: „Jak dlouho ještě budeme snášeti tyto útrapy? A jakou naději máme na odměnu, zachováme-li nešlechetníku věrnost? Nebojuje-li již proti nám hlad a nejsou-li Římané již téměř ve městě? Nestává-li se Šimon těm, kteří se o něho zasloužili, věrolomným, a není-liž u něho jen strach před popravou, u Římanů pak záruka splnění daného slova? Pročež vydajíce zeď zachováme i sebe i město. Zasloužené pak odplaty dojde Šimon, když zoufaje nad sebou, dříve za činy své pykati bude.“ Když s tím srozuměno bylo oněch deset, z ostatních, které měl za podezřelé, ráno každého jinam poslal, aby úmysl jeho nebyl prozrazen; sám pak o hodině třetí volal s věže dolů na Římany.

Z těch jedni jím pohrdali, jiní mu nevěřili, nejvíce pak jich něco podnikati se zdráhali majíce co nejdříve dobýti města bez nebezpečenství. Když pak Titus již na tom byl, že se přiblíží s vojíny ke zdi, dověděl se o tom Šimon, obsadil věž jak mohl nejrychleji a sevřené v ní muže před očima Římanů pobil a rozsápaná jejich těla se zdi shazoval.

V tu dobu Josef obcházeje hradby, neboť neustával Židů přemlouvati ke vzdání, byl udeřen do hlavy kamenem a závratí zachvácen hned padl. K jeho pádu sběhli se Židé a byli by ho odvlekli do města, kdyby mu Caesar nebyl včas poslal pomoci. Co oni spolu bojovali, byl Josef odnesen málo věda z toho, co se s ním dálo. Buřiči pak domnívajíce se, že zabili toho, jehož záhuby nejvíce si přáli, jásali radostí. Zpráva se rozšířila po městě, a zbývající lid zármutek pojal, neboť věřil, že opravdu zahynul ten, za jehož pomoci doufal, že vyvázne z neštěstí. A matka Josefova, když v žaláři uslyšela, že její syn padl, strážným jotapatenským pravila, že tomu docela věří, neboť by se prý, kdyby živ byl, ani nad ním radovati nemohla; v soukromí však plačíc služkám si naříkala, že proto tedy syna porodila, aby jí nebylo dovoleno ani pohřbíti ho, ač doufala, že od něho sama bude pohřbena. Avšak ani jí klamná zvěst dlouho netrápila ani lotrů netěšila. Neboť Josef v brzku se zotavil a při-

stoupiv ke zdi volal na buřiče, že zakrátko budou za jeho ránu potrestáni, lid pak opět povzbuzoval, aby v něho důvěřoval. A pohledem na něho lidu vzrostla důvěra, na buřiče padlo zděšení.

Někteří ze zběhů vidouce nezbytí hned se zdi skákali, jiní dělajíce, jako by do bitvy s kamením běželi, náhle k Římanům přebíhali. Tyto však potkával krutější osud nad ten, který snášeli ve městě, a rychlejší zkázy docházeli u Římanů v sytosti než doma v hladu. Přicházeli totiž pro nedostatek výživy jako nafouklí a vodnatelností nadmutí, potom pak přeplňujíce prázdná těla pokrmy pukali; toho se uvarovali ti, kteří věci znalí jsouce hlad přemohli a ponenáhlu dodávali pokrmy tělu jim odvyklému. Než na ty, kteří se tímto způsobem zachránili, jiná přišla rána. Jeden totiž ze zběhů byl dopaden u Syrských, když z výkalu vybíral zlato. Oni totiž, jak jsme pověděli, když buřiči všechno prohlédávali, před útěkem polykali zlato, jehož byla ve městě veliká síla, takže, co dříve stálo pětadvacet attických, prodávalo se nyní za dvanáct. Když však tato lest byla jedním odkryta, rozsířila se po celém vojsku pověst, že zběhové přicházejí plni zlata. A tu mnozí z Arabův a Syrů břicha jim otvírajíce je prohledávali, a myslím, že nad tato muka ukrutnější Židů nepotkala, neboť jedné noci na dva tisíce jich bylo rozpáráno.

Když se o této nešlechetnosti dověděl Caesar, chtěl již dáti rozkaz, aby původci zločinu byli obklíčeni jízdou a postříleni, ale veliké množství vinníků jej od toho zdrželo; mnohem více zajisté by jich bylo bývalo třeba potrestati, než bylo zabitých. Povolav však k sobě vůdce pomocných vojsk a legií, neboť i někteří z vojínů byli nařčeni z toho potupného činu, rozhněván tázal se svých, proč se toho někteří z vojínů jeho dopustili, zdali pro nejistý zisk, a nestyděli-li se zbraně své ze zlata a stříbra zhotovené? Arabů pak a Syrů, chtějí-li v cizí válce nejprve vášním svým nevázaně hověti a potom ukrutnost ve vraždách a nenávist k Židům Římanům přičísti? Neboť skutečně prý již někteří z vojínů jeho známky té hanby vzali na sebe. A smrtí jim vyhrožoval, jestliže by někdo příště při smělém tom zločinu byl postižen, legiím pak nařídil, aby vinníky vypátrávali a jemu je oznamovali. Než lakota přímo pohrdá každým trestem a mocná touha po penězích lidem jest vrozena, neboť žádná náruživost se nevrhá tak bez rozmyslu do nebezpečí jako touha více míti, kdežto náruživosti jiné přece jakousi míru zachovávají a lze je ukrotiti strachem. Bůh to zajisté byl, jenž celý národ trestal, veškeru cestu k záchraně mu obraceje v záhubu. Neboť co s vyhrožováním všelikými tresty Caesar zakázal, to provádělo se na uprchlících tajně. A zběhy, dříve než ode všech spatřeni

býti mohli, zadržovali barbarové vstříc jim vycházejíce a potom se ohlédnuvše, nevidí-li jich někdo z Římanů, je rozparávali a z vnitřností kořist nešlechetnou vybírali. Málokdy co nacházeli, a většina uprchlíků byla usmrcována jen pro pouhou naději. A jisto jest, že toto zlo obrátilo mnohé ze zběhů zpět do města.

Jan, když loupeží z lidu se nedostávalo, uchýlil se k svatokrádeži. A to mnohé z darů v chrámě uložených roztavil, zvláště mnoho nádob k bohoslužbě potřebných, jako nádoby na olej, mísy a stoly; a neušetřil ani konvic, kteréž Augustus a jeho manželka sem poslali. Vladařové římští měli chrám vždy v uctivosti a jej ozdobovali, nyní pak Žid odnášel dary pohanů pravě druhům, že mohou klidně používati posvátných věcí, kdož při božstvu stojí, a z chrámu býti živi, kdož mu slouží. Protož i posvátného vína a oleje, který chovali kněží ve vnitřní části chrámu, aby jej vylévali na oběti, si naliv rozděloval to mezi množství, a oni beze strachu více než hin[22]) z obojího vymazali a vypili. A vpravdě neostýchám se říci, co bolest káže. Myslím, že, kdyby byli Římané váhali zločinný ten lid zahubiti, bylo by se město buď propadlo nebo potopou bylo zničeno nebo blesků sodomských zakusilo; neboť mnohem bezbožnější pokolení v sobě chovalo než byli ti, na které takovéto pohromy přišly.

Tak vzteklost a šílenství oněch strhlo v záhubu celý národ.

Než k čemu každou útrapu vypočítávati? Mannaios, syn Lazarův, přišed v těchto dnech k Titovi vypravoval, že jedinou branou vyneseno bylo sto patnáct tisíc osm set osmdesát mrtvých od toho dne, co tábor u města byl rozbit, od čtrnáctého totiž dne měsíce Xanthika[9]) až do prvního dne Panema[23]). Bylo to zajisté množství ohromné. Nebyl však jen tak mimochodem ustanoven u brány, ale obecní mzdu za pohřbívání rozděluje nutně musel mrtvé počítati. Mimo to bylo mnoho mrtvých pohřbeno od příbuzných. Pohřeb pak záležel v tom, že se mrtvoly svrhovaly s městské zdi. Po něm mnozí vznešení zběhové vypravovali, že vyvrženo bylo z bran celkem šest set tisíc mrtvol chudých, počtu ostatních že nelze určiti. Když pak lid nestačil k vynášení chudých, tu prý snesše mrtvoly do největších domů, tam je zavřeli. Míra obilí byla prý za talent[24]); potom pak, když po obehnání města zdí ani bylin již trhati nebylo možno, až tak daleko někteří hladem dohnáni byli, že prohledávali stoky a starý kravský hnůj a pojídali zbytky jídel, které tam našli, a to, nač druhdy jim bylo odporné podívání, nyní jim sloužilo za pokrm. To když slyšeli Římané, litovali jich, buřičům však na to vše docela patřícím nebylo lidu líto, ale nechávali to dojíti až k sobě. Za-

slepil je zajisté osud, který nadcházel již i městu i jim.

XIV.[25])

Pohromy Jerusalema den ode dne vzrůstaly, neboť neštěstí činilo buřiče ještě zuřivějšími a hlad svírající lid již i na ně doléhal. A množství nahromaděných mrtvol ve městě bylo na pohled hrozné, zhoubný pak vydávalo zápach a překáželo bojovníkům i v jejich výpadech. Neboť, kam vkročili, jako po veliké porážce ve válce, nezbytně musili šlapati po tělech; ti však, kteří po nich chodili, ani se toho nehrozili, ani mrtvých nelitovali, ani za zlé znamení pro sebe nepokládali té potupy mrtvých, ale krví rodáků svých pravice potřísněny majíce do boje s cizími se řítili, jako by vytýkali Bohu, jak se mi zdá, shovívavost v jejich pokutování. Neboť ne již pro naději na vítězství, ale ze zoufalosti nad záchranou zuřivě se vrhali v boj. Římané pak, ačkoli při opatřování potřebné látky velmi mnoho měli nesnází, náspy přece v jedenadvaceti dnech zbudovali vymýtivše, jak již dříve bylo pověděno, všechny lesy v okolí města až do dálky devadesáti honů. Žalostné bylo také podívání na krajinu, neboť místa, jež byla dříve zdobena lesy a zahradami, tehdy po porážce lesů podobala se poušti. A cizinec, který dříve viděl Judsko a překrásné okolí

Jerusalema, když spatřil nyní zpustlost té země, slz zadržeti nemohl a nad velikou tou změnou zalkati musel. Neboť všechny stopy krásy zničila válka, takže, kdyby sem byl nenadále přišel někdo, kdo místo dříve znal, nebyl by ho poznal, ale na místě jsa, město by byl hledal.

Dokončení náspů bylo Římanům stejně jako Židům příčinou, že se počali strachovati. Židé soudili, že, nebudou-li jich moci spáliti, město bude vzato, Římané pak, budou-li jim i tyto zničeny, že ho nikdy nedobudou. Neboť jednak se jim nedostávalo dříví, jednak vojíni byli již zemdleni prací. Tím se stalo, že pro pohromy města Římané více malomyslněli než ti, kteří v něm byli. Neboť porážkami protivníci nabývali více odvahy, kdežto jim naděje klesala, když viděli, že náspy podléhají úkladům, stroje pevnosti zdí a statečnost smělosti odpůrců. Zvláště pak, když seznali, že Židům za vzbouření, v hladu a ve válce odvaha neklesá, domnívali se, že útokům mužů těch nelze odolati a smělost jejich že není strachem k přemožení. A co by prý teprve v štěstí vykonali ti, kteří neštěstím jsou podněcováni k udatnosti? Pročež ustanovili na náspy silnější stráž.

Jan a jeho druhové u Antonie, majíce zření k budoucnosti, kdyby zeď byla zbořena, podnikli útok na náspy, dříve než berany byly přistaveny. Pokus ten však se jim nezdařil,

neboť s pochodněmi vyběhše, dříve než se k náspům přiblížili, s nepořízenou musili se navrátiti. Především se zdálo, že se ani shodnouti nemohou v svém záměru, po částech, s mezerami, váhavě a ne beze strachu vybíhajíce, krátce proti dosavadnímu obyčeji židovskému. Neboť se jim právě nyní nedostávalo toho, co národu jejich jest vlastní, smělosti, hbitosti, společného všech útočení a umění beze škody ustupovati. Sami tedy nad obyčej liknavěji vyrazivše také Římany nalezli v pevnějším šiku než obyčejně stojící, kteří těly a zbraněmi tak se všech stran náspy chránili, že nikde nebylo možno se přiblížiti a oheň založiti, a každý jednotlivec si ustanovil, že raději zemře, než by s místa o krok ustoupil. Neboť mimo to, že by všechna jejich naděje byla bývala zmařena, kdyby i ony náspy byly shořely, za velikou hanbu by si byli vojíni pokládali, kdyby ve všem byla měla statečnost ustoupiti lsti, síla náhodě, obratnost množství, Římané Židům. Zároveň pak i válečné stroje jim pomáhaly vysílajíce střely na ty, kteří činili výpad; a když někdo padl, překážel jdoucím za ním, a nebezpečenství spojené s dalším útočením jim odnímalo odvahu. Kteří pak na dostřel se přiblížili, dříve než došlo k boji, buď kázní a pevným šikem nepřátel přestrašeni nebo kopími raněni ustupovali zase zpět. A tak druh druha z nesmělosti vině

s nepořízenou se vraceli. Tento útok podniknut byl prvního dne měsíce Panema[23]). Když pak Židé byli přinuceni ustoupiti, Římané přisunuli helepole, ačkoli od Antonie na ně házeno bylo kamením, hořícími kusy dříví, železem a vším možným, co právě přišlo Židům do rukou. Neboť třebaže Židé hradbám velice důvěřovali a strojů válečných nedbali, přece bránili Římanům přiblížiti je ke zdi. Oni pak vykládajíce si tento odpor Židů jejich strachem, aby nebylo ublíženo Antonii, a domnívajíce se proto, že spočívá na nepevných základech, ještě více o to usilovali. Leč místa, do nichž bylo bito, úderům odolávala, sami pak často střelami byli zasypáni; však žádnému nebezpečí shora přicházejícímu nepodléhajíce ještě dále posunuli helepole, aby mohly působiti větší silou. A když byli kamením zasahováni a poráženi, někteří spojivše nad sebou štíty podvraceli základy rukama i pákami a vyvrátili konečně vytrvalou námahou čtyři kameny. Noc přerušila na obou stranách boj, zeď pak berany otřesená náhle se zřítila v místě, kde Jan dřívějším náspům úklady čině ji podkopal, neboť se podkop sesul.

Tato věc proti očekávání se přihodivší překvapila obě strany. Židé, kteří proto, že mimo očekávání se jim zeď zbořila, měli býti úzkostliví a malomyslní, naopak se radovali, že jim zůstala Antonia, Římanům pak předčasnou

radost, která je pojala pro pád zdi, brzo zmařilo, že spatřili jinou zeď, kterou za ní Jan se svými druhy zbudoval. Ta však zdála se snadnější k dobytí než předešlá, ježto se podobalo, že k ní bude po zřícenině snadnější přístup, a pak také soudili, že jest o mnoho méně pevná než Antonia, a když tak narychlo vystavěna byla, že může zakrátko býti zbořena. Nikdo však se neodvažoval ji slézti, ježto prvním, kteří by se o to byli pokusili, jistá hrozila záhuba.

Tehdy Titus věda, že nadějí a řečí odvaha bojujících nejvíce se rozněcuje a povzbuzení a sliby že často působí, že se na nebezpečenství zapomíná, ba i samou smrtí že se pohrdá, svolav nejstatečnější do shromáždění zkoumal je pravě: „Spolubojovníci! Povzbuzovati k tomu, co bez nebezpečenství lze vykonati, těm, kteří k tomu jsou vybízeni, neslouží k slávě, toho pak, jenž k nim mluví, viní ze zbabělosti. Myslím, že není třeba povzbuzovati, leč když věc jest nebezpečná, neboť ostatní má vykonávati každý sám z vlastního popudu. Pročež já s jedné strany uznávám, že jest nesnadná věc vystoupiti na zeď, naproti tomu však pravím, že se sluší, aby po slávě toužící zápasil s nesnadnostmi, a jak krásné jest slavně zemřiti, že pak to nezůstane bez užitku těm, kteří první se odváží statečného činu. Nejprve ať vás povzbudí to, co by snad mnohé mohlo

odstrašiti, vytrvalost Židův a trpělivost v neštěstí. A zajisté potupné by bylo, aby Římané a moji vojíni, kteří se naučili v míru válčiti, ve válce pak vítěziti, dali se od Židů překonati v boji nebo co do zmužilosti, a to na konci vítězství, když i od Boha jsme podporováni. Naše nehody třeba přičísti zoufalosti Židů; jejich však porážky se množí statečností vaší, jíž pomáhá Bůh. Neboť zajisté vzbouření, hlad, obležení, pád zdí bez válečných strojů, co jiného to jest než hněv boží na ně, pomoc pak boží nám? Pročež ustupovati nestatečným a mimo to božské pomoci si nevšímati se nám nesluší. Není-liž to potupou, když Židé, kteří se nestydí příliš za svoji porážku, aby pro příště poddanství nemusili snášeti, ačkoli na ně již přivykli, smrtí pohrdají a často do středu nás se vrhají ne pro naději ve vítězství, ale pro pouhou chloubu udatnosti, my pak, celé téměř země i moře vítězi, jimž pouhé nezvítězení za nečest se pokládá, nečinně sedíme a ani jednou na nepřátele poněkud udatněji neudeřivše s touto zbraní čekáme, až hladem a podobnými nehodami budou zahlazeni, ač bychom to všechno mohli provésti s malým nebezpečím? Vystoupíme-li na Antonii, bude město naše. Neboť i kdyby třeba bylo bojovati s těmi, kteří uvnitř jsou, čehož ostatně nemyslím, tu přece vyvýšené naše postavení a boj proti nepřátelům z bezpečného místa vítězství nám jisté

slibuje. Opomíjím vypravovati vám o slávě a nesmrtelnosti těch, kteří ve válce umírají a ve válečném nadšení padají, přeji pak těm, kteří takovou statečností nadšeni nejsou, jichž duše s tělem k hrobu se odsuzuje, smrti v pokoji. Neboť kdo neví, že duše mužův udatných v bitvě mečem od těl oddělené v nejčistším živlu, vzduchu, mezi hvězdami místo mají a že potom jako dobří duchové a milostiví rekové jsou spatřovány od potomků svých? Ty však, jež nemoc tělesná nebo mor zahubil, třebas vad a hříchů prosty byly, že pod zemi jdou do temnot a v hluboké se ponořují zapomenutí, týž pak že památky jejich jest konec, který jejich života a těla? A je-li nutností osudu smrt lidem uložena, k ní pak lehčeji nad každou nemoc dopomáhá meč, komu by se nezdálo nešlechetným zdráhati se toho ku prospěchu jiných, co osudu jest nutně obětovati? Než vylíčil jsem věc, jako by nemohli býti zachráněni ti, kteří se k tomu odhodlají; vždyť odvážní mohou vyváznouti i z největších nebezpečenství. Neboť předně zříceniny se snadno slézají, potom celá stavba může snadno býti zničena. A když více vás si dodá odvahy k tomu činu druh druhu k povzbuzení jsa a ku pomoci, tu vaše neohroženost zlomí zakrátko smělost nepřátel. A snad to vykonáte bez krveprolití, jen když se k tomu odhodláte. Když budete vystupovati, budou vám

podle všeho v tom brániti, dostanete-li se však tajně nebo i násilím nahoru, nebudou již s to vás zadržeti, byť i málo vás místo opanovalo. Já pak bych se jistě za to styděl, kdybych neučinil toho, jenž první na zeď vystoupí, štědrými dary závisti hodným. Kdo na živu zůstane, rozkazovati bude těm, kteří mu nyní rovni jsou; přeblažená pak odplata nemine ani těch, kteří by padli."

Takto když mluvil Titus, ostatní ještě vojsko obávalo se velikosti nebezpečenství, jeden však z těch, kteří v kohortách konali vojenskou službu, Sabinus jménem, rodem Syr, prokázal se mužem odvážným a velmi statečným, ačkoli zkoumající jeho statečnost podle postavy tělesné byl by soudil, že ani pravým vojínem není. Byl snědý, hubený a těla zarostlého, v útlém však a přirozenými silami málo nadaném těle rekovná jakási zmužilost sídlila. První tedy se zdvihl a zvolal: „Obětuji se ti dobrovolně, Caesare, a přede všemi na zeď vystoupím; přeji si pak, aby sílu a vůli mou provázelo štěstí tvé. A nepřeje-li se mi skutku toho odvážného, věz, padnu-li, že ne pro naději, ale abych za tebe zemřel, jsem se k tomu odhodlal." To pověděv a štít levou rukou před hlavu nastaviv, pravicí pak vytrh meč, asi o šesté hodině denní[26]) na zeď se hnal. Z ostatního vojska jej následovalo mužů jedenáct, jen ti závodili s jeho statečností. On pak všechny

o mnoho předčil pobádán jsa božskou jakousi mocí. Strážci útočili na ně se zdi střelami, nadto i veliké kameny shazovali, jimiž také několik z těch jedenácti dolů srazili. Sabinus však proti střelám se žena, ač jimi byl téměř zasypán, nepřestával dorážeti, dokud na vrch zdi se nedostal a nepřátel na útěk nezahnal. Neboť Židé byli ohromeni jak silou, tak duchapřítomností jeho a domnívajíce se, že jich s ním vystoupilo více, dali se na útěk. Než zde jest opět případ, kde by se mohlo nevražiti na osud, že tak závistivým jest k statečnosti a přeslavným skutkům vždy jest na překážku. Když totiž tento muž své předsevzetí měl již vykonati, padl o kámen jakýsi zakopnuv a s velikým hřmotem naň se svalil. Tím se stalo, že Židé obrátivše se, když ho samotného a nadto ležícího spatřili, se všech stran na něho útočili. On na kolena povstav a štítem se chráně nejprve se bránil a mnohé na něho dorážející ranil, potom však pro množství ran pravici pustil a konečně, ještě než ducha vypustil, byl zasypán šípy, muž pro statečnost svou zajisté lepšího osudu hodný, jakkoli padl jen pro nesnadnost započatého činu. Z ostatních tří, kteří se již nahoru dostali, kameny udeřeni padli, osm pak raněných dolů strženo a do tábora odneseno. To se stalo třetího dne měsíce Panema.

Po dvou dnech dvacet strážců náspy hlída-

jících přibravše k sobě praporečníka páté legie, dva muže z jízdy a jednoho trubače o deváté hodině noční[27]) tiše zříceninami k Antonii se brali a zabivše přední stráže, jež spaly, zeď obsadili a rozkázali trubači dáti znamení. Tím ostatní stráže náhle se probudily a utekly, dříve než počet těch, kteří se dostali nahoru, mohly určiti, neboť i strach i hlas trouby je přivedl k domnění, že velké množství nepřátel vniklo nahoru. Caesar uslyšev znamení rozkázal vojsku narychlo se ozbrojiti a sám s vůdci provázen hrstkou vybraných vystoupil na zeď. Když však Židé utekli k chrámu, i oni valili se průkopem, který Jan vytvořil u římských náspův. A buřiči, skládající se ze dvou vojů, Janova a Šimonova, společně se proti nim bránili odporujíce jim s největším úsilím a obratností, neboť věděli, že se dokoná vyvrácení města, až se Římané zmocní svatého místa, což také oni měli za počátek vítězství. U samého pak vchodu byla svedena krutá bitva, když tito snažili se dobýti chrámu násilím, Židé pak je zaháněli k Antonii. Střely ani kopí žádné straně nic neprospívala, ale s tasenými meči spolu zápasili a v samé bitvě rozeznati se nemohlo, s které strany kdo bojuje, neboť mužové v těsnotě se pomísili a jednotlivého volání pro vřavu k uším doléhající nebylo lze rozeznati. Krutá na obou stranách byla seč, a po mrtvolách padlých i po zbrani jejich šla-

pajíce lámali ji bojující. Vždy pak podle toho, na kterou stranu krutější boj se obracel, povzbuzovali se navzájem vítězící, padající pak naříkali; a ani na útěk ani na pronásledování místa nebylo, nýbrž nerozhodně pohyboval se boj sem tam, když vojsko bylo promíšeno. Kteří byli mezi prvními, nevyhnutelně jiné zabíjeli nebo sami padali, ježto uhnouti se někam nebylo možno, neboť zadní na obou stranách své dopředu tlačili, takže potýkající se neměli mezi sebou ani mezery. Když pak zuřivost Židů přemáhala obratnost Římanů, chýlil se ke konci boj, trvavší od deváté hodiny noční až do sedmé ranní[21]). Židé zajisté všichni měli za podnět k udatnosti nebezpečí, že města bude dobyto, Římané pak jen s částí vojska bojovali, neboť legie, ve které bojující skládali své naděje, sem ještě nedorazily, a proto se spokojili na ten čas tím, že měli obsazenu Antonii.

Julián jakýsi, setník z Bithynie, muž ne neurozený, jeden z těch, které jsem v oné válce osobně poznal, zběhlostí ve zbrani, silou tělesnou i statečností nade všechny vynikající, když spatřil, že již Římané ustupují a špatně se brání — stál totiž při Titovi u Antonie — vyskočil, a když již Židé vítězili, samojediný je na útěk zahnal až do kouta vnitřního chrámu. Utíkalo před ním všechno množství domnívajíc se, že to není ani síla ani odvaha lidská. A onen

prostředkem jich se žena zaháněl každého na jinou stranu a zabíjel ty, jichž dostihl. Nad ono podívání sám Caesar nic podivuhodnějšího ani příšernějšího neviděl. Než zajisté i jeho pronásledoval osud, jemuž uniknouti nemůže žádný smrtelník. Neboť maje do střevíců jako ostatní vojíni mnoho ostrých hřebů zarážených a běže po zemi kamením dlážděné, upadl; a když se naznak svalil, obrátil na sebe utíkající velikým hřmotem zbraně. Tu zdvižen byl z Antonie pokřik Římanův o záchranu jeho se strachujících, množství Židů pak kopími i meči na něho se všech stran zároveň dorážело. On mnohou ránu meče zachycoval štítem, několikráte pokusil se též povstati, vždy však zase od množství dorážejících byl povalen; než i leže potom mnohé poraňoval. A zajisté nebyl tak hned usmrcen, neboť přilbou a brněním byl kryt všude, kde tělo jeho bylo ranitelné, a skrčený maje krk, až když mu usekány byly údy a když nikdo mu na pomoc přispěti se neodvážil, zahynul. Veliká tu bolest pojala Caesara pro muže tak statečného a před očima tolika mužů zabitého; jej, ač by mu rád na pomoc byl přispěl, místo od něho dědilo, jiným pak, ač mohli, strach v tom bránil. Julián dlouho se smrtí zápasil málo z vražedníků svých neporaněných po sobě zanechav. Velikou on po sobě slávu zůstavil nejen u Římanův a u Caesara, ale i u nepřátel. Židé pak chopivše

se těla mrtvého, Římany opět na útěk obrátili a do Antonie zavřeli. V boji tom vyznamenal se též Alexas jakýsi a Gyfthaios z voje Janova, se strany Šimonovy Malachiáš, syn Mertonův Judas a syn Sosův Jakub, vůdce Idumejských, ze Zelotů pak dva bratří, synové Arovi Šimon a Judas.

XV.

Caesar rozkázal vojínům, kteří s nim byli, aby rozkopali základy Antonie a připravili celému vojsku pohodlnou cestu. Sám pak povolal k sobě Josefa, neboť se dověděl, že toho dne, kterýž byl sedmnáctý měsíce Panema[23]), bylo pro nedostatek ovcí[28]) upuštěno od ustavičné oběti Bohu, jak se nazývala, a že toho lid velmi želí, a rozkázal mu promluviti opět k Janovi jako dříve, aby, pobádá-li ho opravdu převrácená nějaká touha do boje, vytrhl do bitvy s jakým by chtěl množstvím, jen aby s ním netrpělo město i chrám; aby již přestal poskvrňovati svaté místo a nedopouštěl se ohavností proti Bohu. Že mu volno jest opomenuté oběti vykonávati skrze Židy, které by si k tomu cíli vyvolil. Josef tedy, aby ho nejen sám Jan, ale také ostatní mohli slyšeti, postavil se na místě k tomu příhodném, a jak nařídil Caesar, hebrejsky jim oznamoval a mimo to mnohé ze svého přidávaje jich prosil,

aby šetřili vlasti a odvrátili oheň již k chrámu se blížící, Bohu pak aby vykonávali obvyklé oběti. K tomu lid zarmoucen mlčel. Tyran však, když Josefa náležitě potupil a mnohá zlořečení pronesl, posléze dodal, že není třeba obávati se kdy dobytí města, právě proto, že je to město boží. Nato Josef zvolal: „Ovšem ty zcela čisté jsi zachoval Bohu město a svatyně jest dosud nezneuctěna; ani proti tomu, v jehož pomoc doufáš, žádného zločinu jsi nepřipustil, ale každodenní oběti se mu konají. Kdyby tobě, zločinče, někdo každodenní pokrm odnímal, jej jistě za nepřítele míti budeš, sám však Bůh, jehož jsi zbavil ustavičné pocty, myslíš, že ve válce ti bude nápomocen? Hříchy své přičítáš Římanům, kteří až dosud zákon náš ctí a usilují, aby oběti, které jsi sám zrušil, Bohu se konaly? Kdo by nenaříkal a neplakal nad městem pro tu neočekávanou změnu, když cizinci a nepřátelé jdou napraviti tvoji bezbožnost? Ty pak, ač Žid jsi a v zákonech vychován, jsi jim nepřátelštější než oni! Než, Jene, na konci zlého litovati není potupné a pěkný toho příklad, chceš-li vlast zachovati, máš v králi židovském Jechoniovi. Ten totiž, když druhdy Babyloňan přitáhl proti němu s vojskem, dobrovolně, dříve než město bylo dobyto, z něho vyšel a se svou rodinou dobrovolné zajetí snášel, jen aby této svatyně nepřátelům vydati nemusil a domu božího hořícího neviděl.

Pro ten čin v posvátné paměti u všech Židů trvá a jeho památka po staletích svěží jsouc stále potomkům jej nesmrtelným činí. Dobrý to, Jene, příklad, byť i jeho následovníku hrozilo nebezpečí. Já však ti přislibuji milost se strany Římanův. A pamětliv buď, že já, tvůj rodák, tě k tomu vybízím a Žid jsa ti to slibuji, neboť třeba jest mnohdy uvážiti, kdo k něčemu radí a proč se tak děje. Daleko mne budiž, abych v takovém zajetí žil, ve kterém bych svůj rod v paměti chovati přestal nebo na svou vlast zapomněl. Opět se horšíš, křičíš a mně zlořečíš, horších však ještě věcí hoden jsem, že proti osudu tě povzbuzuji a přemlouvám a rozhodnutím božím odsouzené zachrániti se snažím. Kdo nezná písem starých prorokův a věštby, která bídnému městu již nadchází? Předpověděli zajisté, že tehdy vyvrácení jeho nastane, až někdo krajany své vražditi počne. Není-li však mrtvolami naplněno město i celý chrám? Bůh tedy, Bůh sám s Římany oheň očištění mu přináší a město tolika zločinů plné z kořenů vyvrací."

Takto Josef se slzami a pláčem mluvil, konečně pak pro vzlykot dále nemohl. I Římané ho litovali, jak trpěl, a obdivovali se jeho odhodlanosti; Jan však a jeho druhové ještě více se proti Římanům podněcovali a rádi by ho byli zajali. Ze vznešených přemnohé přesvědčila jeho řeč. A mnozí obávajíce se hlídajících

je buřičů setrvávali s druhy svými v městě, jakkoli jisti svou i města záhubou. Někteří také vyčkavše vhodné příležitosti k bezpečnému odchodu, utekli k Římanům. Mezi nimi byli kněží Josef a Jesus, synové kněží, tři synové Ismaelovi, jenž u Cyreny byl sťat, Matoušovi čtyři, syn pak též druhého Matouše, jenž utekl po smrti otcově, kterého Šimon, syn Giorův, se třemi syny, jak svrchu bylo pověděno, usmrtil. A mnoho i jiných urozených spolu s kněžími přešlo k Římanům. Caesar je vlídně přijal, věda však, že by se jim klidně nežilo mezi cizími lidmi, poslal je do Gofny radě jim, aby tam zatím zůstali, až každému po skončení války navrátí jeho statky. Oni tedy do města jim určeného se vším bezpečím vesele odcházeli. Když však se nikde neukazovali, buřiči opět rozhlásili, že zběhové byli od Římanů zabiti, aby odstrašili ostatní od útěku. Na krátko, jako dříve, tato lest jim pomohla, neboť strach z podobného osudu zdržoval od přeběhnutí.

Později však, když Titus z Gofny je povolav rozkázal jim obcházeti s Josefem zdi a ukazovati se lidu, velmi mnozí přeběhli k Římanům. Tu společně před Římany stojíce s kvílením a slzami prosili buřiče, aby otevřeli Římanům celé město a zachránili vlast; pakli by s tím nesouhlasili, aby alespoň ze svatyně vyšli a chrám si zachovali, neboť prý Římané jen

v nezbytí zapálí svatyni. Tímto však oni ještě více se zatvrzovali a po mnohém zlořečení zběhům rozestavili nad posvátnými branami metadla a praky, takže celý prostor kolem chrámu podobal se pro množství mrtvol hřbitovu, chrám sám pak tvrzi. Na místa svatá a nepřístupná se drali se zbraní v rukou od vraždy rodáků ještě teplých a tak pokročili v bezbožnosti, že, co vlastně k hněvu by bylo mělo popuditi Židy, kdyby se toho byli Římané dopustili, nyní naopak přivedlo k rozhořčení Římany, když viděli, kterak Židé hanobí své vlastní náboženství. Nikoho zajisté nebylo z vojínů, jenž by s posvátnou hrůzou nebyl hleděl k chrámu a ho neuctíval, ale všichni si přáli, aby buřiči, dříve než nenapravitelné pohromy zakusí, se vzpamatovali.

Caesar pak, poněvadž ho příliš bolel osud jejich, opět k Janovi a jeho druhům těmito slovy promluvil: „Zdaliž jste vy, nešlechetníci, neobklíčili sami míst svatých touto mříží? Zdaliž jste v ní neumístili ve stejné vzdálenosti těchto sloupů písmeny řeckými i našimi popsaných, jimiž se hlásá, že ohradu tu nikomu není dovoleno překročiti? Zdaž jsme vám nedovolili zabíjeti ty, kteří by toho příkazu byli porušili, byť by to i Římané byli? Co tedy v oné prostoře po mrtvých nyní šlapete, zlotřilí? Proč pak chrám i cizí i rodnou krví poskvrňujete? Bohů se dokládám otcovských jakož i toho, jenž

druhdy na toto místo patřil, neboť za to mám, že nyní již na ně nepatří, rovněž se dokládám i vojska svého i Židů, kteří u mne jsou, i vás samých, že já vás nedoháním k tomu, abyste poskvrňovali tato místa. A změníte-li místo boje, nikdo z Římanů k svatyni ani nepřistoupí ani jí nepotupí. Zachráním pak vám chrám, jakkoli si toho nepřejete."

Toto když jim Josef z nařízení Caesarova zvěstoval, lotři a tyran domnívajíce se, že ne z dobrotivosti, nýbrž ze strachu ty výzvy pocházejí, ještě zpupnější byli. Titus pak, když viděl, že ani nad vlastním osudem slitování nemají, ani chrámu že nechtějí ušetřiti, ač nerad, bitvu obnovil. Ovšem celého vojska, poněvadž by ho místo nebylo pojalo, proti nim postaviti nemohl; vybrav tedy z každé setniny třicet nejlepších, tribunům po deseti je přidělil a vůdcem nad nimi ustanoviv Ceeala, rozkázal kolem deváté hodiny noční udeřiti na stráže. Když pak i sám ve zbroji jsa s nimi hodlal sestoupiti, tu přátelé pro velikost nebezpečí jali se jej zdržovati a vůdcové mu domlouvali pravíce, že jistě více vykoná, bude-li říditi s Antonie boj, než kdyby sestoupil a v nebezpečenství za ně se vydával, neboť prý všichni před očima Caesarovýma udatně budou bojovati. Uposlechnuv jich tedy Caesar pravil k vojínům, že jen proto boje se nezúčastní, aby mohl posuzovati jejich statečnost, aby ani

statečný s odplatou se neminul ani lenivý trestu neušel, aby měl sám všechny na očích a byl všeho svědkem, u něhož jest rozhodnutí o odplatě i trestu. Potom je poslal k započetí díla o hodině svrchu zmíněné, sám pak na hlídku Antonie vystoupiv očekával, co se bude díti.

Avšak ti, kteří posláni byli, nenalezli strážců, jak se nadáli, spánkem přemožených, nýbrž oni s křikem vyskočivše dali se hned do boje. Ostatní pak křikem stráží probuzeni v hloučcích vybíhali z domů. První jejich útok Římané vydrželi: tu však ti, kteří byli vzadu, vrhli se na přední a mnozí nakládali se svými jako s nepřáteli. Neboť aby se byli poznali po heslech, tomu bránil křik na obou stranách, zrakem pak aby se poznali, bránila opět zcela noc; mimo to některé zaslepovala zuřivost, jiné strach. Proto na potkání každého bez rozdílu poráželi. Římanům spojenými štíty chráněným a v úplném pořádku bojujícím vzájemné nepoznání méně škodilo, neboť každý pamatoval na své heslo. Židé však stále rozptýleni jsouce a útoky jako ústupy bezděčně konajíce zdáli se často sobě navzájem nepřáteli, a mnohý vracejícího se přítele pokládal ve tmě za dorážejícího Římana. Tím se stalo, že více jich bylo raněno od svých než od nepřátel, a teprve když se rozednilo, zrakem potom v bitvě se rozeznávali a v šiku proti sobě stojíce v pořádku na nepřátele útočili a je zaháněli. Žádná strana neustupo-

vala, ani bojem unavena nebyla. Římané i jednotlivě i v hloučcích před očima Caesarovýma statečně bojovali, neboť každý se domníval, že počátkem slávy mu bude onen den, bude-li statečně bojovati; Židům pak statečnosti dodávalo jednak vlastní každého nebezpečenství, jednak strach o chrám, pak také, že tyran na ně doléhal jedny proklínaje, jiné bičuje a hrozbami pobádaje. Ponejvíce na jednom místě bylo bojováno, na malém prostranství a v krátkých přestávkách sem tam se boj pohyboval, neboť žádná strana k útěku ani k pronásledování neměla s dostatek místa. Stále pak podle toho, jak se vojínům vedlo, ozýval se s Antonie křik těch, kteří volali na své druhy; vítězili-li, křičeli, aby byli dobré mysli, utíkali-li však, aby zanechali útěku. Celý ten boj podobal se válečnému divadlu, neboť Titus a ti, kteří s ním byli na Antonii, viděli všechno, co se dálo v bitvě. Posléze bitva o deváté hodině noční začavší skončila teprve po páté hodině denní, když žádná strana s místa, kde boj začala, rozhodným ústupem se neuchýlila, takže vítězství zůstalo nerozhodnuto. Z Římanů mnozí v boji se vyznamenali, z Židů ze strany Šimonovy Judas, syn Mertonův, a Šimon, syn Josiův, z Idumejských Jakub a Šimon, tento syn Kathlův, Jakub pak syn Sosův, ze strany Janovy Gyfthaios a Alexas a ze Zelotů Šimon, syn Arův.

Potom ostatní vojsko římské v sedmi dnech vyvrátivši základy Antonie připravilo si pohodlný přístup k chrámu. Legie pak přiblíživše se k první zdi, počaly zde stavěti náspy, a to jeden proti úhlu vnitřního chrámu, který směřoval k severovýchodu, druhý pak k severnímu výstupku, který byl mezi dvěma branami; z ostatních dvou jeden měl býti postaven proti západnímu loubí vnějšího chrámu a druhý proti loubí severnímu. Ale náspy byly budovány s velikou námahou a mnohými nesnázemi, neboť potřebné k tomu dříví bylo jim snášeti až z dálky sto honů. Časem pak i úklady jim bylo v práci překáženo, zvláště když méně ostražiti byli domnívajíce se, že ukládající snadno zmohou, Židé pak ze zoufalství nad záchranou byli odvážlivějšími. Někteří totiž z jezdců, když pro dříví nebo pro píci vyjeli, zatím co to opatřovali, sňavše koním uzdy nechávali je pásti se, Židé pak v klínech výpady činíce je uchvacovali. To když se často opakovalo, Caesar domnívaje se, že se Židům loupeže daří ne tak pro jejich statečnost jako pro nedbalost jeho vojínův, odhodlal se přísnými tresty přiměti ostatní, aby hlídali koně. Pročež jednoho z vojínů, jenž pozbyl koně, smrtí potrestal, a strachem z podobného trestu ostatní koně byli zachráněni, neboť nikdy potom jich vojíni na pastvu nepouštěli, ale vyjížděli pro potřeby, jako by

od přírody s nimi byli spojeni. Za příčinou dobývání chrámu se tedy náspy dále zdělávaly.

Druhého dne, když byli Římané dále postoupili, mnozí z buřičů, kterým se již loupeže nedostávalo a hlad je svíral, podnikli při hoře Olivové kolem jedenácté hodiny denní společný útok s tou nadějí, že nepřipravené a za příčinou zotavení odpočívající snadno porazí. Ale Římané tušíce jejich úmysl sběhli se z blízkých stráží a odpírali těm, kteří usilovali zeď přelézti a násilím proraziti. Tuhý tu nastal boj, ve kterém obě strany statečně si vedly. Římanům vedle udatnosti pomáhala válečná obratnost, Židé pak v zuřivém boji byli posilováni bezuzdným vztekem; ony povzbuzovalo pomyšlení na hanbu z porážky plynoucí, tyto nezbytí.

Římané za velikou potupu pokládali dáti uniknouti Židům nyní jako v síti polapeným, Židé pak zase měli tu jedinou naději na záchranu, kdyby mohli proraziti zeď. A když již Židé byli obráceni na útěk a zahnáni do údolí, tu jeden z jezdců, jménem Pedanius, pobídnuv koně s boku k nim přihnal a jednoho z utíkajících nepřátel, jinocha silného a zcela obrněného, chytil za patu. Tím činem, ježto tak hluboko se naklonil s utíkajícího koně, ukázal nemalou sílu své pravice i ostatního těla, rovněž pak jezdeckou obratnost. A jako

by něco drahocenného byl uchvátil, zajatce s sebou přiváděje přišel k Caesarovi. Titus podivil se jeho síle, zajatce pak za to, že se pokusil o zeď, odsoudil k smrti. Maje pak na mysli dobývání chrámu, pobádal dělníky při náspech k práci.

Nyní Židé útočením vysílení, když válka stále více hrozila a ke chrámu se ponenáhlu přibližovala, jako na hnijícím těle údy, které byly již nakaženy, utínali, dříve než by se nákaza dostala dále. Zapálivše totiž severozápadní část loubí s Antonií spojenou nadto na dvacet loktů dále je zbořili vlastníma rukama zakládajíce požár svatyně. Po dvou dnech, dvacátého čtvrtého dne zmíněného měsíce Římané zapálili sousední loubí a, když plamen postoupil na patnáct loktů, strhli Židé krov. Tím požáru nikterak nebráníce zbořili všechno, co bylo mezi nimi a Antonií, ačkoli by byli mohli požár zmařiti. Oni však, když oheň vypukl, klidni byli, pokládajíce jeho vzmáhání se za svůj prospěch. A od potyček kolem chrámu neustávali, naopak časté tu byly boje menších oddílů na sebe útočících.

V těch dnech jeden z Židů, muž malé postavy a nevzhledný, svým původem i jinak neznamenitý, jménem Jonathas, vyšed k náhrobku velekněze Jana odtud velmi pohrdlivě k Ří-

manům mluviti se jal a je vyzýval, aby vyvolili nejstatečnějšího ze svého středu k souboji s ním. Z vojínů, kteří proti němu v šiku seřazeni stáli, mnozí jím pohrdali, byli však také mezi nimi, jak se podobá, mužové, kteří se ho báli; někteří pak ne nerozumný uváděli důvod, že s toužícím po smrti se nemá bojovati. Neboť kdo nad záchranou zoufal, ten že mimo jiné slepě do boje se vrhá na Boha se neohlížeje. A v zápas se pouštěti s takovým, nad nímž zvítěziti není slavné, přemoženu pak býti pro hanbu jest nebezpečné, to že není statečností, nýbrž opovážlivostí. Když pak dlouho proti němu nikdo nevystupoval, a Žid proto velmi zpupně jejich bázlivosti se vysmíval a Římany tupil, Pudens jakýsi z jízdy, popuzen jsa jeho drzou řečí a dav se snad také svésti malou jeho postavou, nerozvážně se s ním pustil v boj, ve kterém celkem vítězil, ale přece štěstím zrazen byl. Když totiž upadl, Jonathas přiběhnuv jej zabil a nohu pak na mrtvého položiv mával krvavým mečem v pravici, v levici štítem, posměšně pokřikuje na vojsko, padlému se posmívaje a Římany na to hledící tupě, až jej v pošetilém tom vychloubání setník Priskus kopím proklál. Zcela různý tu pokřik zazněl od Židův i od Římanův. On pak pro bolest závratí zachvácen padl na tělo nepřítelovo vydav svědectví, že ve válce rychlá pomsta následuje nezaslouženého štěstí.

XVI.

Buřiči, kteří byli v chrámě, nepřestávali vojíny na náspu meškající každodenně zaháněti, druhého pak dne zmíněného měsíce vymyslili takovouto lest: Prázdnou prostoru západního loubí, kterou tvoří trámoví, vyplnili suchým dřívím, sírou a klím, a pak jako prací unaveni ustoupili. A tu mnozí neprozřetelní v zápalu se pustili za utíkajícími a snažili se vylézti na loubí po přistavených řebřících; moudřejší onen bezpříčinný útěk Židů za podezřelý majíce s místa se nehýbali. Přece však těch, již vylezli, bylo tolik, že naplnili loubí, které tu Židé celé najednou zapálili. Když pak náhle se všech stran oheň vyrazil, na Římany, kteří byli mimo nebezpečí, ohromné padlo zděšení a ty, jež požár obklíčil, pojalo zoufalství. Z těch, kteří byli mezi plameny, vrhali se jedni po hlavě do města, jiní na nepřátele a mnozí v naději na záchranu k svým skákajíce údy si lámali; nejvíce pak jich, když uniknouti se pokoušeli, ohněm bylo zachváceno. Někteří také dali přednost smrti mečem před smrtí ohněm. Hned pak i ty, kteří se jinak usmrtili, oheň zachvátil daleko široko se rozšířiv. Caesar, ačkoli na umírající se horšil, že bez rozkazu na loubí vylezli, přece lítost nad nimi se ho dotkla, když jim nikdo nemohl pomoci. A to bylo také útěchou umírajícím, že viděli zarmouceného toho, pro

něhož každý všanc vydával svůj život, neboť bylo viděti, jak na ně volá a průvodce své zapřisahá, aby každý podle možnosti jim přispěl na pomoc. Toto volání a bolest Caesarovu každý za nádherný maje pohřeb s veselou myslí umíral. Někteří také na širší stranu loubí se dostavše z ohně vyvázli, ale od Židů obklíčeni byvše ranění jim odpírali, konečně pak všichni padli, poslední z nich mladík jménem Longus, jenž ozdobou byl celému tomuto neštěstí; neboť ačkoli všichni, kteří zahynuli, hodni jsou paměti, přece tento prokázal se ze všech nejstatečnějším. Toho Židé jednak statečnosti jeho se obdivujíce, jednak, že ho jinak zabiti nemohli, vybízeli, slibem se mu zavazujíce, aby k nim sestoupil. Bratr však jeho Cornelius, který na druhé straně stál, ho prosil, aby pamětliv byl slávy své i římského vojska. Jeho vybídnutí jsa poslušen vyzdvihl do výše meč, aby jej s obou stran viděli, a sám se zabil. Z těch, kteří byli obklopeni ohněm, jediný Sertorius chytrostí svou se zachrárii. Zavolal totiž mocným hlasem na jakéhosi Lucia, spolubojovníka a druha svého: „Učiním tě dědicem celého jmění svého, jestliže blíže přistoupě mne zachytíš“. A když volaný ochotně přiběhl, onen sice skočiv na něho život si zachránil, ten však, jenž jej zachytil, tíží na dlažbu byv přiražen ihned zemřel. Ta příhoda způsobila Římanům zármutek, pro budoucnost učinila je

však opatrnějšími a tím jim poněkud prospěl proti úkladům Židů, jichž od nich zakoušeli většinou pro neznalost míst a lidí. Loubí shořelo až k věži Janově, kterou, když vedl válku proti Šimonovi, vystavěl nad branou do Xystu vedoucí; ostatek zbořili Židé, když zahynuli ti, kteří vylezli na loubí. Následujícího pak dne zapálili Římané celé severní loubí až k úhlu, kde se stýká s loubím východním, jež bylo v závratné výši vystavěno nad údolím Cedron zvaným. Tak se měly věci v okolí chrámu.

Těch, kteří zahynuli ve městě hladem, ohromné bylo množství, strastí pak, které vytrpěli, ani vypraviti nelze. V každém domě, kde jen stín pokrmu se objevil, povstával boj, a i nejlepší přátelé spolu zápasili vyrvávajíce si bídný prostředek životní. Ani smrt nepřispívala k tomu, aby se uvěřilo nedostatku, ale i ty, kteří byli v posledním tažení, lotrové prohledávali, aby snad maje někdo v oděvu skrytý pokrm se nepřetvařoval, že umírá. Sami hladem ústa otvírajíce sem tam jako vzteklí psi v nejistotě se potulovali, do dveří jako opilí vráželi a bezmyšlenkovitě do týchž domů dvakrát i třikrát vcházeli v době jedné hodiny. Všechno jísti je naučil nedostatek, a sbírali a pojídali i takové věci, kterých ani nejnečistší zvířata rozumu nemající by žráti nemohla. Ano i do pasův a obuvi se konečně dávali a kůži se štítů

stahujíce ji zuby hryzli. Některým také staré senné strusky za pokrm sloužily, a mnozí sbírajíce čmýří, prodávali nejmenší míru za čtyři attické drachmy[24]). Než k čemu bych ukazoval nestydatou žádostivost hladu na věcech neživých? Budu zajisté vypravovati o skutku, jemuž podobný nepřipomíná se ani u Řeků ani u barbarů, který jest hrozný k vylíčení, slyšícímu pak zdá se neuvěřitelným. A rád bych příběh ten sám pominul, aby potomkové nemyslili, že báchorky vypravuji, kdybych z lidí našeho věku svědků neměl nesčíslných. Ostatně mnoho bych tím k vážnosti vlasti nepřispěl, kdybych ve vypravování zakrýti se snažil pohromy, jichž vskutku zakusila.

Žena jedna ze zajordánských, jménem Maria, dcera Eleazarova z městečka Bathezob, což značí yzopový dům, bohatá a ze vznešeného rodu, když se byla utekla do Jerusalema, byla tam držena v obležení zároveň s ostatním lidem. Všechno jmění, jež s sebou přivezla do města z krajiny za řekou, jí tyrani uloupili, drahocenné pak věci, které jí ještě zůstaly, jakož i zbytek potravy uchvátili druhové jejich, každého dne dům její prohledávajíce. Tu mocné rozhořčení pojalo ženu a často odporem a zlořečením lotry proti sobě popuzovala. Ale když nikdo ani z hněvu ani z milosrdenství jí nezabil a zhnusilo se jí již stále jen

jiným připravovati pokrm, nadto také již ničeho k připravení pokrmu neměla, hlad pak všemi údy pronikal, a více ještě než hladem samým hněvem puzena jsouc a svírána bídou v rozhořčenosti své odhodlala se k činu nepřirozenému. Uchopivši chlapce svého, kterého ještě kojila, pravila k němu: „Nemluvňátko ubohé, ve vzrůstající válce, vzbouření a hladu komu tě mám zachovati? U Římanův, ač-li na živu zůstaneme, očekává nás otroctví; než otroctví předešel hlad, nad obojí pak ukrutnější jsou tyranové. Nuže buď mi pokrmem, buřičům furií a životu příkladem pro poučení, neboť to jediné ještě schází pohromám Židů“. S těmito slovy zabila syna a upekši ho polovici sama snědla, zbytek pak přikryvši schovala. Hned tu byli buřiči a bohaprázdnou vůni ucítivše vyhrožovali jí, že ji na místě zabijí, neukáže-li jim, co připravila. Ona pak pravíc, že jim dobrý díl nechala, ukázala zbytek syna svého. Hrůza a zděšení tu na ně padlo a stáli divadlem tím jako ohromeni. Ona však k nim pravila: „Můj to jest syn a můj to čin. Jezte, vždyť i sama jsem jedla. Nechtějte býti útlocitnější nad ženu nebo lítostivější nad matku. Pakli příliš svědomití jste a hrozíte se jídla oběti mé, snědla jsem polovici, i ostatek mi tedy zůstane“. Po těchto slovech oni chvějíce se odešli toho jediného skutku se děsíce a pokrm toho druhu s těžkým srdcem matce ponechavše.

Ta ohavnost hned po celém městě se roznesla, a každý skutek ten před oči si stavě, jako by sám se ho byl dopustil, se ho hrozil. A odtud všichni, které hlad sužoval, po smrti usilovněji toužili za blahoslavené pokládajíce ty, kteří zahynuli dříve, než mohli takové strasti spatřiti neb o nich se doslechnouti.

Rychle také Římanům donesla se zpráva o krutém tom činu. Z nich jedni tomu nevěřili, druzí Židů litovali, mnozí však ještě krutější pojali nenávist proti národu tomu. Caesar pak před Bohem se ospravedlňoval pravě, že Židům nabízel mír, volnost žíti podle vlastních zákonův a odpuštění všeho toho, čeho se proti němu dopustili, oni však že si zvolili místo svornosti rozbroj, místo míru válku, místo sytosti a hojnosti hlad, zapalujíce vlastníma rukama chrám od něho zachovaný, že tedy takovýto pokrm sami si zasloužili. Ale že tu ohavnost pojídání dítek přikryje rozvalinami samého města a že nenechá ani slunce vysílati paprsky na město, ve kterém matky takto se živí. Však že spíše ještě otcové než matky takového pokrmu by zasloužili, když ani po takových ohavnostech nechtějí zanechati války. Takto k nim mluvě u sebe přemítal o zoufalství těch lidí a nabýval přesvědčení, že již asi rozumu nenabudou, když takové útrapy vytrpěli; kdyby toho všeho nebyli zakusili, podobalo se ještě, že změní své smýšlení.

XVII.

Osmého dne měsíce Loa[29]), když ty dvě legie náspy dokončily, rozkázal Titus přistrčiti berany k západním místnostem vnitřního chrámu. Před tím helepole ze všech nejpevnější po šest dní bez přestání do zdi bijíc ničeho nepořídila, neboť zeď byla na ni i na ostatní stroje pro velikost a důkladnost stavby příliš silná. Jiní podkopávali základy severní brány, ale s velikou námahou mohli zviklati toliko vnější kameny. Brána pak držena byla kameny vnitřními a tak dlouho stála nepohnuta, až zoufajíce nad účinností strojův a sochorů řebříky přistavili k loubím. Židé tomu zabrániti neusilovali, ale s těmi, kteří vylezli nahoru, do boje se dávali a jedny zahánějíce po hlavě dolů sráželi, jiné v boji zabíjeli, mnohé s řebříků seskakující, dříve než se štíty zakrýti mohli, útočíce na ně meči usmrcovali, často také řebříky plné vojínů na stranu nakloňujíce je dolů střásali. Ale také jejich ztráty byly nemalé. Neboť i praporečníci za prapory své statečně bojovali pokládajíce si vyrvání jich za nesnesitelnou hanbu. Posléze pak Židé i praporů se zmocnili a všechny, kteří vylezli, pobili; ostatní porážkou předních zastrašeni utekli. Z Římanů nepadl nikdo, aby nebyl někoho skolil, z buřičů ti, kteří v dřívějších bitvách, také tentokráte se v boji vyznamenali,

a mimo ně Eleazar, synovec tyrana Šimona. Caesar pak vida, že šetření cizího chrámu spojeno jest se škodou a ztrátou vojínů, kázal zapáliti brány.

V tom čase přeběhl k němu Ananus Amauntský, nejkrvelačnější z druhů Šimonových a s ním Archelaus, syn Magadatův, doufajíce proto v milost, že opustili Židy vítěze. Titus však i toto měl za úskočnost a dověděv se nadto o jejich ukrutnosti proti Židům umínil si, že je oba dá popraviti, řka, že k němu přišli nutností byvše dohnáni, ne ze své vůle, a že nejméně záchrany hodni jsou ti, kteří utíkají z vlasti jimi zažehnuté. Ale přece nad hněvem zvítězilo dané slovo, a propustil ty muže, nenakládaje však s nimi stejně jako s ostatními. Zatím již vojíni zapálili brány, a roztavivší se stříbro brzo otevřelo plamenům volnou cestu k dříví, odkud nezadržitelnou silou postupujíce zachvátily loubí. Tu Židům, když na všech stranách kolem sebe spatřili oheň, klesla s tělesnou silou i odvaha a pro zmatek ani nikomu nepřipadlo ohni brániti nebo jej hasiti, ale ustrašeni stojíce jen na to hleděli. A ač se jich zle dotýkala zkáza ta, přece zbývajících věcí zachrániti se nesnažili, ale jako by již chrám hořel, nenávist svou proti Římanům rozněcovali. Toho dne a po celou následující noc zuřil oheň, neboť jen po částech, ne všechna loubí najednou, se mohla zapalovati.

Nazítří Titus rozkázav části vojska uhasiti oheň a upraviti cestu k branám, aby legie mohly pohodlněji vejíti, povolal k sobě vůdce. Sešlo se jich šest nejvyšších, již byli Tiberius Alexander, vrchní vůdce celého vojska, Sextus Cerealis, vůdce páté legie, Largus Lepidus, vůdce desáté a Titus Frygius patnácté, s nimiž byli také Liternius Fronto, vůdce dvou legií alexandrijských, a Marcus Antonius Julianus, správce Judska; mimo ně pak shromáždiv další správce a tribuny radil se s nimi o chrámu. Někteří soudili, aby použito bylo práva válečného; že totiž Židé dotud nepřestanou tropiti rozbroje, dokud státi bude chrám, do něhož mohou všichni odevšad utéci. Jiní opět mínili, aby, opustí li Židé chrám a nebudou-li ho mečem chrániti, byl zachován; pakli by však do něho vešedše bojovali, aby byl zapálen, neboť pak by již nebyl chrámem, nýbrž hradem, a vina toho činu že potom nepadá na ně, nýbrž na ty, kteří je k tomu donutili. Titus však pravil, byť by i Židé do chrámu vešedše bojovali, on že se přece nebude mstíti za lidi na věcech neživých a takového díla že nikdy nezapálí; Římanů že to bude škoda, zahyne-li, jakož i okrasa říše, bude-li zachován. Znajíce nyní jeho přání přistoupili k jeho mínění Fronto, Alexander a Cerealis. Tu rozpustil shromáždění a rozkázav vůdcům, aby poskytli vojínům odpočinku, by do boje byli silnější, vybraným z kohort roz-

kázal upraviti přes zbořeniny cestu a uhasiti oheň.

Onoho dne Židé pro vysílení a strach od útoku se zdrželi, nazítří však shromáždivše se a odvahy opět nabyvše kolem druhé hodiny východní branou proti strážcům vnějšího chrámu učinili výpad. Ti sice statečně jejich útok vydrželi a spojivše nad hlavami štíty šik utvořili pevný jako zeď, ale přece se zdálo, že dlouho nevytrvají, ježto byli převyšováni i množstvím útočících i jejich smělostí. Caesar však, který s Antonie na bitvu hleděl, dříve než se boj obrátil v jejich neprospěch, přispěl jim na pomoc s vybranými jezdci. Útoku jeho Židé nevydrželi, ale, když přední byli pobiti, ostatní dali se na útěk. Když se však Římané vraceli, obrátivše se opět učinili útok, a když se oni proti nim postavili, zase utíkali, až kolem páté hodiny denní Židé byli násilím zavřeni do vnitřního chrámu.

Titus pak se odebral na Antonii odhodlav se nazítří ráno udeřiti se vším vojskem a obklíčiti chrám. Ten však rozhodnutím božím již dávno ohni byl určen; a tu nadešel osudný den, kterýž byl desátý měsíce Loa[29]), kterého také první od krále babylonského byl zapálen. Židé však sami byli počátkem a příčinou toho požáru. Neboť když odešel Titus, buřiči poněkud si odpočinuvše opět udeřili na Římany a došlo k bitvě mezi strážnými chrámu a těmi,

kteří hasili oheň vnější svatyně; ti zahnavše Ž dy na útěk pronikli až k samému chrámu. A tu vojín jakýsi uchopiv kus hořícího dřeva a nečekaje něčího rozkazu ani se nehroze takového činu, božským jakýmsi hněvem zanícen, dav se od druha pozdvihnouti vhodil hořící dřevo zlatým oknem dovnitř, kde se vcházelo od severní strany k místnostem kolem chrámu vystavěným. Když plamen vyšlehl, zdvihli Židé křik hodný pohromy tak veliké a sbíhali se na pomoc ani již života ani sil svých nešetříce, neboť se domnívali, že toho není třeba, když zachází to, o záchranu čehož až dosud se snažili.

Kdosi k Titovi přiběhl a událost tu mu zvěstoval. Tu on odpočívaje právě po bitvě ve stanu vyskočil, a co mohl nejrychleji, k chrámu běžel, aby ohni zabránil, jeho pak následovali i všichni vůdcové, a za nimi utíkalo ohromené vojsko. Hluk a všeobecná vřava nastala, jak přirozeno při hnutí tak velikého množství vojska, jež není právě spořádáno. Caesar slovy i posunky vybízel bojující, aby hasili oheň, ale ani hlasu jeho nebylo slyšeti pro větší křik ostatních ani znamení, která rukou dával, vojíni nepozorovali jednak pro válečný zápal, jednak hněvem jsouce zaslepeni. Útok legií dovnitř se ženoucích nemohl býti zadržen ani napomínáním ani vyhrožováním, ale kam je vztek pobádal, tam všichni se hnali; a u sa-

mého vchodu se tlačíce mnozí se navzájem pošlapávali, mnozí pak na hořící ještě a doutnající zbytky loubí padajíce téhož zakusili osudu s přemoženými. A když k chrámu se dostali, počínali si jako by rozkazu Titova vůbec nebyli slyšeli a pobízeli přední, aby zakládali oheň.

Ani buřiči neměli již naděje na záchranu, ale utíkání a vraždění ovládlo všechno. A kde kdo slabý z lidu a bezbranný byl postižen, byl zabit. Kolem oltáře byla nakupena spousta mrtvol, po stupních chrámových tekla krev potokem, a těla těch, kteří nahoře byli zabiti, sklouzala dolů.

Caesar, když nemohl zadržeti zuřivosti vojínů vztekem jakýmsi poháněných, a oheň se vzmáhal, s vůdci do chrámu vešel a všechno v něm si prohlédnuv shledal, že nádhernější jest nad pověsti cizích národův o něm, ba že i chloubu a mínění domácích převyšuje. Když pak plamen ještě nikudy dovnitř nepronikal, ale stravoval jen budovy kolem chrámu, domnívaje se, jak tomu také bylo, že dílo to může ještě býti zachováno, vyskočil a sám se snažil pohnouti vojíny k hašení požáru. Setníkovi Liberalovi nařídil, aby nepoddajné z vojínů kyjem pobádal. Avšak tentokráte úctu jejich k Titovi i strach před trestem přemáhal hněv a nenávist k Židům a mocné jakési bojovné na-

dšení; mnohé pobádala také naděje na loupež, když viděli, že vše kolem nich jest ze zlata zhotoveno.

Tu jeden z těch, kteří dovnitř se dostali, když Caesar odběhl, aby zadržel vojíny v jejich řádění, podložil již oheň na tmavém místě pod stěžeje dveří, a když náhle plamen uvnitř se ukázal, i vůdcové s Caesarem odcházeli, těm pak, kteří byli venku, nikdo již v zakládání ohně nebránil. Chrám tedy tímto způsobem vyhořel proti vůli Titově.

Než, jakkoli nelze neželeti díla toho ze všech, jež jsme viděli a o nichž jsme slyšeli, nejobdivuhodnějšího a to jak pro stavbu a velikost, tak pro nádheru jeho v jednotlivostech a pro posvátnou úctu k svatyni, přece velikou jest útěchou pomyšlení, že osud jak živočichům, tak dílům a místům jest neodvratný. Pozoruhodná pak jest v události té přesnost prošlého času. Neboť vyhořel téhož, jak již pověděno, měsíce i dne, kterého dřívější chrám byl vypálen od Babyloňanů. A od první stavby chrámu, kterou Šalomoun král započal, až ke zkáze jeho, která nastala druhého roku vlády Vespasianovy, uplynulo tisíc sto třicet let, sedm měsícův a patnáct dní; od druhé pak stavby, kterou v druhém roce kralování Kyrova Aggaios provedl, až do vyvrácení za Vespasiana minulo šest set třicet devět let a čtyřicet pět dní.

*

XVIII.

Když byl chrám v plamenech, nač kdo padl, uloupil, ti pak, již byli polapeni, napořád byli vražděni; ani k stáří, ani k důstojnosti nebylo hleděno, ale děti právě tak jako starci, světští jako kněží stejně byli zabíjeni. Všechno obyvatelstvo bez rozdílu zachvátila zuřivost válečná, nejen hájící se, ale i o milost prosící; oheň pak daleko široko se šířící splýval s nářkem umírajících. Pro výšku vrchu a velikost hořícího díla zdálo se, že celé město hoří, a nic mocnějšího ani příšernějšího nad ten křik mysliti si nelze. Neboť úzkostlivý ryk buřičův ohněm a mečem obklíčených ozýval se zároveň s veselým voláním legií římských spolu postupujících, a lid nahoře zanechaný v zmatku utíkal k nepřátelům nad neštěstím lkaje a běduje. A ke křiku těch, kteří byli na vrchu, družil se nářek lidu ve městě, z něhož mnozí, hladem již vysílení a proto zamlklí, když spatřili požár chrámu, nabyli zase síly k novému nářku; zněla pak Perea a hory okolní, což hrůzný dojem ještě zvyšovalo. Než nad všechny tyto nářky krutější byla skutečnost. Zdálo se, ze vrch, na němž vystavěn byl chrám, hoří od kořene, ježto jej oheň obkličoval se všech stran, hojnější pak nad oheň že teče krev, a více ze jest zavražděných než vraždících. Neboť nikde nebylo lze spatřiti země pro mrtvoly, vojíni

pak po tělech padlých šlapajíce pronásledovali utíkající. A přece množství lotrů prorazivši římské šiky uniklo s námahou do vnějšího chrámu a odtud do města, zbývající pak hloučky lidu se rozutekly do vnějšího loubí. Někteří kněží, vytrhavše z chrámu zahrocené tyče i olověné jejich podstavce, používali jich nejprve za střely proti Římanům, potom však, když jim to nic nepomáhalo a také již oheň na ně doléhal, uchýlivše se na zeď osm loktů širokou tam vyčkávali. Dva však z nejpřednějších, ač přechodem k Římanům mohli se zachrániti nebo setrváním s ostatními zakusiti téhož osudu, skočili raději do ohně a shořeli spolu s chrámem. Byl to Meiros, syn Belgův, a Josef, syn Dalaiův.

Tu Římané soudíce, že by bylo bezúčelné hájiti okolních budov, když chrám hoří, všechno najednou zapálili, zbytky loubí i samy brány kromě dvou, jedné se strany východní, druhé s jižní, které však potom přece zbořili. Zapálili také pokladnice, ve kterých byla nashromážděna ohromná síla peněz, nesčíslné množství šatstva a jiných vzácných věcí, krátce řečeno bylo tam veškeré bohatství Židů, ježto boháči tam snesli všechen svůj majetek. Konečně pak dospěli k loubí, které z vnějšího chrámu ještě stálo, kam se utekli ženy a dítky a veškeren lid, na šest tisíc. Ale dříve nežli Caesar se o nich rozhodl a dal vůdcům jaký rozkaz,

hněvem rozpálení vojíni zapálili loubí. Tím se stalo, že se jich mnoho zabilo, když se snažili zachrániti se z plamenův, ostatní pak zahynuli v nich; z tak velikého množství nikdo nebyl zachráněn. Příčinou zahynutí byl jim falešný prorok jakýsi, který toho času kázal lidu ve městě, že Bůh jim poroučí, aby vešli do chrámu, tam že obdrží znamení spásy. Mnoho totiž bylo od tyranů lidu nastrojených proroků, zvěstujících, že jest očekávati pomoc od Boha, a to za tím účelem, aby lid méně přebíhal a ti, kteří ani stráží se nebáli, aby alespoň nadějí byli zdržováni. Snadno člověk v neštěstí uvěří, a zvláště když podvodník slibuje osvobození od přítomného zla, dá se trpící zcela uchvátiti nadějí.

Tak svůdcové sebe za vyslance boží vyhlašujíce klamali ubohý lid, zřejmých však znamení budoucí zkázu napřed zvěstujících ani nepozorovali ani jim nevěřili, ale jako omámení a očí i rozumu zbavení předzvěstí božích si nevšímali. První takové znamení bylo, že nad městem stála hvězda meči podobná a po celý rok vlasatice planouti nepřestávala. Před samým vzbouřením a prvním vypuknutím války, když lid byl shromážděn k slavnostnímu dni Přesnic, osmého dne měsíce Xanthika[9]) o deváté hodině noční tak veliké světlo oblilo chrám i oltář, že to vyhlíželo, jako by byl jasný den, kterýžto zjev potrval půl ho-

diny. To bylo od nezkušených vykládáno za dobré znamení, ale zákoníci usoudili, že je to předzvěstí toho, co potom skutečně nastalo. Při téže slavnosti kráva, když od velekněze byla k oběti vedena, vylíhla uprostřed chrámu jehně. Brána vnitřního chrámu k východu směřující, která byla celá měděná a nesmírně těžká, takže ji u večer sotva dvacet mužů mohlo zavříti, sochory železem okovanými upevněná, mající závory velmi hluboko do kamenného prahu z jednoho celistvého kamene zapadající, otevřela se sama od sebe kolem šesté hodiny noční. Strážcové chrámu přiběhše k praetorovi oznámili mu to, a on když tam přišel, sotva zmohl, že byla zavřena. I to zdálo se nemoudrým a nezkušeným velmi dobrým znamením, neboť to vykládali, že prý Bůh jim otevřel bránu spásy. Moudří však a zkušení si to u sebe vykládali, že bezpečnost chrámu sama odešla, že se brána snadno otevře nepřátelům, a vypravovali si mezi sebou, že znamení to jest předzvěstí zkázy. Několik dní po slavnosti, dvacátého dne měsíce Artemisia[18]), věštící jakési vidění se ukázalo všechnu víru převyšující. Myslím, že, co vypravovati hodlám, bajkou by se zdálo, kdyby od očitých svědků vypravováno nebylo a kdyby příští pohromy znamením těm velmi podobné se nebyly udály. Před západem totiž slunce bylo viděti po celé krajině vznášeti se vysoko ve vzduchu vozy

a v oblacích táhnouti ozbrojená vojska, která potom obkličovala město náspy[30]). O svátečním dnu Letnic kněží v noci do chrámu vešedše, aby jako obyčejně konali službu, nejprve prý zaslechli hluk jakýsi a lomoz a potom hlas jako shromážděného množství spolu volajícího: „Stěhujme se odtud!“ A co nad toto všechno příšernější jest, Jesus jakýsi, syn Ananův, nevzdělaný venkovan, čtyři léta před začátkem války, když ještě město požívalo úplného míru a oplývalo hojností všeho, přišed na svátky, ve kterých jest obyčej stavěti při chrámu stánky ku poctě boží, znenadání počal volati: „Hlas od východu, hlas od západu, hlas ode čtyř větrů, hlas na Jerusalem a chrám, hlas na manžely a manželky, hlas na všechen lid.“ A to za dne i za noci vykřikuje procházel všemi ulicemi města. Někteří pak z předáků lidu krutost věštby těžce nesouce chytili toho člověka a mnohými ranami ho trýznili. Než on ani slovem se neomlouval ani těch, kteří ho bili, za smilování neprosil, ale táž slova, jako dříve, provolávati nepřestával. Pročež úřady židovské se domnívajíce, jak tomu také bylo, že to jest božské vnuknutí tomu člověku, dovedli jej k správci římskému. Tam on, ačkoli byl až ke kostem rozdrásán, ani prosebného hlasu ani slzy nevydal, nýbrž co nejvíce mohl, plačtivým a žalostivým hlasem k jednotlivým mukám volal: „Běda, běda Jerusalemu!“ Když

se ho pak Albinus, jenž byl tenkráte správcem, tázal, kdo a odkud jest a proč tak volá, na to mu vůbec neodpověděl, ale nepřestal dříve naříkati nad městem, až jej Albinus propustil maje za to, že běsní. On pak až do doby války ani s žádným občanem neobcoval ani s nikým mluviti ho nikdo neviděl, ale každodenně, jako by modlitbu nějakou vykonával, „Běda, běda Jerusalemu!" naříkal. Ani když ho někdy bili, nikomu nezlořečil, ani tomu, kdo mu pokrmu poskytl, nedobrořečil, ale jedinou jeho odpovědí ke všemu byla neblahá ona předpověď. Nejvíce volal ve dny sváteční; a to když sedm let a pět měsíců činil, ani hlasu nepozbyl ani unaven nebyl, až v čase obležení vida, že proroctví jeho se vyplňují, umlkl. Na hradbách totiž obcházeje opět hlasem velikým volal: „Běda, běda městu, chrámu i lidu!" Když pak na konec připojil „Běda také mně!" kamenem z praku udeřen ihned padl, a toto ještě volaje vypustil duši.

Uváží-li někdo všechny tyto věci, jistě dojde úsudku, že Bůh se o lidi stará a jim všemi možnými způsoby napřed ukazuje, co jest jejich pokolení prospěšné, oni však že hynou svou pošetilostí a dobrovolnými zly. Tak také Židé po zboření Antonie učinili chrám čtyřhranným, ačkoli ve věštbách psáno měli, že bude dobyto města i chrámu, když chrám nabude čtyřhranného tvaru. Ale co nejvíce

je k válce roznítilo, byla dvojsmyslná věštba, v knihách starých nalezená, že asi v onen čas někdo z jejich končin nabude vlády nad světem. To pak oni myslili, že se týká jich, a tak mnozí moudří zklamali se ve výkladu. Značila zajisté věštba ta vládu Vespasianovu, jenž byl v Judei provolán císařem. Lidé ovšem nemohou uvarovati se osudu, byť i napřed o něm věděli. Avšak tito vykládali si některá ze znamení podle libosti, jiná pak za nic neměli, až zkáza vlasti a jejich vlastní záhuba ukázala jim jejich pošetilost[31]).

XIX.

Římané, když buřiči do města utekli a chrám i všechno kolem něho hořelo, vnesli do chrámu prapory a zatknuvše je proti východní bráně, obětovali jim tam a pozdravili Tita s velikým provoláváním slávy imperátorem[32]). A tolik pak loupeží si nashromáždili všichni vojíni, že se napotom prodávala v Syrii stejná váha zlata za polovici proti dřívější ceně. Zatím co kněží, kteří vylezli na chrámovou zeď, tam setrvávali, chlapec jakýsi žízní jsa trápen prosil římských stráží, aby jej přijali na milost a vyznal, že žízní. Když pak oni jak pro mládí tak pro útrapy jeho nad ním se slitovavše zaručili mu rukou dáním svobodu, tu on sestoupiv

sám se napil a láhev, kterou s sebou přinesl, naplniv vodou utekl k svým. Ze stráží nikdo ho nemohl dohoniti, ale vytýkali mu jeho věrolomnost. On však pravil, že ničím neporušil smlouvy, neboť prý pravici jim podal, ne, že chtěl u nich zůstati, ale jen, aby se dostal dolů a mohl si nabrati vody; a to když provedl, že tím slova nezrušil. Úskočnosti té pro mladý věk chlapcův velice se podivili, kteří od něho byli oklamáni. Pátého pak dne kněží hladem vysílení sestoupili a od stráží k Titovi přivedeni byvše prosili, by jich ušetřil. On však jim pravil, že čas odpuštění již minul, když zahynulo to, proč by jich právem byl ušetřil, a že slušno jest, aby kněží skončili s chrámem, i rozkázal vésti je na smrt.

Tu tyranové s druhy svými, když válkou odevšad byli sevřeni a obklíčeni jsouce nikudy nemohli uniknouti, žádali Tita za rozmluvu. On již povahou svou jsa šlechetný, poněvadž doufal, že tak město zachová, a když i přátelé mu k tomu radili domnívajíce se, že lotři jsou již mírnější, stanul na západní straně vnějšího chrámu. Tu byly totiž nad Xystem brány a most, který spojoval horní město s chrámem; a ten dělil tehdy buřiče od Caesara. Na obou stranách stálo množství diváků: Židé kolem Šimona a Jana v napětí jsouce nadějí na milost, Římané při Caesarovi očekávajíce, jak je přijme. Titus pak nakázal vojínům, aby se krotili

v hněvu a zdrželi se střílení, a tlumočníka si přibrav na pomoc na znamení, že jest vítězem, jal se první mluviti: „Již-li nasyceni jste pohromami vlasti své, mužové, kteří jste se nerozpomněli ani na naši statečnost, ani na svou slabost, ale pošetilou vášní a vztekem hubili jste lid, město i chrám zároveň, nyní pak i sami máte zakusiti spravedlivého trestu, kteří jste nejprve, když vás Pompeius porazil, nepřestali zamýšleti odbojů, potom pak zdvihli zjevnou válku proti Římanům? Zdaž spoléhajíce na přesilu? Vždyť pramalá část vojska římského stačila na vás. Zdali tedy doufajíce v pomoc? Který však národ mimo naši říši by raději se Židy se spojil než s Římany? Zda s důvěrou v sílu tělesnou a statečnost? Vždyť víte, že nám slouží Germáné! Zda v pevnost zdí? Než která zeď pevnější jest nad oceán, jímž oddělení Britanové koří se římské zbrani? Zdali v neústupnost a úskočnost vůdců? Však víte, že i Karthagina byla dobyta. Popudila vás tedy proti Římanům jen jejich vlastní šlechetnost. Dali jsme vám předně zemi, abyste jí vládli, dosazovali jsme krále z vašeho rodu, ctili jsme vaše otcovské zákony, dovolovali jsme vám žíti nejen mezi sebou, nýbrž i s jinými podle své vůle, a což největší jest, nechávali jsme vás i daň vybírati jménem božím a shromažďovati dary a těch, kteří je odváděli, jsme nepokutovali ani jim v tom nebránili,

abyste vy, nepřátelé, nad nás bohatšími se stali a za naše peníze proti nám zbrojili. Potom tak velikými dobry zpyšněvše proti těm, kteří vám je prokazovali, jste se obrátili a na způsob jedovatých hadů na lichotící slinu jste vychrlili. Budiž tedy, Neronovou nedbalostí jste pohrdli, a jako utržené nebo zlomené údy, jindy na oko zachovávajíce klid, když těžší přikvačila nemoc, v pravé své podobě jste se ukázali a nešlechetné naděje i nestoudné žádosti jste vzbudili. Přišel můj otec do této krajiny, ne aby vás trestal za to, čeho jste se dopustili na Cestiovi, ale aby vás napomenul. A kdyby byl přišel za příčinou vyhubení národa, byl by zajisté sám kořen jeho vytal a toto město hned zničil, než on raději zpustošil Galileu a okolní místa, aby vám poskytl příležitosti činiti pokání. Ale tato jeho laskavost zdála se vám nestatečností, a naší mírností vyrostla vaše smělost. Po smrti Neronově zachovali jste se tak, jak jen nejnešlechetnější mají ve zvyku, z bouří našich občanských nabyli jste smělosti; a když jsem s otcem odtáhl do Egypta, času toho použili jste k přípravám válečným a nestyděli jste se vzbouřiti se proti ustanoveným vladařům, které jste dříve jako vůdce seznali nejvlídnějšími. A když se nám dostalo vlády a všichni bez rozdílu nás uznali, ba i cizí národové vyslance své k nám s blahopřáním posílali, Židé opět nepřáteli se ukázali.

Poselství k Zaeufratským za příčinou vzpoury jste vyslali a nové zdi jste stavěli. Zatím povstalo ve městě vzbouření, zápas tyranův, občanská válka, jak jediné v národě zločinném se stává. Přišel jsem k městu se smutným nařízením od otce, který nerad tak učinil, a zaradoval jsem se uslyšev, že lid touží po míru. Před válkou vyzýval jsem vás, abyste od ní upustili, dlouho jsem bojujících šetřil, zběhům jsem se ochranou zaručoval, a když ke mně přešli, danému slovu jsem dostál, nad mnohými zajatci jsem se slitoval, utlačovatele tresty jsem krotil, jen nerad ke zdem vašim stroje válečné jsem přisunouti dal, po záhubě vaší toužící vojíny stále jsem zdržoval; kolikrátkoli jsem zvítězil, tolikrát jako přemožený mír jsem vám nabízel. Když jsem se k chrámu přiblížil, opět dobrovolně na zákon válečný jsem zapomněl a prosil jsem vás, abyste vlastní svatyně šetřili a chrám sobě zachovali, dav vám možnost odejíti s nadějí na záchranu, a chtěli-li byste, také příležitost bojovati na jiném místě. Vším tím jste pohrdli a vlastníma rukama chrám zapálili. Po tom všem, zločinci, voláte mne nyní k rozmluvě? Co chcete zachovati, jež by se vyrovnalo tomu, co bylo zničeno? Jaké, soudíte, že jste ještě hodni záchrany po vyvrácení chrámu? I nyní ještě ozbrojeni stojíte, aby ani na konec se nezdálo, že prosíte. Ó bídní, več ještě důvěřujete? Není-li národ

váš vyhlazen, chrám vyvrácen, město mně poddáno, v mé moci vaše životy, a přece se domníváte, že chtíti zemříti jest sláva statečnosti? Než nebudu zápasiti s vaší tvrdošíjností, ale, odvrhnete-li zbraň a vzdáte-li se, život vám daruji, a jako dobrotivý hospodář nenapravitelné potrestám, ostatní pak si zachovám."

Na to oni odpověděli, že milosti od něho přijmouti nemohou, ježto prý přisahali, že toho nikdy neučiní. Žádali však, aby jim volno bylo vyjíti opevněními s manželkami a s dětmi; že půjdou na poušť a město mu ponechají. Pro tu odpověď Titus velice se rozhněvav, že zajati jsouce ještě sami vítězům kladou podmínky, prostřednictvím hlasatele jim oznámil, aby se nikdo již k němu s prosbou neutíkal ani již naděje na milost neměl, neboť prý již nikoho šetřiti nebude. Ať tedy všemi silami bojují a jak mohou, se starají o záchranu, že již bude jednati zcela podle práva válečného. Vojínům pak dal město vydrancovati a zapáliti. Oni toho dne ještě vyčkali, nazítří však zapálili archiv, Akru, radnici a místo zvané Ofel; oheň postoupil až ke královskému paláci Heleninu, jenž byl uprostřed Akry. Zapáleny pak byly také ulice a domy, plné hladem zahubených.

Téhož dne synové a bratří krále Izaty a s nimi mnozí urození měšťané shromáždivše

se prosili Caesara o milost. On pak, ačkoli na všechny zbývající velice byl rozhněván, přece své povahy nezapřel a přijal je na milost. A tehdy držel je všechny ve vězení, královy pak syny a příbuzné potom spoutané přivedl do Říma, aby mu byli rukojmími.

XX.

Buřiči učinivše útok na královský hrad, kde pro bezpečnost místa mnozí měli své statky, zahnali odtud Římany a pobivše všechen tam shromážděný lid, počtem na osm tisíc a čtyři sta, rozebrali peníze. Dva Římany zajali živé, jednoho jízdného, druhého pěšího. A pěšího hned zabivše po celém městě jím smýkali, jako by se na tom jednom těle mstili za všechny Římany. Jízdný však přislíbiv jim, že jim poradí něco užitečného k záchraně, byl předveden k Šimonovi; když však tam nevěděl, co by řekl, byl odevzdán Ardalovi jakémusi z vůdců k potrestání. Když pak s rukama nazad svázanýma a očima zastřenýma byl veden k stětí před očima Římanů, zatím co Žid tasil meč, utekl včas k Římanům. Jeho, že nepřátelům unikl, Titus nedopustil zabíti, usoudiv však, že jest vojínem Římanů nehodným, že byl za živa zajat, dal mu odníti zbraň

a vyhnati jej z vojska; to pak muži čestnému nad smrt je těžší.

Nazítří Římané, vyhnavše lotry z dolejšího města, zapálili všechno až k Siloe. Radovali se sice z požáru města, kořisti však jim ušly, poněvadž buřiči, dříve než utekli do hořejšího města, všechno vydrancovali. Zločinů svých docela nelitovali, nýbrž naopak tak zpupně si vedli, jako kdyby šlechetné věci konali. Pročež když město v plamenech viděli, pravili, že s veselou tváří očekávají smrt tu majíce útěchu, že po vyhubení lidu, po spálení chrámu a po shoření města ničeho nepřátelům nezanechávají. Přece však ani tehdy Josef jich neustával zapřisahati a prositi za zbytek města a ukrutnost a bezbožnost jejich jim před oči stavě mnohými slovy jim k spáse radil, ničeho však u nich nezmohl, než že se mu vysmívali. Poněvadž pak ani Římanům se pro přísahu poddati nechtěli ani s nimi již bojem měřiti se nemohli, ježto obležení jim v tom překáželo, a poněvadž ve vraždách zvykli si pravicemi pohybovati, po městě se rozptýlivše ve zbořeninách úklady činili těm, kteří hleděli přeběhnouti. Mnohé zajímali, neboť pro vysílení hladem nemohli utéci, a všechny potom zabíjejíce házeli mrtvoly jejich psům. Každý způsob smrti zdál se nebožákům lehčím nad smrt hladem, a proto k Římanům, třebas již zoufali nad milosrdenstvím, přece přebíhali a padali buřičům od vraždy

neustávajícím dobrovolně do rukou. Ve městě nebylo prázdného místa, neboť všude ležely mrtvoly těch, kteří zahynuli buď v povstání nebo z nedostatku výživy.

Tyranové a rota loupežnická, jež s nimi byla, poslední naději skládali v podzemní průchody, do kterých když se skryjí, myslili, že nebudou vypátráni, a po dokončeném vyvrácení a po odchodu Římanů, doufali, že vyjdou a utekou. To však byl pouhý sen, neboť neměli se ukrýti ani před Bohem ani před Římany. Spoléhajíce tedy na podzemní ta místa pálili více než Římané a ty, kteří z ohně utíkajíce chtěli uniknouti do podkopů, bez průtahů zabíjeli a je obírali; pokrm, kdekoli jej nalezli, mezi vraždami se sraženou krví pojídali. Ano již i mezi sebou o loupeže válku vedli, a myslím, kdyby tomu jejich záhuba nebyla předešla, že by v své přílišné surovosti i těl mrtvých byli okusili.

XXI.

Caesar, poněvadž bylo nemožno dobýti beze strojů horního města, jež bylo položeno na srázném místě, rozdělil dvacátého dne měsíce Loa[29]) vojsku dílo. Dovoz potřebného k tomu dříví velmi byl nesnadný, ježto všechny lesy, jak bylo pověděno, kolem města až na sto honů byly vykáceny k zbudování předešlých náspů.

Čtyři legie stavěly náspy na západní straně města naproti dvoru královskému, pomocné pak vojsko a ostatní množství bylo zaměstnáno stavbou blíže Xystu, mostu a věže Šimonovy, kterou veda s Janem válku postavil si za pevnost.

V těch dnech idumejští vůdcové potají se sešedše počali se raditi o vzdání; a poslavše k Titovi pět mužů prosili ho, aby je vzal na milost. On pak doufaje, že po odtržení Idumejských, kteří byli podstatnou částí bojovníků, ostatní odloží tvrdošíjnost, s váháním sice, ale přece jim přislíbil bezpečnost a poslal muže zpět. Když však se připravovali k odchodu, dověděl se o tom Šimon a těch pět, kteří byli u Tita s poselstvím, hned zabil, vůdce pak, z nichž nejurozenější byl Jakub, syn Sosův, zajaté uvrhl do vězení. Lid idumejský vůdců zbavený a proto bez rady jsoucí střežiti rozkázal a hradby osadil spolehlivějšími strážemi. Stráže však nemohly zabrániti přebíhání, a ačkoli velmi mnoho bylo těch, kteří byli zabiti, přece mnohem více ještě bylo uprchlíků. Ti pak všichni přijímáni byli od Římanů, jednak poněvadž pro mírnost svou Titus dřívějších nařízení nešetřil, jednak že sami vojíni pro sytost bitev i z naděje na zisk zdržovali se vražd. Neboť pouze měšťany propouštěli, ostatní množství s manželkami a s dětmi prodávali za nejmenší cenu, ježto

mnoho bylo otrokův a málo kupcův. A ačkoli Titus prostřednictvím hlasatele oznámil, by nikdo samojediný k němu nepřecházel, ale aby s sebou brali i své rodiny, přece ty, kteří sami přicházeli, přijímal ustanoviv z nich některé, aby hodné potrestání oddělovali od sebe. Těch, kteří byli prodáni, nesčíslné bylo množství, z městského lidu pak na čtyřicet tisíc jich bylo zachováno, a těm Caesar dovolil odejíti, kam se komu líbilo.

V těch dnech jeden z kněží, syn Theobuthův, jménem Jesus, když mu přísahou zaručena byla od Caesara bezpečnost, pod podmínkou, že vydá něco z posvátného náčiní, přišel a přinesl se zdi chrámové dva svícny zcela podobné těm, které postaveny byly v chrámě, dále stoly, nádoby na olej a číše, vše masivní z ryzího zlata. Odevzdal též opony, velekněžské oděvy s drahokamy a mnohé jiné věci, určené ke konání bohoslužby ve svatyni. Také strážce chrámového pokladu, jménem Fineas, jat byv ukázal roucha a pasy kněžské, mnoho nachu a šarlátu, jehož bylo potřebí na oponu, dále též hojně skořice, kasie a množství jiných vonných věcí, které mísíce zapalovali každodenně Bohu v oběť. Mimo to vydal také mnoho jiných drahocenných věcí a posvátných ozdob nemálo, kteréžto věci, ač mocí byl jat, i jemu zjednaly milost přeběhlíkům udílenou.

Již také dne sedmého měsíce Gorpiaia[33])

Římané dokončivše v osmnácti dnech náspy přisunovali válečné stroje. Z buřičů jedni, kteří zoufali nad osudem města, opustivše zdi uchýlili se do Akry, jiní se ukryli do stok, mnozí konečně v pořádku se rozestavivše bránili těm, kteří přitahovali helepole. Tyto však převyšovali Římané přesilou i statečností, a což také padalo na váhu, bojovali s veselou myslí proti trudnomyslným a zemdleným. Když pak kus zdi byl stržen a některé věže berany otřesené se zřítily, hned bojovníci se rozutekli, a tu padl nezbytně mocnější strach i na tyrany, neboť již dříve, než nepřátelé vystoupili na zeď, byli strachem jako ohromeni nevědouce, mají-li utéci či setrvati. A bylo pozorovati, kterak ti, kteří o málo dříve byli pyšní a vychloubali se bezbožnými činy, tehdy malomyslněli a se chvěli, že politování hodná byla, byť i na lidech nejnešlechetnějších, taková změna. Pokusili se sice učiniti útok na opevnění, hodlajíce proraziti stráže a tak uniknouti; když však ani těch, kteří jim dříve věrně pomáhali, nikde neviděli, neboť všichni utekli, kam se komu utéci dalo, a když z poslů jedni oznamovali, že celá zeď od západu jest pobořena, druzí, že Římané vtrhli, jiní, že již na blízku jsou a je hledají, a opět jiní tvrdili, že viděli nepřátele na věžích, neboť strach na ně působil, že se jim zrak kalil, tu na tváře padše naříkali nad svou vlastní ztřeštěností, a jako

by žíly měli podřezány, nemohli utéci. Z toho nejlépe poznati lze jednak moc boží proti zločincům, jednak štěstí Římanů. Neboť tyrani sami sebe zbavili ochrany a dobrovolně sestoupili s věží, na nichž násilím nikdy, ale pouze hladem mohli býti přemoženi. Římané pak, kteří tolik se namáhali o slabší hradby, dobyli štěstím těch, proti nimž by byly ničeho nezmohly stroje; neboť tři ony věže, o nichž svrchu jsme se zmínili, byly nad všechny stroje pevnější.

Tyto tedy opustivše nebo spíše s nich vůlí boží sehnáni byvše utekli rychle do údolí pod Siloe. Ale když se poněkud probrali ze strachu, doráželi na opevnění tam vystavěné. Poněvadž však udatnost jejich již nebyla tak mužná, jak toho potřeba žádala, neboť sílu jejich zlomil již strach a neštěstí, od stráží na všechny strany rozehnáni byvše ukryli se do stok. Zatím Římané zdí se zmocnivše a prapory na věžích zatknuvše oslavovali vítězství radostným jásotem, ježto se jim ve válce mnohem lépe dařilo na konci než na počátku. Tak když bez krveprolití mimo očekávání vystoupili na poslední zeď, vidouce, že jim nikdo neodporuje, byli v nejistotě, kam se mají obrátiti. Vyrazivše tedy s tasenými meči do úzkých ulic, zabíjeli, kohokoli dopadli, a zapalovali celé domy se všemi, kteří se do nich utekli. A když do některých vnikli, aby je vydrancovali, připadali

na celé rodiny mrtvých a nacházeli střechy plné lidí hladem zahubených. Tu spatřivše takové divadlo zhrozili se toho a s prázdnýma rukama odcházeli. Ačkoli však tak litovali mrtvých, k živým přece takové útrpnosti nepociťovali, ale každého, kdo jim přišel do cesty, probodávajíce zatarasovali úzké ulice mrtvolami a zaplavovali celé město krví, takže mnohý požár byl uhašen krví padlých. Ve vraždění sice na večer ustávali, požár však i v noci zuřil. A osmého dne měsíce Gorpiaia[33]) vzešlo slunce nad hořícím Jerusalemem, nad městem, které kdyby tolik dobrého bylo zažilo od svého založení, kolik pohrom zakusilo za svého obležení, přímo závidění hodným by bylo bývalo. Než zajisté nebylo jiné přiměřené příčiny pohrom těch, než že takové pokolení vydalo, od něhož bylo vyvráceno.

XXII.

Když Titus vešel do města, obdivoval se mezi jiným jeho pevné stavbě a věžím, které tyranové pro ztřeštěnost svou opustili. A když pozoroval tu výšku stavby, velikost jednotlivých kamenův a důkladné jich spojování, jejich šířku a délku, zvolal: „S pomocí boží jsme válčili, Bůh to jest, jenž sehnal Židy s těchto bašt; neboť co by pořídily ruce lidské

i stroje proti takovýmto věžím?" A tehdy dlouho o tom s přáteli svými rozmlouval. Vězně tyranů ve věžích zanechané osvobodil. Když pak přikročil k zničení zbývající části města a bořil hradby, ony věže nechal státi na památku svého štěstí, jehož přispěním se zmocnil těch, jichž dobýti nebylo možno.

A když již vojíni vraždami byli unaveni a veliké ještě množství zdálo se, že zbývá, pouze ty, kteří ve zbrani byli a na odpor se stavěli, Caesar rozkázal zabíjeti, ostatní množství dal živé zjímati. Vojíni s těmi, jež jim zabíjeti bylo rozkázáno, usmrcovali také starce a slabé, ty pak, již byli v plném květu mládí a mohli býti k potřebě, do chrámu zahnavše zavřeli v síni ženám určené. Strážcem jich ustanovil Caesar jednoho z propuštěnců, příteli pak Frontonovi uložil, aby rozhodl, jakého z nich kdo zasluhuje osudu. Ten všechny buřiče a lotry, kteří se sami navzájem udávali, dal pobíti, jinochy pak vybrané, kteří výškou a postavou vynikali nad ostatní, choval k triumfu. Z ostatního množství ty, jimž bylo přes sedmnáct let, poslal spoutané do Egypta k práci v dolech. Velmi mnoho jich také Titus rozdal po provinciích, aby v divadlech byli zahubeni mečem nebo šelmami. Kteří sedmnáctého roku ještě nedosáhli, byli prodáni. Za těch dnů, když od Frontona byli rozdělováni, hladem jich zemřelo jedenáct tisíc, jednak že pro ne-

návist strážců k nim neměli, co by jedli, jednak že pohrdali pokrmem jim podávaným. Pro takové množství byl ovšem také nedostatek obilí.

Zajatých bylo v celé této válce celkem na devadesát sedm tisíc, zahynulo pak za dobu celého obležení milion sto tisíc. Z těch většina byla z téhož národa, ne však z téže krajiny. Neboť ti, kteří se sešli ze všech krajin k svátku Přesnic, nenadálou válkou byli překvapeni, takže nejprve pro množství jich přikvačil na ně mor, potom pak rychleji hlad. Že tak veliké množství pojalo město, patrno ze sčítání, jež bylo provedeno za Cestia. Ten totiž chtěje Neronovi národ tupícímu udati počet mladých mužů, vyzval velekněze, mohou-li nějak, aby lid sčetli. Ti pak, když byl svátek Pascha zvaný, ve který se od deváté až do jedenácté hodiny zabíjejí oběti, a kolem každé oběti bývá hodovní společnost, skládající se nejméně z deseti lidí — neboť jedinému hodovati se nesluší — ale často až dvacet se jich sejde, napočítali dvě stě padesát šest tisíc pět set obětí. Bylo tedy mužů čistých a posvěcených, kdybychom čítali jen po deseti hodovnících na každou oběť, dva miliony sedm set tisíc; malomocným totiž, chamotokým, ženám v době čmýry a jinak nečistým, pak také cizincům, kteří přišli k bohoslužbě, nebylo dovoleno obětí těch se zúčastniti.[34])

Ohromné toto množství ze všech končin se sem shromáždilo, takže tenkráte celý národ zavřen byl osudem jako do žaláře a město muži přeplněné válka obklíčila. Tak všechnu lidmi přivozenou i od Boha seslanou záhubu převyšuje počet zahubených. Neboť z těch, kteří se objevili po pádu, jedny zabili, jiné zajali Římané, jiné, jež ve stokách vypátrali a v podzemních průchodech napadli, usmrtili. I tam nalezeno bylo mrtvých nad dva tisíce, z nichž někteří vlastní rukou, jiní vzájemným poraněním, většina pak hladem zahynula. Odporný zápach z mrtvol ovanul vojíny hned při vchodu, takže mnozí hned nazpět couvli, jiní však přece z lakoty dále postoupili šlapajíce po hromadě mrtvol. V těch totiž průchodech nalézalo se mnoho drahocenných věcí, a k získání kořisti každá cesta byla pokládána za čestnou. Vyvedeni a propuštěni byli také mnozí, které tyranové chovali v zajetí, neboť tito ani v největším nebezpečí neupouštěli od svých ukrutností. Však oba, jak toho zasloužili, od Boha byli potrestáni. Jan zajisté s bratry v podzemním průchodě hladově doprošoval se od Římanů milosti, jíž často pohrdal; Šimon pak teprve po násilném odporu, jak níže bude pověděno, se vzdal. Zachován byl k triumfu na smrt, Jan pak odsouzen k doživotnímu vězení. Nato Římané zapálili vnější části města a rozbořili od základů hradby.

XXIII.

Tak vzat byl Jerusalem druhého roku vladařství Vespasianova, osmého dne měsíce Gorpiaia. Pětkráte dříve dobyt tehdy po druhé byl zpustošen. Egyptský totiž král Asochaios, po něm Antiochos, potom Pompeius a po těchto s Herodem Sossius dobyté město zachovali. Před nimi však král babylonský města dobyv je zpustošil, po letech od jeho založení tisíci čtyřech stech šedesáti osmi a šesti měsících. Prvním jeho zakladatelem byl vládce chananejský, který rodným jazykem zván by král spravedlivý[35]), neboť byl vpravdě takový; proto byl první knězem božím, a když chrám první vystavěl, město nazval Jerusalem, kteréž před tím Solyma slulo. A král židovský David vyhnav odtud lid chananejský svému je k obývání dal a po něm za čtyři sta sedmdesát sedm let a šest měsíců bylo od Babyloňanů vyvráceno. Od krále Davida, jenž první z Židů v něm kraloval, až k vyvrácení od Tita uplynulo tisíc sto sedmdesát devět let; od prvního pak jeho vystavění až do posledního vyvrácení dva tisíce sto sedmdesát sedm let. Než zajisté ani starobylost ani nesmírné bohatství ani pověst národa po celém světě rozhlášená ani veliká sláva náboženství neuchránila ho před záhubou. Takový byl tedy konec obležení Jerusalema.

POZNÁMKY.

[1]) Synedrion (sanhedrin) bylo nejvyšší soudní a zákonodárné shromáždění židovského státu v posledních dobách jeho trvání. Skládalo se ze 70 členů, volených ze starších, z představených obcí a z přednějších učitelův, a z předsedy či patriarchy. Zasedalo denně kromě soboty a dnů svátečních.

[2]) Sikariové (bratří dýky) byl tajný svaz, utvořený Ben Giorou. Vraždili svazem označené „nepřátele lidu" za bílého dne, zvláště o dnech svátečních, krátkým, zahnutým mečem (= sica), jejž ukrývali pod svrchním rouchem (Jos. Fl. II, 13).

[3]) = novověrci, t. pohané, přestoupivší k židovské víře. Uctívali Boha Israelova, ale nezachovávali všech příkazů zákona Mojžíšova (na př. obřízky).

[4]) K válečným strojům té doby náležely především stroje metací, jimiž byly velikou silou vymršťovány šípy, kopí a kameny. Vznikly napodobením luku. Skládaly se z podstavce, napínacího přístroje (jehož podstatnou částí byly silné stočené provazce ze zvířecích šlach nebo ženských vlasů, způsobující napětí, a silná tětiva) a ze střelné dráhy, vhodně upravené k vymrštění střely. Byly buď těžší (jako naše děla pevnostní) nebo lehčí (naše polní děla). Z největších byla catapulta,

metající veliké balvany nebo klády na způsob šípů ve vodorovné dráze s nepatrným jen úhlem elevačním. Menší byla b a l l i s t a (p r a k), jejíž střelná plocha byla nakloněna v úhlu 45°, předek byl opřen o mohutný podstavec, zadek skloněn dolů. S a m o s t ř í l byl veliký luk s kohoutkem, napínaný napičem a spouštěný k podstavci upevněným jazýčkem. Jiné byly p h a l e r i c a, metající šípy hořícími látkami obalené, a s c o r p i o, vystřelující s větší jistotou malé, ostré šípy. — O strojích, sloužících výhradně k obléhání, na svém místě.

[5]) P r v o t i n y, první plody úrody zemské i chovu dobytka, určené obětem.

[6]) L o k e t, starořímská délková míra od lokte ke konci středního prstu = 1½ římské stopy = 0·4436 *m*.

[7]) O r e l zlatý a stříbrný, nastrčený na žerdi, byl znakem legie; ostříhán byl první, nejsilnější z 10 kohort, v něž se legie dělila (kohorta dělila se opět na 3 manipuly, ty pak měly po 2 centuriích = setninách).

[8]) H o n = 125 kroků.

[9]) = dubna.

[10]) A d i a b e n e slula severozápadní část Assyrie.

[11]) Proto nesprávně bývá věž ta nazývána „Koňská".

[12]) Na pobřežním ostrově Faru byl slavný maják, vysoký prý 180 *m*, zbudovaný r. 295 př. Kr. Ptolemaiem I.

[13]) Někteří soudí, že zlatá ona kopí byla zároveň bleskosvody.

[14]) N á s p y byly budovány při obléhání pokud možno blízko hradeb a co možno nejvyšší. Na ně se pak postavily v ě ž e, s nichž obléhající vrhali metacími stroji do města střely všeho druhu.

[15]) Beran byl bořicí stroj; byla to těžká kláda, opatřená vpředu kovovou palicí a zavěšená na lešení, aby mocně rozhoupána mohla velkou silou vrážena býti do hradeb. Aby vojíni při stroji zaměstnaní byli chráněni proti střelám obležených, byl beran pod sroubeným přístřeším, které jsouc na kolečkách mohlo s ním býti přisunuto až k samým hradbám.

[16]) Talent = 26·2 *kg*.

[17]) Helepolis (dobyvatelka města) byla čtyřhranná, na kolech se posouvající věž, jež mívala až 9 pater, opatřených metacími stroji.

[18]) = května.

[19]) R. 64 př. Kr. daly domácí spory zakročiti Pompeiovi v Palestině. Zápasili tam o trůn Jan Hyrkanos, chráněnec Fariseův, a Aristobulos, za nímž stáli Sadduceové. Pompeius rozhodl spor ve prospěch Hyrkanův, ale zavázal jej k poddanství a poplatku.

[20]) Kommagene, starověká krajina v přední Asii, na rozhraní Malé Asie, Syrie a Mesopotamie, hornatá a stěží přístupná, polohou však důležitá.

[21]) Římané počítali den od východu do západu slunce a dělili jej na 12 hodin. Podle časnějšího nebo pozdějšího východu slunce byly ovšem hodiny různé délky. Také noc měla 12 hodin; 3 hodiny tvořily vždy jednu hlídku (první, druhá . . . hlídka).

[22]) Hin, židovská míra dutá (½ batu) = asi 8 *l*.

[23]) = července.

[24]) Talent, u starých Řeků původně váha (26·2 *kg*), později suma ve stříbře, rovnající se oné váze. Nejobyčejnější byl atický talent (= 4320 K), dělící se na 6000 atických drachem (0·72 K).

[25]) Touto kapitolou počíná v originále VI. kniha.

[26]) = o naší dvanácté — viz pozn. 21.!

[27]) = asi o naší třetí ranní — pozn. 21.!

28) Podle původního textu bylo by překládati „pro nedostatek mužů“ = kněží (ἀνδρῶν ἀπορίᾳ). Ale jak z dalšího vypravování patrno, bylo ještě při zkáze chrámu mnoho kněží. Třeba tedy čísti ἀρνῶν ἀπορίᾳ = pro nedostatek ovcí.

29) = srpna.

30) Úkaz dá se vysvětliti fatou morganou.

31) Zajímavo jest srovnati tuto kapitolu s Tacitovými Dějinami (V, 1—13). Patrno, že Tacitus četl Josefův spis.

32) Titul imperátora býval dáván vojevůdcům od jejich vojáků po velikém vítězství, jež stálo nepřátele 10.000, podle jiných 6000 nebo 5000 životů. Ovšem tehdy nabyl tento název jako označení císařské hodnosti nového, vyššího významu.

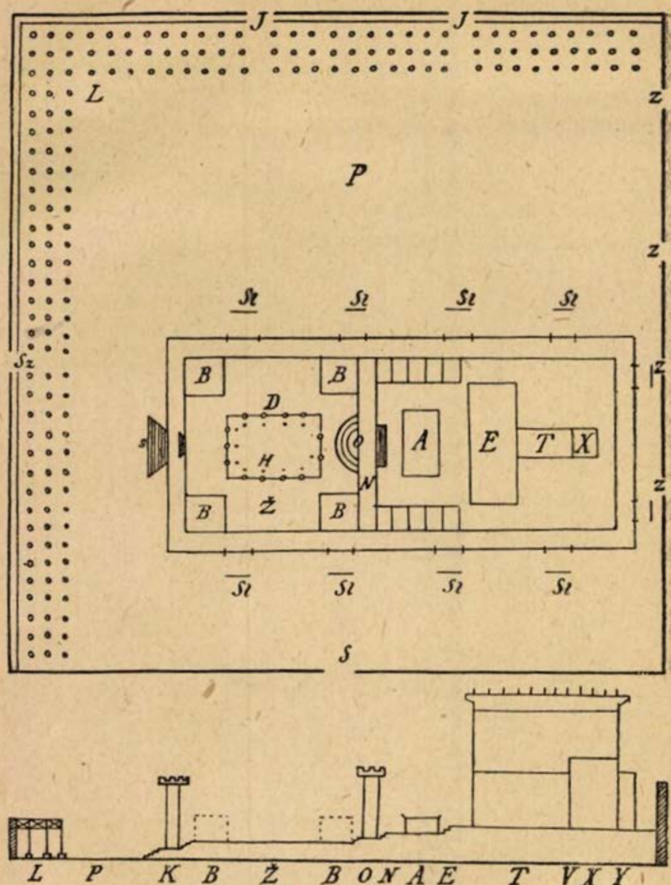
33) = září.

34) Podle názoru, obsaženého v talmudu, není požehnání pro to, co se měří a počítá; zvláště lidé nemají býti počítáni, sice nabude nad nimi moci zlý duch. Proto užíváno počítání nepřímého: žádán od každého jednotlivce peníz, zvíře a pod. Zde jest příklad takového nepřímého sčítání.

35) Melchisedech.

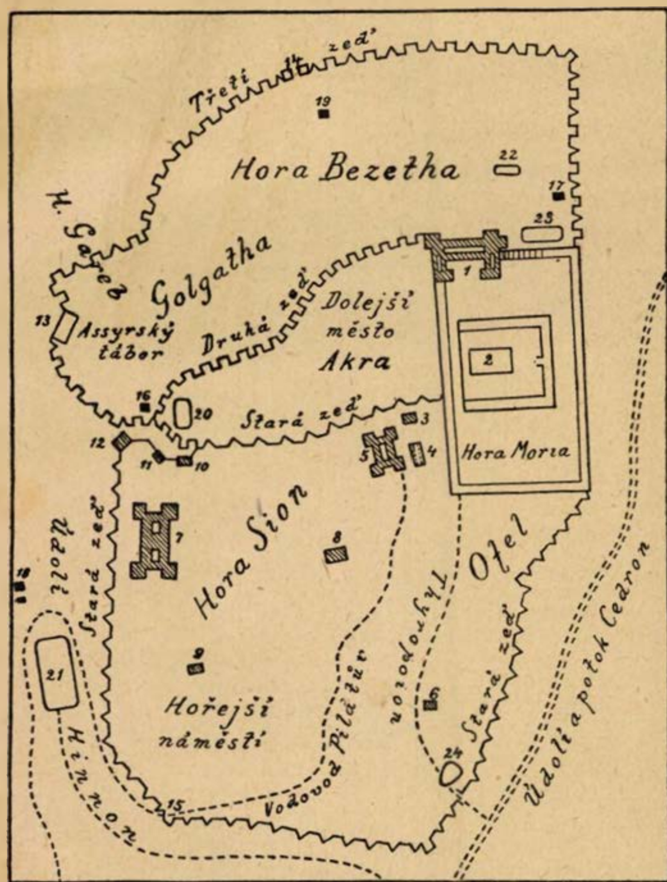
Půdorys a profil chrámu jerusalemského.

Vysvětlivky.

S Brána severní. — *Sz* Brána Suezská. — *J* Brány jižní. — *Z* Brány západní. — *L* Loubí. — *P* Nádvoří pro pohany. — *St* Sloupy s nápisy, zakazujícími cizím vchod do chrámu. — *s* Schodiště. — *K* Brána Korinthská. — *B* Lischecah (pokoje). — *Ž* Nádvoří žen. — *D* Sloupová chodba. — *H* Obětnice. — *O* Brána Nikanorova. — *N* Nádvoří israelské. — *A* Oltář obětní. — *E* Síň kněží — *T* Svatyně. — *V* Opona chrámová. — *X* Svatyně svatých. — *Y* Pokoje pro kněze.

Plán Jerusalema kolem r. 70 po Kr.

Vysvětlivky.

1 Hrad Antonia. — *2* Chrám. — *3* Radnice. — *4* Xystus. — *5* Palác Hasmoneovců. — *6* Palác Monobazův. — *7* Palác Herodův. — *8* Palác Davidův. — *9* Dům Kaifášův. — *10* Věž Mariamne. — *11* Věž Fasael. — *12* Věž Hippikos. — *13* Věž Psefinos. — *14* Ženské věže. — *15* Essenská brána. — *16* Náhrobek velekněze Jana. — *17* Náhrobek velekněze Anana. — *18* Hroby Herodovy. — *19* Hrobky Královské. — *20* Rybník Amygdalon. — *21* Rybník Hadí. — *22* Rybník Brávní. — *23* Rybník Struthios. — *24* Rybník Siloe.